

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK ZA SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE

SIGURNOSNI ASPEKTI MIGRANTSKE KRIZE U KANTONU SARAJEVO
OGRANIČENJA I MOGUĆNOSTI

Kandidat:

Elmedin Konaković

Mentor:

Prof.dr.Mirza Smajić

Sarajevo, Septembar 2023 godine

<p>Elmedin Konaković Sigurnosni aspekti migrantske krize u Kantonu Sarajevo- ograničenje i sigurnosti</p>	<p>2023</p>
--	--------------------

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK ZA SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE

SIGURNOSNI ASPEKTI MIGRANTSKE KRIZE U KANTONU SARAJEVO
OGRANIČENJA I MOGUĆNOSTI

Kandidat:

Elmedin Konaković

Mentor:

Prof.dr.Mirza Smajić

Sarajevo, Septembar 2023 godine

SKRAĆENICE:

BiH – Bosna i Hercegovina

KS – Kanton Sarajevo

FBiH – Federacija Bosne i Hercegovine

RS – Republika Srpska

BD BiH – Brčko distrikt Bosne i Hercegovine

UN - Ujedinjeni narodi

EKLJP – Evropska konvencija o ljudskim pravima

EU – Evropska unija

KZ – Krivični zakon

CCPR - Komitet za ljudska prava

CERD - Komitet za ukidanje rasne diskriminacije

CIK – Centralna izborna komisija

ESLJP – Evropski sud za ljudska prava

GC FBiH – Gender centar Federacije Bosne i Hercegovine

OSCE – Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi

RAK – Regulatorna agencija za komunikacije

VZŠ - Vijeće za štampu

SADRŽAJ:

UVOD	1
1. TEORIJSKO METODOLOŠKI OKVIR	5
1.1. Predmet istraživanja.....	5
1.2. Problem istraživanja	5
1.3. Cilj rada	5
1.4. Društveni cilj rada	6
1.5. Hipoteza	7
1.6. Metode istraživanja	7
2. MIGRACIJE – ISTORIJSKA DIMENZIJA	8
2.1. Sigurnosni aspect migracija	11
3. MIGRACIONA KRIZA	23
3.1. Status izbjeglice u međunarodnom pravu i pravu Evropske unije	23
3.2. Sigurnosni izazov izbjegličke krize	28
3.3. Motivi savremenih migracija	30
3.4. Uzroci i posljedice savremenih migracija	30
3.5. Rizici savremenih migracija	37
3.5.1. Rizici savremenih po nacionalnu sigurnost	37
3.5.2. Rizici savremenih migracija po ljudsku sigurnost	39
3.5.3. Rizici savremenih migracija po međunarodnu sigurnost	41
3.6. Migrantske rute i njihova osnovna obilježja	42
3.7. Profil krijumčara	43
3.7.1. Metode krijumčara	44
4. MIGRACIJE U BIH – POČETAK I TOK MIGRANTSKE KRIZE	50
4.1. Nastanak migrantske krize u BiH	50

5. PROBLEM MIGRANATA U KANTONU SARAJEVU –	
OGRANIČENJA I SIGURNOST	54
5.1. Problem trgovine ljudima i organizovanog krijumčarenja migranata u Kantonu Sarajevo	58
5.2. Problem krivotvorenih i lažnih dokumenata unutar problema migrantske krize	61
5.3. Problem kriminaliteta, krađa, teških krađa i drugih oblika kriminaliteta	63
5.4. Problem migranata i nezakonite trgovine opojnim drogama	64
5.5. Problem nezakonite trgovine oružjem i minskoeksplozivnim sredstvima u odnosu na migrantsku krizu	67
5.6. Problem straha od kriminaliteta	71
6. ZAKLJUČAK	74
LITERATURA	77

UVOD

Migracije (lat. migrare) od nastanka čovjeka, pa do savremenog perioda podrazumjevaju seljenje, promjene. Tradicionalno, migracije su privremeno ili trajno, dobrovoljno ili prinudno, preseljavanje stanovništva, kako unutar granica jedne zemlje (unutrašnje migracije), tako i iz jedne zemlje u drugu (međunarodne migracije). Migranti napuštaju (emigranti) sredinu, odnosno područje u kome su živjeli (emigraciono područje). Na kretanju (tranzit) iz mjesta dotadašnjeg življenja (zemlja porijekla) do novog mjesta življenja (odredište, zemlja krajnje destinacije), migranti prolaze kroz određene regije (tranzitna područja), i tada se smatraju migrantima u tranzitu.

Migracije su postojale oduvijek i one predstavljaju složeni demografski fenomen sa višestrukim društveno - ekonomskim, političkim i kulturnim uzrocima i posljedicama. Vrlo često kroz istoriju migracije su bile dio projekta određene zemlje pa su iz tog razloga bile i poželjne, korisne, jer su kontrolisane, (primjer Njemačke kroz projekat „otvorena vrata“ i Švedske koja je primila najviše migranata na broj stanovnika), ali mnogo je više primjera nezakonitih, neregularnih migracija koje predstavljaju bezbjednosni rizik i bezbjednosnu prijetnju. Kao demografski fenomen, migracije mogu biti individualne, grupne i masovne. Sa aspekta sigurnosti, grupne i masovne migracije, koje najčešće imaju element organizovanosti, predstavljaju poseban izazov, naročiti ako su uzroci i neposredan povod za migracije vojno-sigurnosne prirode (unutrašnji sukobi, organizovano nasilje itd.). Sa druge strane, individualne migracije najčešće ne predstavljaju sigurnosni izazov, osim ukoliko se ne radi o međunarodno poznatim pojedincima čije je djelovanje povezano sa kriminalnim terorističkim i drugim nedozvoljenim aktivnostima.

Savremene migracije nisu više samo prosto unutrašnje ili međunarodno kretanje stanovništva iz egzistencijalnih razloga. Danas je to globalni fenomen koji je često povezan sa transnacionalnim organizovanim kriminalom i terorizmom¹, što svakako ima mnogobrojne posljedice po društvo, državu i međunarodnu zajednicu.

¹ Takođe, globalne migracije imaju veze sa međunarodnim terorizmom. Naime, razvoj terorizma u svijetu, posebno slučajevi masovnog terorizma i stvaranja novih samoproglašanih država, doprinosi omasovljavanju migracija, posebno izbjeglištva.

Ako je 2005. godine, prema zvaničnim statistikama, oko 175 miliona ljudi u svijetu imalo status međunarodnog migranta, ako ih je 2013. godine bilo oko 214 miliona, a danas ih ima više od 250 miliona, onda je očigledno došlo do omasovljavanja migracija. Uzimajući u obzir da savremene migracije poprimaju obilježja globalnosti, organizovanosti i masovnosti, jasno je da su sigurnosni rizici i posljedice savremenih migracija višestruko uvećani.

Svijet suočen s brojnim sigurnosnim izazovima koje su uzrokovali teroristički napadi na Sjedinjene Države 2001. godine, nakon kojih je vrlo brzo uslijedile su vojne intervencije u Afganistanu i Iraku i promjenama koje su se dogodile 2011. godine, koje se popularno nazivaju „arapskim proljećem“², i rušenje autoritarnih režima u Libiji, Tunisu i Egiptu osim što u suštini nije dovelo do uspostave demokratskih poredaka, dugoročno je i destabiliziralo ove države. Poseban problem je Sirija, gdje je namjera bila rušenje autoritarnog režima, on ipak nije srušen, ali je pokrenut krvavi građanski rat gdje od početka 2014 godine pod kontrolom militantnih islamskih fundamentalista, samoproklamovana „Islamska država“ koja zahvata dijelove Iraka i Sirije.

Mnogi stanovnici destabiliziranih država, zbog nemogućnosti ostvarenja demokratskih ideala u svojim zemljama, ali i izloženosti životnoj opasnosti, pokušavaju emigrirati u europske države. Višegodišnje zanemarivanje ovih problema, umjesto zamjene autoritarnih režima demokratskim, dovele su do pokretanja ogromnog izbjegličkog vala prema europskim državama i eskalacije izbjegličke krize u Europi. Kriza, koja već nekoliko godina ugrožava Europu, još uvijek ne utječe podjednako na sve europske države, a one koje su izložene izbjegličkoj krizi na nju reagiraju različito.

² Prosvjedi u arapskom svijetu 2010. – 2011. (zvani i Arapsko proljeće) jedinstven su val protesta i koji su počeli u Tunisu 18. prosinca 2010. i proširili se na Sjevernu Afriku i Bliski istok. Politički slogan u svezi s "arapskim proljećem" bio je Ash-shab yurid isqat an-nizam ("narod želi srušiti režim").¹ Prosvjedi i nemiri do danas su doveli do rata u Libiji, revolucije u Tunisu i egipatske revolucije. U Alžiru, Bahreinu, Džibutiju, Iraku, Jordanu, Omanu, Siriji i Jemenu nastali veliki prosvjedi. Manji incidenti su se dogodili u Kuvajtu, Libanonu, Mauritaniji, Maroku, Saudijskoj Arabiji, Sudanu i Zapadnoj Sahari. Pored prosvjeda i građanskog otpora uključuju i štrajkove, marševe i okupljanja, kao i uporabu socijalnih mreža kao što su Facebook i Twitter za organiziranje, komunikaciju unatoč pokušajadržavne represije i cenzure Interneta. Nemiri u arapskom svijetu utjecali su i na poticanje prosvjeda u brojnim nearapskim državama diljem Europe, Azije i Afrike. Odnose se protiv autoritarnih režima na vlasti kao političke i društvene strukture tih zemalja.

Dio europskih država koje su krajnja odredišta ilegalnih migracija, koje obuhvaćaju izbjeglice i ekonomske migrante, strpljivo ih primaju i zbrinjavaju, dok dio država samo omogućava njihov slobodan prolaz. U početku migrantske krize, situacija je bila povoljnija i za migrante i za zemlje Evropske unije jer su oni, kao školovana radna snaga, bili dobrodošli. Zemlje Evropske unije ³, među kojima je prednjačila Njemačka i Švedska, koje su primale kompletne porodice. Tada, Bosna i Hercegovina nije bila zahvaćena tranzitom masovnog broja migranta. Međutim, zbog preopterećenosti u prilivu migranta prema zemljama EU, pojedine zemlje su se počele „zatvarati“ ili pooštavati mjere prelaska državnih granica.

Tako je Mađarska 2015.godine zatvorila granicu sa R Srbijom, a usljed neujednačene politike Evropske unije u zahtjevima za nadzorom granice radi zaustavljanje kretanja migranta prema zemljama tranzita koje su članice EU (npr. Grčka) i onima koje to nisu (npr. Sjeverna Makedonija), te zbog otpora zemalja poput Poljske i Mađarske, još uvijek ne postoji sistem za pravednu raspodjelu migranta unutar EU.

Izvor: <https://www.rt.com/news/433639-hungary-un-migration-pact/>

Kao rezultat se pojavilo preusmjeravanje ruta nelegalnih migranta od kojih jedna obuhvata tranzit kroz Bosnu i Hercegovinu, kao zemlju koja graniči sa EU (granica BiH i R Hrvatske), dok R Hrvatska graniči sa prostorom Shengena (Slovenija, Italija i Mađarska).

³ Mikac R., Dragović F.(2017) Masovne migracije : Izazovi, posljedice i put naprijed, Zagreb

Zbog navedenih činjenica, počev od 2016. godine, Bosna i Hercegovina se počinje susretati sa ozbiljnijim brojem migranta, koji je počeo doživljavati kulminaciju od prve polovine 2018.godine kada počinje migrantska kriza u Bosni i Hercegovini.

Iako je sloboda kretanja i pravo na azil zagarantovani Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima, masovne nelegalne migracije ljudi ne predstavljaju samo humana kretanja migranata, nego se radi o „složenom društvenom fenomenu na koji utiču razni faktori kao što su ekonomski, politički, socio-kulturalni, historijski i geografski. Sama odluka migranta da se nezakonito kreće predstavlja lični bezbjednosni izazov, ali i bezbjednosni izazov za sve države koje se nalaze na ruti kretanja, bez obzira da li su to zemlje polazišta, tranzita ili odredišta, jer proizvode direktnu krizu humanih, zakonskih, finansijskih, bezbjednosnih i drugih rješenja u tim zemljama. Pojedini migranti osim sumnjive prošlosti kreću se bez dokumenata i samim tim predstavljaju sigurnosnu prijetnju. Svi ovi događaji imaju globalne sigurnosne implikacije koje se očituju na različite načine. Zbog toga se danas svako pitanje može nametnuti i kao sigurnosno pitanje⁴. Ipak najveći sigurnosni rizik predstavljaju organizovane kriminalne grupe koje na različite načine učestvuju u krijumčarenju migranata s ciljem ostvarivanja velike finansijske koristi, te povezanost tih organizovanih kriminalnih grupa sa drugim organizovanim kriminalnim grupama koje se bave različitim nezakonitim aktivnostima koje predstavljaju bezbjednosne prijetnje (nelegalna trgovina:narkoticima,oružjem,krivotvorenjem dokumenata,terorizmom i dr.).

⁴„Među migrantima se nalazi jedan broj asocijalnih osoba sklonih opijanima i alkoholu, a stvaraju se i klanovi koji maltretiraju druge migrante i od njih otimaju novac i druge stvari. Nervoza i napetost među migrantima raste. I sve se to zapravo dešava pred našim vratima sa tendencijom daljeg porasta broja migranata i proporcionalno većim brojem problema. Ukratko, migrantska kriza se iz humanitarne krize sve više pretvara u bezbjednosni problem čiji je ishod teško predvidjeti“.

1. TEORIJSKO METODOLOŠKI OKVIR

1.1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja je da se analizom migrantske krize u BiH ukazaže na bezbjednosne prijetnje koje migracije nose sa sobom i njihovu povezanost sa drugim bezbjednosnim prijetnjama. Istraživanje i analiza obuhvata period od početka migrantske krize 2015. godine, pa do datuma pisanja magistarskog rada sa posebnim osvrtom na period od prve polovine 2018. godine, kada je kulminirala migrantska kriza u Bosni i Hercegovini .

1.2. Problem istraživanja

Problem istraživanja su svakako bezbjedonosno interesantne aktivnosti sa kojim se susreću, sigurnosne agencije Bosne i Hercegovine⁵, sa posebnim akcentom na bezbjedonosno interesantne aktivnosti MUP-a Kantona Sarajevo.

Od početka migrantske krize jasno se prikazuje moć namjere čovjeka da stigne na željenu destinaciju, gdje ga nikakve zabrane, a ni prepreke ne mogu spriječiti u toj namjeri. Svakako da ih te prepreke mogu zadržati određeni vremenski period na jednoj lokaciji, ali spriječiti nikako nemogu ni postavljene žice i zidovi, jer ljudi koji su krenuli u migracije svakim danom iznova pokušavaju preći postavljene zabrane koristeći se raznim sredstvima i njihov krajni cilj je stići na željenu destinaciju, a to su uglavnom pojedine zemlje Europske Unije (u većini slučajeva Njemačka). Međutim, sredstva i načini za kojima ljudi posežu kako bi postigli svoj cilj nisu uvijek regularna. Vrlo često ljudi posežu za neregularnim sredstvima. Svakako da u svemu doprinosi i činjenica da cijelom dužinom migrantske rute, migranti su izloženi djelovanju raznih krijumčarskih grupa koje su dobro organizovane i čije nezakonite aktivnosti imaju međunarodni karakter, gdje pri tom nude svoje usluge bilo da je riječ o pomoći prilikom prelaska državnih granica ili o učešću u drugim bezbjedonosno interesantnim aktivnostima.

⁵ “Problem migranata u BiH poprima sve veće razmjere. Očito da je sistem zakazao. Problem je najviše izražen u Bihaću, Velikoj Kladuši, Sarajevu, Tuzli, kao i svim drugim graničnim općinama. Zbrinjavanje tih ljudi je stihijsko, država nije organizovala njegovo efikasno rješavanje, sve je prepušteno nižim nivoima vlasti da se sami organizuju. Padaju kritike na račun ministra sigurnosti Bosne i Hercegovine, ali i na policijske i obavještajne agencije, lokalizmi uzimaju maha (“Neće nama niko naturati migrante u dvorište”), političke stranke “očitavaju lekcije” kroz saopćenja, a “forumi” sa društvenih mreža kao platforme za promociju nekompetencije pridonose općoj konfuziji na zapadnom obodu Bosne i Hercegovine.

Osim što se krijumčarske grupe koje su dobro organizovane i na međunarodnom nivou i kao takve čine dobro organizovanu krijumčarsku mrežu bave krijumčarenjem ljudi, one se na ruti kretanja migranata bave i sa drugim oblicima nezakonitih aktivnosti koje predstavljaju bezbjednosne prijetnje. Suprotstavljanje ovakvim bezbjednosnim prijetnjama je veliki izazov za sve bezbjednosne agencije svih zemalja koje se nalaze na ruti kretanja migranata, pa tako i za bezbjednosne agencije Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne Hercegovine i Kantona Sarajevo.

U ovom radu, bavit ćemo se svim oblicima bezbjedonosnih prijetnji sa kojim se suočava Bosna i Hercegovina, a samim tim i Kanton Sarajevo, uključujući smještajni kapacitet⁶, fenomenom i vrstama nezakonitih radnji koje čine kako migrantska populacija pri boravku na teritoriji BiH i Kantona Sarajevo, tako i kriminalne grupe koje djeluju na području Kantona Sarajevo i BiH, te na primjeru Kantona Sarajevo ukazati na poveznice između migracija i bezbjednosnih prijetnji u Kantonu Sarajevo na osnovu dostupne literature i podataka potvrditi direktnu povezanost migracija sa većinom bezbjednosnih prijetnji.

1.3. Cilj rada

Cilj ovog rada je istraživanje aktualnih sigurnosnih rizika za Kanton Sarajevo, Federaciju Bosne i Hercegovine i Bosnu i Hercegovinu, uzrokovanih migracijskom i izbjegličkom krizom.

⁶U Kantonu Sarajevo tražitelji azila smješteni su u državni azilantski centar u Delijašu, općina Trnovo. Osim toga, grupa volontera omogućila je smještaj većinom porodicama sa djecom u privatnoj kući na Ilidži. I UNHCR i IOM takođe su osigurali privremeni smještaj u Sarajevu do maja. Od maja 2018. godine, izbjegličko-prihvatni centar Salakovac osigurava smještaj za migrante i izbjeglice. U Tuzlanskom kantonu nevladina organizacija Emmaus smješta ugrožene porodice i tražitelje azila bez pratnje na osnovu sporazuma sa UNHCR-om i Ministarstvom sigurnosti BiH. Novi centar za migrante i izbjeglice uskoro će biti otvoren u Hadžićima.

1.4.Društveni cilj rada

Društveni cilj rada je pronalaženje načina podizanja društvene svijesti kako bi se unaprijedila saradnja društvene zajednice i sigurnosnih institucija, a sve sa ciljem smanjenja sigurnosnog rizika i kontrole kretanja migranata.

Naime, na početku same migrantske krize koja je zahvatila Europu, Bosna i Hercegovina nije bila zahvaćena tranzitom masovnog broja migranta. Masovni tranzit migranata preko Bosne i Hercegovine počinje od 2016 godine, nakon vještačkog preusmjeravanja ruta nelegalnih migranta od kojih jedna obuhvata i tranzit kroz Bosnu i Hercegovinu, kao zemlju koja graniči sa EU i koja kulminira 2018.godine kada počinje migrantska kriza u Bosni i Hercegovini. Iako se radi uglavnom o nelegalnim prelascima državne granice pojedinaca i grupa ljudi koji kod sebe u većini slučajeva nemaju nikakva dokumenta društvena zajednica u BiH treba razumjeti da nisu svi migranti prijetnja, ali isto tako da ne zalužuju svi humanitarnu pažnju, nego naprotiv, pažnju bezbjednosnih agencija i sankcije pravosudnih institucija.

1.5.Hipoteza

Osnovna hipoteza ovog rada je objasniti koji su to najčešći sigurnosni rizici s kojim se susreće BiH i Kanton Sarajevo⁶, zbog masovnog broja migranata koji se pojavio u BiH i na ulicama Sarajeva.

1.6.Metode istraživanja

Glavni zadatak ovog rada je da se korištenjem relevantne literature, knjiga, članaka, medijski eksploatisanih podataka, zakonskih propisa, procesuiranim slučajevima vezanih za migracije opišu migrantske krize i njihov utjecaj na Bosnu i Hercegovinu i Kanton Sarajevo.

Korištene metode koje su se koristile su: logička, teorijska, misaona, metodu komparacije, konkretizacije, analize i deskripcije.

⁶U centru Sarajeva, u parku preko puta gradske Vijećnice, više stotina ljudi, među njima i žene i djeca, u šatorima čeka na smještaj. Prema podacima UNHCR-u, 1.138 azilanata i migranata stiglo je u BiH od 1. januara do 3. marta, što je više od ukupnog broja za 2017. Većina njih su iz Sirije, zatim Pakistan, Libija i Avganistana.

2. MIGRACIJE – ISTORIJSKA DIMENZIJA

Kroz historiju, migracije su se dešavale dobrovoljno ili su bile rezultat različitih oblika prisile. Migratorna kretanja su bila unutar ili preko granica jedne teritorije, i u njima su učestvovala manje ili veće grupe ljudi. Rezultat su historijskih, socijalnih i kulturnih razlika, odnosno različitih reakcija pojedinaca ili grupa ljudi na određene društvene prilike. Pored spoljnih razloga, ponekad su za migracije posebno značajni bili unutrašnji razlozi, kao što su rast populacije, promjena životnih uslova pojedinih grupa, razvijanje socijalne svijesti.

Prvobitne migracije bile su uslovljene potragom za hranom i potrebom za životom na teritorijama koje su nudile bolje uslove za život. Ono što je podsticalo ljude na ovakve migracije jeste narušavanje ravnoteže između mogućnosti koje je pružalo prirodno okruženje i potreba stanovništva na toj teritoriji. To je bilo kretanje usljed nemogućnosti čovjeka da se suprotstavi određenim prirodnim silama. Kasnije, sa razvojem poljoprivrede, čovjekova interakcija sa prirodom postaje drugačija, pa sada čovjek može narušiti ravnotežu u prirodi, ali i sam inicirati određene probleme koji će ga natjerati na ponovne migracije. Promjenom načina privređivanja i korišćenjem gvožđa za izradu oruđa i oružja dolazi do povećanja proizvodnje hrane, ali i nastanka specijalizovanih grupa ljudi sa posebnim zanimanjima. Porast broja stanovnika dovodi do toga da višak populacije ne pronalazi plodne dijelove teritorije, pa se za plodnu zemlju treba boriti. To je razlog prisilnih migracija usljed sukoba različitih grupacija ljudi na određenoj teritoriji. Antičko doba karakterišu kolonizacija kao posljedica povećanja stanovništva, prisilne migracije usljed ratova i osvajanja, kao i prisilno raseljavanje.

Za razliku od ranih srednjovekovnih migracija koje su obuhvatale cijela plemena i plemenske saveze, migracije srednjeg vijeka⁷ su obuhvatale samo pojedine grupacije i društvene klase. Srednjovekovni vladari su podsticali naseljavanje zapadnoevropskih teritorija, posebno grupacija koje su donosile naprednije tehnologije poljoprivredne proizvodnje, pri čemu su im nudili ne samo bolje ekonomske uslove, nego i lične slobode veće od domicilnog stanovništva (Ninčić, 2016).

⁷Seobe naroda, bile su prisutne tokom ranog srednjeg vijeka. Barbarski osvajači, među kojima su dominirali razni germanski narodi, formirali su nova kraljevstva u ostacima Zapadnog rimskog carstva. U 7. stoljeću sjeverna Afrika i Bliski istok, koji su nekad pripadali Istočnom rimskom carstvu, potpali su pod vlast Kalifata, islamske države. Na Zapadu većina novih kraljevstava inkorporirala je ono malo preostalih rimskih državnih ustanova. Osnovani su samostani kao dio pokreta usmjerenog pokrštavanju poganske Europe. Franci su pod karolinškom dinastijom nakratko uspostavili carstvo, koje se krajem 8. i početkom 9. stoljeća prostiralo na veći dio zapadne Europe. No, to je carstvo kasnije podleglo pritiscima unutarnjih građanskih ratova i vanjskih invazija — Vikinzi su napadali sa sjevera, Mađari s istoka, a Saraceni s juga.

Moderne migracije nastaju tek kada se učvršćuju jake države, kada postoje snažnije granice između različitih subjekata, odnosno kada postoje jasne teritorije na kojima su učvršćeni politički i socijalni odnosi. Riječ je o državama koje ne dozvoljavaju lako pomjeranje granica, u kojima postoji veoma jasna politička, ali i socijalna hijerarhija i kada se migracije generišu zbog jasnih političkih, odnosno socioekonomskih ciljeva.

Prve migracije većih razmjera nastaju kao posljedica velikih geografskih otkrića, u periodu između XV i XVII vijeka. Stanovnici Evrope, podstaknuti pričama o zemljama „Novog svijeta“⁸ i njihovom bogatstvu, napuštaju svoja prebivališta i upućuju se u „obećanu“ zemlju, prenoseći tako svoj jezik, kulturu, religiju i način života. Na taj način je kolonizacijom naseljeno preko dva miliona ljudi iz Evrope u zemlje „Novog svijeta“⁸. Međutim, ova dobrovoljna migracija, inspirisana isključivo ekonomskim razlozima, pokrenula je i jednu prisilnu, koja nikako ne može služiti na čast tadašnje Evrope – trgovinu afričkim robljem. Stanovnici Afrike prisilno su, kao robovi, prebačeni na tlo Evrope za rad na plantažama najrazvijenih kolonijalnih sila – Španije, Engleske i Francuske. Procjenjuje se da je trgovinom robljem preseljeno preko 8 miliona robova iz Afrike (Ninčić, 2016).

⁸Intenzivno naseljavanje prostora Sjeverne Amerike počelo je u 17. vijeku osnivanjem kolonija evropskih država. Vodeću ulogu u tome u početku su imali Španci, a zatim Francuzi i Holandani. Međutim, postepeno, posebno na istočnim obalama [Sjeverne amerike](#) primat u tom pogledu preuzima [Engleska](#). Usljed vjerskih sukoba i progona, ali i zbog mogućnosti stvaranja vlastitih posjeda na slobodnom američkom tlu iz zapadne Evrope se u Sjevernu Ameriku doseljava veliki broj ljudi. Tako su Englezi do sredine 18. vijeka na tlu Sjeverne Amerike osnovali 13 kolonija u kojima je živjelo oko 2,5 miliona stanovnika.

Pored toga, dok se dio Evrope selio u zemlje „Novog svijeta“, Jevreji i Mavri su zbog pritiska inkvizicije, 1590. godine, morali da napuste Španiju i upute se ka Otomanskom carstvu. Takođe, Španci protjeruju protestante iz dijelova Holandije i Belgije, a isto čine i Francuzi.

Vjerovatno najveća masovna migracija u istoriji odigrala se 1947. god. u periodu nastanka dvije nove, nezavisne države, Pakistana i Indije. Procjenjuje se da je tada preko 14,5 miliona ljudi napustilo svoje domove iz političkih i vjerskih razloga. Pripadnici muslimanske populacije masovno su naseljavali Pakistan, dok su se članovi Hindu i Sik zajednica uputili ka Indiji.

Izvor: Pakistan Encyclopædia Britannica, Inc.

U današnje vrijeme uglavnom postoje tri glavna razloga zašto ljudi odlučuju da migriraju i napuste zemlju i odlaze živjeti negdje drugdje, a to su: društveno politički razlozi (ljudi napuštaju svoju zemlju zbog etničkog, rasnog ili političkog progona, zbog oružanih sukoba, kršenja ljudskih prava i progona), demografski i gospodarski razlozi (demografski rast ili pad, starenje stanovništva ili veći broj mladih, ove migracije povezane su s poslovnim mogućnostima, nezaposlenošću i ekonomskom situacijom) i na kraju okolišni (ljudi bježe od prirodnih katastrofa poput poplava, uragana, potresa i ekstremnih vremenskih uslova gdje su očekivane veće migracije u narednom periodu usljed klimatskih promjena).

Isto tako u današnje vrijeme migracije se većinom pojavljuju u tri oblika: zakonite ili slobodne migracije pojedinaca koji po vlastitoj volji i u okviru postojećih zakona mijenjaju državu svoga prebivališta ili boravišta; prisilne migracije, kad ljudi bježe ili kao pojedinci u strahu ispred progona ili masovno zbog straha pred kršenjem ljudskih prava ili humanitarnog prava te drugih okolnosti koje su prouzrokovane različitim konfliktima ili katastrofama; i nezakonite migracije, koje uključuju nedopuštene prelaskе granica te nedopušteni ulazak odnosno boravak u drugoj državi.

2.1. SIGURNOSNI ASPEKT MIGRACIJA

Posljednje decenije karakterišu kontinuirane i dinamične promjene na globalnom nivou. One se, posebno, odražavaju na polje sigurnosti, naročito na području Bliskog istoka, i tim promjenama su zahvaćeni svi njeni segmenti, od karaktera prijetnji i njihovih nosilaca do organizacije samog sistema sigurnosti. Polazeći od toga da je spektar ugrožavanja sigurnosti sve veći i da svaka pojava danas može imati i sigurnosnu dimenziju, postoji potreba stalne analize sigurnosnih izazova, rizika i prijetnji, odnosno analize ukupnih sigurnosnih procesa. Cilj takvih analiza jeste stvaranje uslova za organizovan i sistematičan način suprotstavljanja negativnim efektima određenih sigurnosnih procesa. U tom smislu, najnovija migrantska kretanja predstavljaju veoma značajan sigurnosni problem⁸ koji već nekoliko godina ugrožava, različitim intenzitetom, kako zemlje porijekla i tranzita, tako i zemlje krajnje destinacije migranata.

U savremenim uslovima, gotovo da nema oblasti društvenog života, koja ne poprima sigurnosna obilježja, odnosno svako pitanje se može nametnuti kao sigurnosno pitanje. Moderne rasprave o sigurnosti, u ovako proširenom i produbljenom konceptu, usmjerene su na prijetnje od terorizma, organizovanog kriminala, ilegalnih migracija, proliferacije oružja za masovno uništenje, prijetnje koje proizlaze iz demografskih procesa, privrednih uslova, nezaposlenosti i prezaduženosti stanovništva, socijalno uslovljenih nemira, odnosno sigurnosti životne sredine, prirodnih katastrofa, epidemija, tehnički uslovljenih katastrofa i prijetnji iz informatičke sfere. Bilo koja od navedenih prijetnji, u slučaju realizacije, može dovesti do značajnih poremećaja u funkcionisanju nacionalnih i međunarodnih sistema, materijalne štete i ljudskih žrtava, i posljedično kriznih stanja. Zbog toga se, s ciljem otklanjanja i smanjenja prijetnji i mogućih posljedica, kontinuirano, konceptijski i metodološki, razvijaju i nadograđuju sigurnosni sistemi na nacionalnom i međunarodnom nivou. Unapređuje se prepoznavanje potencijalnih prijetnji, osigurava njihovo rano prepoznavanje i omogućuje adekvatan odgovor na krizu, smanjuje njen učinak, uklanjaju posljedice i omogućava povratak u prvobitno stanje (Tatalović i Malnar, 2015).

⁸Europska unija se danas suočava s najvećim nekontroliranim priljevom migranata i izbjeglica u svojoj povijesti tako da se slobodno može govoriti o migracijskoj i izbjegličkoj krizi. Uzroci koji su doveli do, slobodno možemo reći, eksplozije migrantske krize u 2015. godini dijametralno su različiti: bijeg od ratnih stradanja, potraga za boljim životom, odlazak iz nefunkcionalnih država te bijeg od različitih vidova ekstremizma i terorizma. Procjenjuje se kako je 2000. godine bilo oko 150 miliona migranata u svijetu, deset godina kasnije 214 miliona uz pretpostavku rasta na 405 miliona do 2050. godine. Glavni tokovi migracija usmjereni su prema visokorazvijenim zemljama i područjima gdje Europska unija unatrag nekoliko godina predstavlja najpoželjniju, ali i najlakše dostižnu destinaciju

Međutim, „sigurnosni“ aspekt određenih pitanja podrazumjeva ispunjenje striktno definisanih kriterijuma. Oni moraju biti postavljena kao egzistencijalne prijetnje referentnom objektu putem sekuritizacije koju sprovodi akter koji potvrđuje nužne mjere van pravila koja bi inače važila.

Ako pomoću snage argumenta o prioritetu i važnosti egzistencijalne prijetnje akter koji sprovodi sekuritizaciju uspije da zaobiđe proceduru ili pravila kojima bi inače bio vezan, tada smo svjedoci davanja nekom pitanju sigurnosnog značaja (Buzan i sar. 1998). U tom smislu, sekuritizacija ilegalnih migracija postaje sve češća u različitim dijelovima svijeta. Migrantske krize su, uglavnom, posljedica ratova i sukoba na određenom prostoru, ali uz rastuće migracije stanovništva iz nerazvijenih država u razvijene, predstavljaju sve složeniji društveni fenomen na koji utiču različiti politički, ekonomski, etnički i vjerski činioci. Širenje tzv. Arapskog proljeća, koji predstavlja rušenje autoritarnih režima na području Sjeverne Afrike i Bliskog istoka, podstiče veliki talas izbjeglica koji, bežeći od rata i nasilja, pokušavaju da pronađu mirnije mjesto za život. U takvim uslovima, zemlje okruženja, ali i zemlje krajnje destinacije, restriktivnom migratornom politikom ograničavaju mogućnost legalnog useljavanja migranata u druge zemlje. To, sasvim očekivano, utiče na povećan broj ilegalnih prelazaka državnih granica, odnosno ilegalnih ulazaka u, najčešće, zemlje Evropske unije. Prilično zanemarivanje problema izbjeglica dovodi do eskalacije migrantske krize u Evropi tokom 2015. godine. Tada se u kratkom vremenskom periodu, ne krećući se samo morskim putem kao dugogodišnjim, tradicionalnim migrantskim rutama, već koristeći i druge, kopnene (među kojima i tzv. Balkansku rutu), na granicama Evropske unije našlo na hiljade migranata, najviše iz Sirij⁹.

⁹Prema analizi UNHCR-a,5 objavljenoj 2015. godine, sedam je osnovnih je razloga za izbjeglički val prema EU iz Sirije. Na prvom mjestu je gubitak nade, na drugom mjestu je povećanje siromaštva, na trećem mjestu je ograničena mogućnost zaposlenja. Mnogi Sirijci u Jordanu, Egiptu i Libanonu žele zaraditi za život, ali su u tome zakonski ograničeni. Izbjeglice u Iraku kažu da je veliki broj interno raseljenih osoba (prognanih od ISIS-a u Iraku) snizio cijenu rada i povećao konkurenciju na tržištu rada u Iraku. Istodobno je gospodarska aktivnost gotovo zamrla zbog pada cijena nafte. Nedostatak pravih poslova tjera izbjeglice na crno tržište rada, čime riskiraju eksploataciju, nesigurne uvjete rada i prevarante koji ne isplaćuju zarađeno. Uza sve pobrojeno u pojedinim izbjegličkim logorima raste prostitucija. Izbjeglice mogu biti kažnjene za rad na crno. Prema novim propisima u Libanonu, izbjeglice moraju potpisati obavezu da neće raditi kada obnavljaju svoj status. Četvrti razlog za masovan odlazak u Europu je nedovoljna pomoć i zdravstvena zaštita.

Na ovaj način, posljednje migracije postaju sigurnosni problem iz nekoliko razloga (Collins: 2007):

- migracije narušavaju sigurnost granica, čime predstavljaju prijetnju nacionalnoj suverenosti države;
- migracije mogu imati uticaj na samu strukturu društva i njegovo ekonomsko blagostanje, uticajem na društveni poredak većim nemirima i povećanom stopom kriminala;
- migranti se često prikazuju kao prijetnja životnom stilu i kulturi države u koju se useljavaju;
- pored toga što im se pripisuje da doprinose porastu kriminala i ostalih društvenih problema, migrantima se pripisuje i da traže azil kako bi iskoristili socijalne pogodnosti koje daje država ili preoteli posao lokalnom stanovništvu;
- dolazak migranata koji su iste etničke ili vjerske pripadnosti može uzrokovati promjenu etničke strukture države i slabljenje njenog kulturnog identiteta. Dolazak velikog broja migranata iz ratom devastiranih područja, prvenstveno Bliskog istoka, opravdano izaziva strepnju od različitih oblika ugrožavanja sigurnosti kako država na trasi kretanja migranata, tako i u zemljama njihove krajnje destinacije.

Sigurnosne prijetnje koje dolaze sa migrantskom krizom mogu se ogledati u sljedećem Kuper, 2007:

- mogućnost prebacivanja pripadnika terorističkih grupa u zemlje Evropske unije i izvođenje terorističkih akata;
- aktivnost organizovanih kriminalnih grupa i njihovo „poslovanje“ duž migrantskih ruta;
- povratak lica koja su učestvovala u sukobima u Siriji, Iraku i drugim zemljama u zemlje porijekla;
- jačanje radikalne desnice u zemljama krajnje destinacije;
- „ekonomsko devastiranje“ država pogođenih migrantskom krizom.

Sa dolaskom velikog broja migranata iz zemalja u kojima se vode građanski ratovi i u kojima su situirane razne terorističke grupacije raste rizik od terorizma u zemljama kroz koje migranti prolaze, a naročito u onima u kojima se zadržavaju. Pravilo je da što se duže zadržavaju i rizik bude veći, a najveći je u onim zemljama u kojima trajno ostaju, pogotovo ukoliko te zemlje, poput Francuske, učestvuju u bombardovanju ili u nekom drugom tipu vojnih operacija u zemljama iz kojih migranti stižu. Zato svaka od tranzitnih zemalja ima pred sobom veoma ozbiljan, ali ne i nemoguć zadatak – da među migrantima identifikuje potencijalne ili prave teroriste. Taj zadatak nije nimalo lak, ali odustati od njega ili sprovesti ga površno, znači dozvoliti da se u Evropi posije sjeme iz koga će nići terorizam. Jedan od bitnih razloga za sprovođenje ovog zadatka jeste činjenica da on kao aktivnost nacionalnih sigurnosnih struktura značajno dodatno opterećuje budžet te zemlje (Simeunović, 2015). Evropska unija je, prema mišljenju analitičara, postala meta terorista iz nekoliko razloga. Kao prvo, navode da je za terorističke napade u Parizu i Briselu već bio pripremljen teren.

Napad u Jevrejskom muzeju u Briselu, 2014. godine, napad na redakciju francuskog nedeljnika „Charlie Hebdo“, kao i napadi u Parizu¹⁰ kada je poginulo preko 180 osoba, izveli su državljani Francuske povezani sa tzv. Islamskom državom.

Izvor: French police and rescue team stand at a security perimeter near the former Charlie Hebdo offices, in Paris, France, 25 September 2020,

¹⁰Posljednji teroristički napad u Parizu nedvosmisleno su pokazali da su terorističke skupine iskoristile ovu krizu za nesmetani prelazak europskih granica. Polazeći od defniranja pojma državne granice kao krajnjeg dosega vlasti neke zemlje, proizlazi da se prve mjere, koje se mogu poduzeti s namjerom da zaštite nacionalnu sigurnost, mogu ili moraju poduzeti upravo na "samoj državnoj granici", a službe koje poduzimaju takve mjere i radnje preuzimaju dio odgovornosti za cjelokupno stanje sigurnosti na unutarnjem planu.

Njeni pripadnici izveli su preko 75 terorističkih napada u 20 zemalja, ne računajući Siriju i Irak. Drugo, Evropa je postala baza za vrbovanje boraca tzv. Islamske države. Samo je iz Francuske na ratišta u Siriji, Iraku i u druge zemlje otišlo oko 1200, odnosno iz Belgije oko 400 njihovih državljana, čime su ove dvije zemlje postale zemlje koje su dale najviše boraca. Treće, sama migrantska kriza je baza za vrbovanje novih boraca, ali i prilika za stvaranje većeg razdora između muslimanskim zajednicama zapadnoevropskih zemalja. Četvrto, tzv. Islamska država koristi sve veći raskol po pitanju rešavanja migrantske krize među zemljama EU. Peto, Evropa slabi pozivima za referendum o izlasku iz EU u mnogim njenim članicama (Stajčić, 2010).

Iako se može reći da postoji realna opasnost da među migrantima koji na putu do bogatih i uređenih zemalja Evropske unije prolaze Balkanom ima i pripadnika tzv. Islamske države, ali i drugih terorističkih organizacija, dosadašnji podaci govore da su, makar do sada, ti slučajevi malih razmjera i nisu sistematski. Od preko milion migranata koji su tokom 2015. godine ušli u Evropsku uniju, svega 26 su bili uključeni u 12 slučajeva terorističkih aktivnosti, što predstavlja 0,003%. Od toga, za svega 3 slučaja postoje konkretni dokazi o umješnosti u terorističke aktivnosti (Mullins, 2016).

Takođe, tzv. Islamska država nema potrebu „izvoza“ svojih boraca u Evropu, jer imaju dovoljno boraca iz redova dobrovoljaca koji dolaze iz Evrope na ratišta Sirije i Iraka. Pored toga, teroristi koji djeluju samostalno, tzv. vuci samotnjaci, već se nalaze u Evropi, što su pokazali i napadi u Parizu i Briselu. Te napade su izveli „domaći“ teroristi, treća ili četvrta generacija nekadašnjih migranata. Oni su, za razliku od 11. septembra 2001. godine u SAD, teroristi koji nisu došli sa strane, već su bili tu i živeli sa ostalima (Ninčić, 2016). Ovi podaci, međutim, nikako ne mogu predstavljati opravdanje za površno shvatanje cjelokupne situacije vezane za migrantsku krizu i njen sigurnosni aspekt. Treba samo podsjetiti da je u četiri najveća teroristička napada u Evropi, u Madridu 2004, Londonu 2005, Parizu 2015 i Briselu 2016¹⁰. godine, poginulo najmanje 426 ljudi, i da su ih izvršili teroristi povezani sa različitim terorističkim organizacijama.

¹⁰Incident se dogodio u jutarnjim. Ukupno dvije eksplozije odjeknule su u zračnoj luci prouzročivši ljudske gubitke i materijalnu štetu (prozori, osobne stvari, itd.). Prva bomba je eksplodirala pokraj prijavnog pulta, a druga pored trgovine Starbucks. Prije samog napada svjedoci su čuli povike na arapskom jeziku te pucnjeve iz automatskog oružja. Odmah nakon napada zatvorena je zračna luka, a svi letovi za taj dan bili su otkazani.

Migrantska kriza, odnosno ilegalne migracije, neraskidivo su povezane sa organizovanim kriminalom¹¹. Ta veza je prevashodno učvršćena kontrolom krijumčarenja i trgovinom ljudima, koje postaju dvije najbrže rastuće transnacionalne kriminalne aktivnosti u svijetu (Fridmana, 2007). Posljedice politike Evropske unije prema migranima u jednom momentu dovode do toga da se njihov transfer preko srednjemediteranske rute (iz Sjeverne Afrike do Malte i Italije) u 2015. godini pojača istočnoevropskom i Balkanskom rutom. Pojačano djelovanje Fronteksa (Frontex) rezultira povećanjem nesigurnosti prelaska i povećanjem cijena krijumčarenja, zbog većeg rizika presretanja migrantskih kanala, i smanjivanjem migrantskih tokova (Shelley, 2014).

Takođe, organizatori krijumčarenja bave se i falsifikovanjem putnih isprava za onaj dio koji pokušava „legalno“ da uđe u zemlje Evropske unije. Prema saznanjima lažni pasoš Sirije, recimo, na ilegalnom tržištu vredi oko 1500 dolara po komadu. Sama činjenica da migranti, koji dolaze iz siromašnih, ratom zahvaćenih zemalja mogu sebi priuštiti ovakve pasoše, govori da takva lica nisu pravi tražioci azila u evropskim zemljama. Takođe, za migrante je vezano i vršenje različitih krivičnih dela, uključujući i ona nasilna, povezana s polom, vjerom, rasom. To pokazuju i događaji u Kelnu, u novembru 2015. godine, kada je od strane migranata napadnuto više ženskih osoba.

¹¹Upravo u susretanju težnji značajnijeg dijela svjetskog stanovništva da emigrira i restriktivnih migracionih politika ekonomski razvijenijih država, podstaknuta je ideja o krijumčarenju migranata. Tako je posredovanje u ilegalnom prebacivanju preko državnih granica i ilegalnom dovođenju do stranih država lica koja nemaju vizeza ulazak, rad i boravak stranaca, postalo jedan od najunosnijih vidova „krimi-biznisa“ transnacionalnog organizovanog kriminala.

Poseban sigurnosni rizik, kada je u pitanju migrantska kriza, povezan je sa licima koja su iz zemalja Evrope otišla na ratišta Sirije, Iraka i drugih zemlja. Nakon učešća u ratnim sukobima, vraćaju se u zemlje porijekla gdje postoji stalna prijetnja da će raditi na vrbovanju novih boraca.

Ove grupe ljudi doživljavaju radikalizaciju¹² na dva načina. Prvi je radikalizacija u zemljama iz kojih idu na ratišta, gdje se u postojećim sredinama, iz kojih potiče većina odlazećih ratnika, vrši njihova radikalizacija. Nju vrše osobe koje imaju autoritet u lokalnim sredinama, zatim lica koja zbog toga dolaze iz dijaspore, kao i povratnici sa ratišta. Promjene kod lica ne počinju nakon prvih kontakata, tada osoba ne mora nužno prihvatiti ideologiju, ali se, dalje, u proces radikalizacije ulazi tako što se slijede određeni autoriti ili provodi vreme sa drugim pripadnicima određenog pokreta. Proces radikalizacije se, u mnogim slučajevima, nadograđuje masovnim korišćenjem društvenih mreža, i mnoštvom sajtova koji su u vlasništvu i čiji sadržaj kreiraju pripadnici militantnih organizacija. Drugi način radikalizacije je radikalizacija na samom prostoru zemlje u koju su otišli i učešćem u ratnim dejstvima. Na ratišta odlaze i lica koja nisu prethodno radikalizovana, već je njihov prvenstveni motiv učešća vjerskog karaktera, odnosno saosećanje sa pripadnicima iste vjeroispovesti.

Međutim, istinsku radikalizaciju doživljavaju na ratištima. Po intenzitetu, radikalizacija ove druge grupe je intenzivnija i brža, jer se vrši direktno u „domaćim“ uslovima. Radikalizacija u zemljama porijekla je nešto teži proces, jer postoji konstantna opasnost da su takve osobe, odnosno objekti u kojima se vrši radikalizacija pod okom sigurnosnih službi. U svakom slučaju, boravak ovih lica na ratištima i mogućnost njihovog povratka u zemlje porijekla predstavljaju sigurnosni rizik. Imajući u vidu da je većina zemalja zakonom inkriminisala učešće svojih građana na stranim ratištima, njihov povratak mora ići ilegalno, a migrantska kriza može poslužiti svrsi (Naj, 2006).

¹²Radikalizacija se događa u društvenim krugovima. Fizičke skupine i društvene mreže na internetu mjesta su u kojima se ljudi mogu radikalizirati, a što su ti prostori zatvoreniji, to je veća mogućnost uzajamnog potvrđivanja ekstremnih uvjerenja bez da ih se propitkuje. Neke ekstremističke organizacije usmjerene su na pronalazak novih članova u školama, sveučilištima i vjerskim objektima, kao što su džamije. Zatvori su također plodno tlo za radikalizaciju. Zatvorenici, koji su odjednom izvan svojih društvenih krugova, skloniji su prihvatiti nova uvjerenja i priključiti se radikaliziranim skupinama, a zatvori se često zbog manjka osoblja ne mogu baviti takvim problemima. Prema izvješću EU-a o stanju i trendovima u području terorizma za 2020. posljednjih su se godina aplikacije koje koriste šifrirane poruke, kao što su WhatsApp ili Telegram, u velikoj mjeri upotrebljavale za koordinaciju, planiranje napada i pripremu kampanja.

Tačan broj ljudi koji je iz zemalja Evrope otišao na strana ratišta teško je utvrditi. Prema različitim procjenama, od marta 2011. do početka 2016. godine, samo na ratištima u Siriji pošlo je, još uvijek je tamo, vratilo se ili poginulo ukupno više od 30000 stranaca. Ujedinjene nacije navode da su te osobe došle iz više od sto država. Istovremeno, američke obavještajne agencije procjenjuju da je ukupan broj stranih boraca koji je boravio na tom prostoru negdje oko 38000, i da su došli iz 120 država.

Turska je, međutim, sredinom 2015. godine potvrdila da posjeduje bazu podataka¹³ sa imenima ukupno 22635 potencijalnih stranih boraca, koja je sastavljena na osnovu službenih potraga koje je za svojim građanima Turskoj uputilo 113 država. Na sličnom tragu je nedavno otkriće 22000 ličnih kartona koje su, pri prijemu u ISIL, popunjavali budući borci. Prema različitim izvorima, ovaj broj registrovanih stranaca odnosi se na razdoblje od 2013. do polovine 2014. godine.

¹³Turska sada posjeduje vrijednu bazu podataka terorističke skupine ISIL, koja sadrži imena i podatke o 9.952 terorista "vukova samotnjaka" nakon uspješne operacije koju je proteklih mjeseci provela policija u Istanbulu. Postojanje baze podataka, koja sadrži biografske podatke o teroristima vukovima samotnjacima, od njihovih vještina do podataka o prebivalištu i identifikacijskim podacima, bilo je poznato većini obavještajnih agencija od CIA-e i MI6 do Mossada. Obavještajne agencije dodijelile su 40 agenata u Tadžikistanu, Uzbekistanu i Pakistanu da uđu u trag bazi podataka za koju se zna da je u posjedu članova ISIL-a u tim zemljama. Baza podataka je prvo bila u posjedu vođe ISIL-a Abu Bakra al-Baghdadija koji je ubijen 27. oktobra 2019. Američki agenti pretražili su područje gdje je al-Baghdadi ubijen u Siriji u operaciji, ali su otkrili da je odavno nema i da je sada u posjedu al-Baghdadijeva nasljednika Abu Ibrahima al-Hashimija al-Qurashija.

U istraživanju koje je objavio Soufan Grup (Soufan Group), procjenjuje se da je stranih boraca najviše iz zemalja Bliskog istoka (8240), Magreba (8000), Evropske unije (više od 5000) i zemalja bivšeg Sovjetskog Saveza (4700). Među stranim borcima u Siriji i Iraku bilo je, ili je još uvijek, najviše Tunižana (6000), Saudijaca (2500), Rusa (2400), Jordanaca (2100) i Turaka (2000). Procjenjuje se da borci iz arapskih zemalja ili većinski muslimanskih država čine preko 70% kontingenta stranih boraca. Od nešto više od 5000 stranih boraca, koji su do kraja 2015. godine došli iz zemalja Evropske unije, skoro 3700 ih je iz četiri zemlje članice. Iz Francuske je otišlo 1700, Velike Britanije 760, Nemačke 760 i Belgije 470 boraca (Azinović i Jusić, 2016). Pored toga, zemlje Zapadnog Balkana dale su značajan „doprinos“ u ratu u Siriji i Iraku. U posljednjih nekoliko godina, ukupno je na ratišta Bliskog istoka otišlo 989 boraca. Najviše je sa prostora Bosne i Hercegovine (300) i Kosova i Metohije (300). Iz Albanije je otišlo 140, iz Makedonije 130, Srbije 100, Crne Gore 19 boraca.

U sukobima na prostoru Sirije i Iraka poginulo je ukupno 156 lica, dok su 424 lica ostala u Siriji da se bore na strani tzv. Islamske države. Sa područja ratnih sukoba u zemlje porijekla vratilo se 409 lica (Wither, 2016). Ono što posebno zabrinjava, kada su u pitanju povratnici sa stranih ratišta, jeste nepostojanje sveobuhvatnih mehanizama za sprečavanje njihovog radikalnog djelovanja u zemljama u koje se vraćaju. Iako je većina zemalja inkriminirala učesnike boraca sa svojih prostora na stranim ratištima, problem predstavlja nepoznanica o broju i namjerama onih koji će se tek vratiti sa ratišta. Njihovo procesuiranje nakon povratka nameće dodatni problem – praksa drugih zemalja pokazuje da su upravo zatvori jedno od mjesta gdje je najmasovnija radikalizacija u nasilni ekstremizam. Pored toga, povratnici sa ratišta savršena su logistička podrška mogućim terorističkim grupama koje bi pokušale da se, koristeći migrantsku krizu, prebace u zemlje Evropske unije. Jedan od strateških dokumenata ISIL-a, dijeli „nevjernički dio svijeta“ u tri grupe država: zemlje gdje uvođenjem brutalnog terora i upravljanim nasiljem treba zbaciti vlast i sprovesti islamsku revoluciju; zemlje koje treba iscrpljivati dugotrajnim terorom i potpuno ih oslabiti; zemlje u kojima ne treba sprovesti nasilnu revoluciju, nego ih koristiti za odmor i okrepljenje ratnika, skrivanje ili transfer boraca prema zemljama Evropske unije ili iz nje, kao i za misionarske (prozelitske) aktivnosti, koje bi olakšale i ubrzale ideološku pripremu i vrbovanje novih sljedbenika (Azinović i Jusić, 2016:95).

Nespремnost zemalja Evropske unije i izostanak jasnih planova za migrante, sasvim sigurno, prouzrokovala je jačanje otpora prema migrantima i porast podrške radikalnim desničarskim partijama. Širenje islamofobije, kome pribjegavaju mnogi političari, pogoduje povećanju tenzija u Evropi, posebno što ona nije riješila ni nasljeđe svog kolonijalizma, pa u srcu najvećih gradova Evrope postoje „zabranjene zone“ u kojima dugo žive migranti bez ikakve mogućnosti da se integrišu u društvo. Svakako je velika anomalija da u demokratskim zemljama, kao što su evropske, migranti imaju samo pravnu jednakost, i da oni mogu biti samo državljani, a ne i realni pripadnici državotvorne nacije, ma koliko su usvojili njihov jezik, kulturu i običaje, što je znak da ne postoji istinska pretpostavka za punu integrisanost. Međutim, onaj ko je tretiran kao građanin drugog reda ne može se lako integrisati sve i ako hoće, pa je prirodno da se zatvara u svoje okruženje sa osećanjem frustracije, koju nosi čak i treća generacija migranata. Migranti i njihovi potomci mogu sve da postanu formalno, ali ne i suštinski (Simeunović, 2015).

U ovakvim uslovima, stalno gomilanje nezadovoljstva pogoduje radikalizaciji ovih grupa od strane islamskih ekstremista i nastajanje „domaćih ratnika džihada“, koji izvode terorističke napade unutar same Evrope.

S druge strane, u zemljama Evropske unije, u javnom mjenju prije svega, postoji strepnja od „uvoza“ nasilja, pa se one grčevito zalažu da prime što manji broj migranata. Tvrdi se da su upravo velike grupe koje dolaze iz ratom zahvaćenih područja okidač sigurnosnih prijetnji, jer se među njima nalazi veliki broj lica sa ratnim iskustvom, povezanih sa različitim ekstremističkim grupama, i „spavača“ povezanih sa terorističkim organizacijama. Tako, italijanska „Sjeverna liga“, britanski „UKIP“, francuski „Nacionalni front“, holandska „Stranka slobode“, grčka „Zlatna zora“, austrijska „Slobodarska partija“, ili njemački „AFD“ (Alternative for Germany) i „PEGIDA“ (Patriotic Europeans Against Islamization of the Occident), upozoravaju na opasnost infiltriranja terorista u migrantske grupe (Ninčić, 2016). Nagli uspjeh desničarskih partija u Evropi, upravo, dolazi kada se nametnu teme migranata, islamizacije i straha od terorizma, pa su već u nekim zemljama formirane tzv. grupe za zaštitu, kao što je u Finskoj tzv. Odinova vojska. Nažalost, opasnost prijeteći od nacionalizma, desničarskog ekstremizma, koji može biti i vjerski motivisan. To dokazuje napad norveškog teroriste Andersa Beringa Brejvika, koji se dogodio prije ekspanzije migrantske krize, kada je ubijeno 77 ljudi, a njegov motiv je bila mržnja prema strancima.

Najnoviji događaji u Evropi, kao što su napadi u oktobru 2016. godine kada su u roku od sedam dana zapaljena dva Centra za azilante u blizini Stokholma¹⁴, samo više podgrijavaju netrpeljivost prema migrantima, pretvarajući Evropu u novo „bure baruta“. Ekonomska kriza u kojoj se nalazi Evropa, koja traje od 2008. godine i kojoj se još ne nazire kraj, neposredno se odražava na spremnost država za rješavanje pitanja migranata, imajući u vidu velike troškove koje njeno rješavanje zahtjeva. Tome treba dodati i činjenicu da su pojedine zemlje Evropske unije prezadužene ili pred bankrotom. Zbog toga, novi problemi, kao što je migrantska kriza, višestruko podstiču nestabilnost članica Evropske unije koje se, sada, pored teškoća u rješavanju životnog standarda sopstvenog stanovništva, suočavaju i sa migrantskom krizom za koju nemaju zajedničko rješenje. Veliki migrantski talas Evropa je pokušala da riješi novcem, što pokazuje i porast njenih resursa za taj problem.

Od maja do novembra 2015. godine, ti resursi su porasli sa 4,6 na 9,6 milijardi eura. Pored toga, Evropska komisija je opredijelila 100 miliona eura kao hitnu pomoć najviše pogođenim zemljama članicama Evropske unije, 600 miliona eura dodatne pomoći nadležnim evropskim tijelima u 2016. godini, kao i dodatnih 300 miliona za Fond za humanitarnu pomoć Evropske unije. Takođe, tu je pomoć zemljama u okruženju EU, Turskoj prvo milijardu, a kasnije je pomoć povećana na 3,4 milijarde eura, a Srbiji i Makedoniji ukupno 17 miliona eura, što nije u potpunosti realizovano (Simeunović, 2015).

S druge strane, migrantska kriza predstavlja veliko ekonomsko opterećenje, čak i za ekonomski najrazvijenije zemlje Evropske unije. Prema podacima Federalnog biroa za migrante i izbjeglice, u Njemačkoj su procijenjeni troškovi vezani za priliv migranata, tražilaca azila, u 2015. godini oko 21 milijardu eura. Njemačku godišnje jedan migrant košta oko 13000 eura, ako se uračunaju troškovi socijalnih davanja, administrativni troškovi, kurs njemačkog jezika i slično. Početkom 2016. godine, trošak raste na 25,7 milijardi eura. Međutim, ukoliko dođe do povećanja broja migranata za 1,4 miliona (ako se uračunaju zahtevi za spajanje porodica), trošak se povećava na 37,4 milijarde. Tako se došlo u situaciju da su troškovi u 2020. godini povećani na 55 milijardi eura ili 2% bruto nacionalnog dohotka (Altman, 2016).

¹⁴U podmetnutom požaru u blizini Stokholma izgorio je Švedski azilantski centar tokom noći a sumnja se da je požar podmetnut. Niko nije povrijeđen. Švedska je u prošloj godini poništila višedecenijsku tradiciju velikodušne imigrantske politike, uvodeći granične kontrole i strožije zakone.

Imajući u vidu navedeno, sasvim je sigurno da migrantska kriza, ukoliko se ne bude rješavala na sveobuhvatan način uz ravnomjerno učešće najznačajnijih evropskih faktora i poštovanje ekonomskih razlika zemalja pogođenih migrantskom krizom, prijeti „ekonomskim devastiranjem“ evropskih zemalja, koje, suočene sa sopstevnim ekonomskim problemima, neće biti spremne da izdrže pritisak koji, u ekonomskom smislu, zahtjeva migrantska kriza. Ekonomski problemi ubrzo prijete da prerastu u političke, koji, podgrijani antimigrantskim raspoloženjem, mogu Stari kontinent dovesti u stanje haosa koji više neće biti moguće kontrolisati (Eraković i Erkić, 2016).

Jedan od autora, Ćurin (2010), u svom radu „Sigurnosne i obavještajne službe države – zapažanja o savremenim tendencijama i rizicima“ skreće posebnu pažnju na tajne ili specijalne službe – kako se često popularno nazivaju, a zapravo je riječ o obaveštajnim i kontraobavještajnim strukturama države.

Po njegovom mišljenju, obavještajne aktivnosti najčešće se povezuju sa vojnim faktorom, ratom i sličnim okolnostima, ali to nije obavezno, jer se njihove aktivnosti odvijaju svakodnevno i na svim nivoima i sferama društvenog, poslovnog i ličnog života. Ova konstatacija svakako se odnosi i na aktuelnu problematiku vezanu za dolazak velikog broja migranata na teritoriju naše države i to predstavlja zajednički izazov za sve obavještajne službe u regionu.

Savremene države, bez obzira na stepen razvijenosti i nivo demokratskih dostignuća u svom političkom sistemu, raspolazu velikim arsenalom specijalnih službi i agencija, sa zadacima da pokrivaju oblasti njihovog djelovanja, obavještajnu i sigurnosnu. Po mišljenju Ćurina „takve strukture predstavljaju jedan od osnova nacionalne sigurnosti, sa zadacima koji počinju od ranog upozoravanja, preko uticaja na svjetske procese, do prevencije i zaštite, pa i sankcionisanja faktora koji predstavljaju manje - više otvorenu prijetnju konkretnoj državi, njenoj vlasti ili političkom sistemu, ili ličnostima na rukovodećim funkcijama. Za ovakve službe nisu relevantna sva dostignuća međunarodnog prava u oblastima koja regulišu odnose među državama i koje su deklarativno prihvaćena od strane konkretnih država. Naravno, ovo nikada nijedna država ni služba nisu spremne javno da priznaju. One svoje misije sprovode kroz razne forme i oblike rada, od kojih dio izlazi iz okvira regulative, tako da se mora sprovoditi tajno“ (Ćurin, 2010). Imajući u vidu savremeni značaj i sigurnosne izazove, naveli smo mišljenje stručnjaka koji u svom radu posebno podvlači značaj „ranog upozoravanja“ što svakako nije bez značaja.

Zbog intenzivnih migracija, revolucije u komunikacijama, mogućnosti brzog putovanja, slobodnog protoka tehnologija, veće poroznosti granica, dubokog jaza između različitih kultura, vjera, ideologija, sigurnosni izazovi, rizici i prijetnje državama u budućnosti neće biti samo prost zbir činova (akata) ugrožavanja. One će imati isti naziv i cilj kao danas, ali će sa sobom nositi novu, značajno veću, energiju ugrožavanja, koja će svojom snagom prevazilaziti opasnosti koje su do sada bile poznate. Jedan od autora, Stajić, ovu tezu objašnjava na primjeru terorizma. Po njegovom mišljenju „liberalni“ terorizam sedamdesetih godina dvadesetog vijeka i budući terorizam „imaće zajedničko samo ime i cilj, dok će se dometi, destruktivnost, brutalnost i žrtve budućeg terorizma razlikovati u vrijednostima koje se množe indeksom i više stotina puta“ (Stajić, 2010). Prema mišljenju profesora Stajića (2010) na ovaj način dolazimo do novog pojma koji će zaživjeti u terminologiji iz oblasti sigurnosti, a to je pojam „transnacionalne prijetnje¹⁵“.

Ovom novom prijetnjom nisu ugrožene samo države, međunarodna zajednica, već i svaki dio savremene civilizacije. Na udaru novih „transnacionalnih prijetnji“ biće suverenitet, ekonomija i ljudska prava.

¹⁵„Problem koji nas je okupio je jedan od velikih problema savremenog svijeta. Živimo u vremenu koje je jedan od posljednjih velikih sociologa, Ulrich Bek, nazivao rizičnim svjetskim društvom. U tom društvu jedan od rizika je i transnacionalni kriminalitet. Istovremeno živimo na kontinentu koji, kao dio svog identiteta, baštini posljednju veliku filozofiju koja se zove prosvjetiteljstvo. Ta filozofija je počivala na nadi da će svijet biti bolji ukoliko su ljudi koji ga čine obrazovaniji. Ja dijelim tu nadu velikog pokreta koji je još uvijek u temeljima Evrope. Transnacionalni kriminalitet jedna od onih mreža koja se veoma efikasno uspostavlja na prostorima za koje je zainteresovana. Na tu mrežu, treba odgovoriti mrežom edukacije, obrazovanja, međusobnog povezivanja institucija koje se bore protiv transnacionalnog kriminaliteta. Vladavina prava je suština svega. Kada se govori o vladavini prava obično se kaže da ga je potrebno značajno ojačati. To zapravo znači da je potrebna osnažena i nezavisna sudska vlast i administracija kako bi se sprovele sve društvene promjene koje su neophodne. Pored promjene zakonodavstva potrebna je i promjena svijesti.“

3. MIGRACIONA KRIZA

3.1. Status izbjeglice u međunarodnom pravu i pravu Evropske unije

Konvencija o statusu izbjeglice i njen Protokol iz 1967. godine ima ukupno 147 zemalja potpisnica, te na taj način predstavljaju jedini univerzalni instrument i najjasniji izraz međunarodne solidarnosti u svrhu zaštite izbjeglica (UNGA, 1994). Po svom sadržaju Konvencija predstavlja *lex specialis* i primarni izvor u odnosu na određenje statusa izbjeglica¹⁵ i osnovnih prava koja na osnovu ovog statusa pripadaju osobi (Mole i Meredith, 2010).

Osnov za donošenje teksta Konvencije, a ujedno i osnov za pravo na sticanje izbjegličkog statusa iz Konvencije, nalazi se u pravu na traženje azila iz člana 14. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima iz 1948. godine, gdje je navedeno:

1. Svako ima pravo da u drugoj državi traži i dobije azil od progona, i
2. Na ovo pravo ne može se pozivati u slučajevima tužbi koje proizilaze iz nepolitičkih zločina ili iz radnji suprotnih ciljevima i principima Ujedinjenih nacija.

Prilikom donošenja izvornog teksta Konvencije, njeni stvaraoci imali su na umu prevashodno izbjeglice nastale Drugim svjetskim ratom, te je i tako i samo određenje izbjegličkog statusa imalo vremensku komponentu i odnosilo se na osobe koje su zadovoljile određene kriterijume postavljene Konvencijom, ali u vremenskom periodu...“prije 1. januara 1951. godine...” (Konvencija o statusu izbjeglica, 1951: čl. 1). Sa druge strane, primjena izvorne Konvencije bila je i prostorno limitirana i odnosila se na geografski prostor Evrope. Kasnije, članom 1. Protokola iz 1967. godine ukinuta su navedena prostorno–vremenska ograničenja, te je savremeno određenje statusa izbjeglice protegnuto na svaku osobu koja zadovoljava sljedeće kriterijume postavljene članom 1.A Konvencije:

¹⁵Izbjeglica je raseljeno lice koje je prešlo državne granice i koje se ne može ili ne želi vratiti kući zbog osnovanog straha od progona. Takva osoba se može zvati tražiocem azila sve dok joj država ugovornica ili Visoki komesarijat Ujedinjenih naroda za izbjeglice (UNHCR) ne odobri status izbjeglice ako formalno podnese zahtjev za azil. Vodeća međunarodna agencija koja koordinira zaštitu izbjeglica je Ured Ujedinjenih nacija UNHCR-a. Ujedinjeni narodi imaju drugu kancelariju za izbjeglice, Agenciju Ujedinjenih naroda za pomoć i rad (UNRWA), koja je isključivo odgovorna za podršku velikoj većini palestinskih izbjeglica.

U svrhu ove Konvencije, pojam „izbjeglica“ primjenjuje se na svaku osobu:

- Za koju se smatra da je izbjeglica, shodno dogovorima od 12. maja 1926. godine i 30. juna 1928. godine ili shodno konvencijama od 28. oktobra 1933. godine i 10. februara 1938. godine, protokolu od 14. septembra 1939. godine ili Ustavu Međunarodne organizacije za izbjeglice; odluke o nepodobnosti, koje je donijela Međunarodna organizacija za izbjeglice tokom svog djelovanja, ne sprečavaju da status izbjeglice bude odobren osobama koje ispunjavaju uslove iz tačke (2) stava A ovog člana.
- Koja se zbog osnovnog straha od progona iz razloga rase, religije, nacionalnosti, pripadnosti određenoj društvenoj grupi ili političkog mišljenja, nalazi izvan zemlje svog državljanstva i koja ne može ili, zbog straha ne želi da se stavi pod zaštitu te zemlje; ili koja, budući da nema državljanstvo, a kao rezultat tih događaja se nalazi izvan zemlje svog prethodnog uobičajenog boravka, ne može ili zbog tog straha ne želi da se u nju vrati“.

Potrebno je naglasiti da Konvencija nije apsolutno važeća u slučaju ispunjenja uslova iz člana 1.A (2). Konvencija propisuje da se njene odredbe neće primjenjivati na osobe koje po statusu dobijaju beneficije od drugih organa i institucija UN-a sve do prestanka takvih beneficija (Konvencija o statusu izbjeglica, 1951: čl. 1), na osobe kojima vlasti u zemlji prebivališta priznaju prava i obaveze koje se odnose na državljanstvo te zemlje (Konvencija o statusu izbjeglica, 1951: čl. 1E), te na osobe za koje postoje ozbiljni razlozi (u praksi dokazani od nadležnog organa) da se smatra da su počinile zločin protiv mira, ratni zločin protiv čovječnosti kako su definisani u relevantnim međunarodnim instrumentima, ili da su počinile ozbiljan nepolitički zločin izvan države izbjeglištva, a prije dolaska u nju, ili da su krivi za djela protivna svrsi i principima Ujedinjenih nacija (Konvencija o statusu izbjeglica, 1951: čl. 1F)

Samo postojanje uslova za dobijanje statusa izbjeglice, ocijeniće ili državni organi države u kojoj je zahtijev za azil podnesen, ili pak Kancelarija Visokog komesara za izbjeglice Ujedinjenih nacija (United Nations High Commissioner for Refugees – UNHCR), kada se zahtijev podnese direktno njemu. Ovakvo određenje statusa izbjeglice (po individualnom zahtijevu) postoji u slučajevima kada države u upravnom ili sudskom postupku, zavisno od pravnog sistema, odnosno UNHCR, ocjenjuju svaki pojedinačni zahtijev za azil ponaosob.

Međutim, postoji još jedan pristup utvrđivanja statusa izbjeglica, takozvani *prima facie* (na prvi pogled) pristup određenju izbjegličkog statusa, a njegova primjena može biti inicirana od strane pojedine države ili UNHCR-a.

U dokumentima međunarodnog i evropskog prava ne postoji *per se* pravo na azil (Vijeće Evrope, 2014). Ono što se svakoj osobi garantuje dokumentima međunarodnog i evropskog prava je pravo na traženje azila, onako kako je određeno i u članu 14., stav 1., Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima. Posljedice ovakvog određenja u kontekstu izbjegličkog prava je da svako ima pravo tražiti azil u državi u kojoj se nalazi, ukoliko je ta država potpisnik međunarodnih ili regionalnih dokumenata koji garantuju ovo pravo, ili ukoliko ga garantuje domaćim zakonodavstvom. Međutim, samo dobijanje statusa izbjeglice, zavisiće od države (ili UNHCR-a kada on postupa po zahtjevu), čiji će organ službenici postupati po tako podnesenom zahtjevu. Postupanje po zahtjevu za azil nije utvrđeno samom Konvencijom, ali UNHCR je izdao poseban priručnik sa smjernicama za utvrđivanje statusa izbjeglice, u kome su detaljno obrađeni načini na koje pojedinačne države, odnosno njihovi organi, trebaju postupati po zahtjevima osoba koje traže priznanje statusa izbjeglice.

Šengenske države čine *de facto* pasošku uniju u kojoj se razgrađuju međudržavna granična kontrola i međusobno priznaju odluke o vizama. Putovanja unutar teritorije koju pokriva sporazum su u trajanju od tri mjeseca moguća bez kontrole na granici – za pripadnike zemalja članica EU, kao i za stanovnike trećih zemalja, koji, međutim, pri ulasku na teritoriju pokrivenu Šengenskim sporazumom podliježu posebnoj kontroli. Pravo na nekontrolisan ulazak na teritoriju pokrivenu Šengenskim sporazumom, dakle, ne postoji. Jer, to što nema kontrole na granici ne znači da nema ni nacionalnih granica. Pojedinačne zemlje mogu, po potrebi, da je aktiviraju u svakom trenutku: bilo iz ovih ili onih razloga, zaštite javne sigurnosti radi, ili očuvanja javnog reda i mira, prventivnog sprečavanja krivičnih djela itd. Pored toga, kontrole na granicama nisu ograničene samo na mjesto prelaza granice već mogu biti svuda (Beker i Komlozi, 2005). Ne ulazeći šire u razmatranje problematike pravne regulative, od značaja za naš rad je činjenica da za one koji traže azil u okvirima granica EU jako je teško doći u situaciju podnošenja zahtjeva na zakonit način. Da bi tražitelj azila došao u priliku da formalno podnese svoj zahtjev, mora doći do države u kojoj isti želi da podnese.

Kako zemlje EU državljane trećih zemalja uslovljavaju posjedovanjem viza za ulazak, zakonit dolazak migranata u članicu Unije, gdje bi svoj formalni zahtjev podnijeli, čini se nemogućom misijom. Stoga su migranti (o čemu svjedoči i aktualna migrantska kriza) prisiljeni na ilegalan način da dođu na teritoriju države članice EU kako bi uopšte mogli da podnesu svoj zahtjev (International Rescue Comitee, 2015). Međutim, za osobe koje su podnijele zahtjev za azil¹⁶, boravak na teritoriji Unije smatra se zakonitim, kao dozvola ostanka do završetka prvostepenog postupka odlučivanja po zahtjevu (Direktiva 2011/95, član 9) Države članice dužne su da osiguraju podnosiocima zahtjeva boravišni prostor i omogućiti im slobodu kretanja na svojoj teritoriji (Direktiva 2011/95, član 7). Za razmatranje po zahtjevu svaka je članica dužna odrediti posebno tijelo sa obučanim osobljem koje će voditi postupanje po zahtjevu (Direktiva 2011/95, član 4). Što se tiče slobode boravka od značaja je podsjetiti da pripadnici Evropske unije, koji bi željeli da radi boljeg života ili iz drugih razloga pređu da žive u neku drugu zemlju—članicu EU, u načelu uživaju slobodu naseljavanja (u skladu sa sporazumom EEZ iz 1957. godine), međutim, i u tome postoje određeni uslovi. Naime, lice koje ima takvu želju mora da raspolaže odgovarajućim prihodom ili osiguranjenjem smještaja, mora da bude zdravstveno osigurano i ne smije da predstavlja bilo kakvu opasnost za red, mir, društveni poredak, sigurnost i zdravlje. Ukoliko takav građanin zemlje članice EU ne ispunjava ove uslove, rizikuje da bude protjeran; naime, takvo lice se transportuje na državnu granicu. Do ispitivanja svih ovih preduslova može doći i pri naseljavanju, a odobravanje ili neodobravanje boravka može da uslijedi naknadno i može da bude negativno. U takvim slučajevima odlučuju nadležni policijski organi koji takođe donose odluku o tome da li uopšte neko treba da bude pod kontrolom ili ne. Ukoliko je zabranjeno prosjačenje – kao na primjer, u Gracu, odgovarajući nadležni organ utvrđuje da li je prosjak strano lice, da li raspolaže odgovarajućim dokumentima i da li treba da bude protjerano ili ne. U Beču, gdje prosjačenje ne predstavlja prekršaj, strani prosjaci mogu nesmetano da ostanu u gradu. Oštrija mjera protiv boravka stranaca je zabrana boravka i ona zavisi od prekršaja, krivičnog djela ili prekoračenja određenih prava. Nasuprot protjerivanju, kazni koja prestaje poslije napuštanja određene državne teritorije, zabrana boravka može da ima trajnu važnost (Beker i Komplozi, 2005).

¹⁶Treba naglasiti da se u okvirima EU, predmet zahtjeva za azil na teritoriji članice EU ne mora odnositi isključivo na priznanje izbjegličkog statusa, nego se može odnositi i na priznanje supsidijarne zaštite iz prava EU, pri čemu se umjesto kriterijuma progona iz Konvencije 1951. godine primjenjuje kriterijum nepravde, definisan članom 15. Direktive o standardima za kvalifikaciju.

3.2. Sigurnosni izazovi izbjeg ličke krize

Kao što je već rečeno, tradicionalna shvatanja sigurnosti i odbrane postala su preuska u uslovima globalnog društva u nastajanju. Izmjenjena stvarnost međunarodnih odnosa u kojoj je preoblikovan koncept sigurnosti u globalnim okvirima posljednje decenije 20. i početkom 21. vijeka, nameće potrebu uobličavanja novih strategija sigurnosti i odbrane. Važno je podsjetiti pritom da se klasično shvatanje sigurnosti odnosi na objektivno odsustvo prijetnji i subjektivni osjećaj da će nacionalne vrijednosti biti ugrožene od strane neke druge zemlje. To stanje, u kojem pojam sigurnosti razumijemo u okvirima pojmova kao što su suverenitet i nacionalni integritet zapravo predstavlja sinonim za vojnu sigurnost. Shodno tome, jasno je da se posmatrajući stvari sa ovog stanovišta povećanjem vojne moći povećava i mjera sigurnosti. Jedan od autora, prof. Simić (2002), govoreći o nauci o sigurnosti ističe zanimljivo stanovište da ova nauka „prateći zahtjeve stvarnosti prevazišla ograničenja ratovodstva i vojne strategije“. I zaista: proteklih godina, sticajem prilika, razvijeni su različiti koncepti sigurnosti – od liberalnog pristupa pozitivnog mira, demokratskog mira, koncepta poništavanja struktura koje uzrokuju rat, povećanje uloge međunarodnih organizacija, pristup sveopšteg razoružavanja, izgradnja svjetske države, sve do kooperativne sigurnosti. Šengenski sporazum obuhvata sve zemlje EU izuzev Irske, Velike Britanije i Bugarske, Rumunije. Migraciona kriza i međunarodni terorizam pokazali su da je pored zone slobodnog kretanja neophodno uspostaviti zone zajedničke sigurnosti i usaglašene migracione politike. Da bi se realizovali ti ciljevi, neophodno je uspostavljanje neke vrste zajedničkog ministarstva unutrašnjih poslova, kao i mnogo kapilarnije i efikasnije saradnje između službi sigurnosti i pravosudnih organa. Na istom tragu, kako pojedini evropski političari već predlažu, EU bi trebalo da napravi svoj FBI čije bi nadležnosti obuhvatale sve članice Unije ili onih država koje bi se odlučile na produbljivanje evropskih integracija. Naravno, kao i kod monetarne unije, i kod ove, uslovno rečeno sigurnosne unije, neke članice bi morale da ostanu napolju, a neke, poput istočnoevropskih država, čitaj: Višegradska grupa (Poljska, Češka, Mađarska i Slovačka) ne bi željele da budu dio te unije.

U smislu sigurnosnih izazova, treba pomenuti i veoma aktuelan problem koji države imaju sa organizovanim kriminalnim grupama. Prema mišljenju jednog od autora, Božidara Banovića (2010), organizovane kriminalne grupe danas u državi „mogu se opisati kao dinamične, sa prilagodljivom strukturom i sposobnošću da brzo mijenjaju polje djelovanja u različitim kriminalnim aktivnostima: trgovini drogom, ilegalnim migracijama i trgovini ljudima, nelegalnoj trgovini kulturnim dobrima, krađama, prevarama, krađi i drugim krivičnim djelima u vezi sa motornim vozilima, finasijskom i privrednom kriminalu, poreskim prevarama utajama itd. Ove grupe su uglavnom organizovane u horizontalnom smislu koordinacije, sa većom mjerom nezavisnosti u djelovanju, a manje u vertikalnom smislu stroge hijerarhije i subordinacije. Članovi ovih grupa su kako državljani tih država, tako i državljani susjednih zemalja, prije svega susjednih. Njihova djelatnost ima transnacionalni karakter.“ Jedan od oblika delatnosti koja ima transnacionalni karakter svakako je izražen i u oblasti ilegalnih migracija.

Što se tiče terorističkih prijetnji, činjenica je da danas terorističke organizacije i gerilske pokrete stručnjaci uglavnom procjenjuju na osnovu njihove strategije i taktike. Činjenica je i da danas teroristička prijetnja zapadni svijet smatra da skoro isključivo od pripadnika muslimanske zajednice. S tim u vezi od posebnog je značaja uzeti u obzir kako neka teroristička grupa u ideološkom smislu opaža svoje neprijatelje i kako to opažanje oblikuje njene strategije. Prema mišljenju Fajna (2010) „iako je ova napomena važna i za sekularne i za vjerske organizacije, bitno je razjasniti da je za sekularne organizacije pojam neprijatelja obično vrlo konkretan, dok je definicija neprijatelja kod fundamentalističkih vjerskih grupa šira, što direktno utiče na njihove strategije i taktike“. Suština je u tome da, pošto se većina fundamentalista oslanja na istorijske izvore da bi opravdala svoje aktuelno djelovanje, stručnjaci i političari moraju da budu mnogo bolje obaviješteni o istoriji islamskog vjerskog fundamentalizma, kao i o izvorima i modelima njihovog finasiranja.

Sa druge strane, postoji čvrsto vjerovanje da je za smanjenje šansi od napada u budućnosti bitno da se „odmah uvede moratorijum na sva useljavanja iz rizičnih zemalja, da se pojača patroliranje granica do nulte poroznosti i da se radikalno smanji broj viza pripadnicima država koje štite ili stvaraju teroriste, kao i da se izvrši deportacija svih ilegalnih stranaca (Trifković, 2007).

3.3. Motivi savremenih migracija

Kada je riječ o migracionim motivima, oni su najčešće bili egzistencijalne prirode, a među njima su dominirali (Mijlković, Žarković, 2012):

1. traganje za boljim kvalitetom života (zaposlenje, veći životni standard),
2. traganje za sigurnijim, manje nasilnim ili nenasilnim okruženjem, i to:
 - odlaženje iz (pred)konfliktnih (ratnih) područja, odnosno
 - bježanje od represivnih režima i sistemskog ugrožavanja ljudskih sloboda i prava, a u izvjesnoj mjeri i
3. traganje za zdravom životnom sredinom.

U prvom slučaju riječ je o tzv. ekonomskim migracijama i ekonomskim migrantima, a u drugom slučaju riječ je o političkim migracijama – izbjeglištvu i o izbjeglicama, odnosno o traženju azila i azilantima. Treći slučaj se odnosi na tzv. ekološke migracije i ekološke migrante usljed ozbiljnije i trajnije degradacije životne sredine zbog zagađivanja, prirodnih ili tehničko-tehnoloških katastrofa, što postojeći životni ambijent čini nemogućim za život i rad stanovništva, ili je življenje stanovništva otežano sa brojnim zdravstvenim rizicima. Ekonomske migracije se po pravilu odvijaju na relacijama „siromašni jug – bogati sjever“ i „siromašni istok – bogati zapad“, dok se migracije u potrazi za sigurnijim okruženjem i ekološke migracije u najvećoj mjeri, ali ne i po pravilu, odvijaju do bliže sigurne destinacije u unutrašnjem ili prekograničnom okruženju.

3.4. Uzroci i posljedice savremenih migracija

Najnovija migratorna kretanja, aktuelna poslednjih nekoliko godina, koja svoj vrhunac doživljavaju tokom 2015, odnosno početkom 2016. godine, kada su stotine hiljada izbeglica iz devastiranih ratnih područja Bliskog istoka, prije svega iz Sirije, krenula ka zemljama Evropske unije, predstavljaju najveće „seobe naroda“ poznate u novijoj istoriji. Taj veliki migratorni tok sa Bliskog istoka i Afrike ka Evropi započeo je 2011. godine, a naročito se intenzivirao od 2014. godine da bi tokom 2015. godine dosegao nezapamćene razmjere, uveliko premašivši broj koji su Ujedinjene nacije projektovale za 2015. godinu.

Pretpostavljalo se da će ukupan broj migranata u svijetu 2015. godine dostići maksimalnu cifru od 237 miliona, što predstavlja ozbiljnu stopu rasta u odnosu na 1990. godinu, kada je ukupan broj migranata u svijetu iznosio „svega“ 154 miliona. Čak i najpesimističnija predviđanja su se pokazala kao nedostatak jer je broj migranata, danas, u neprekidnom enormnom porastu (Simeunović, 2015).

Veliki priliv migranata ka Evropskoj uniji posljedica je i različitih geopolitičkih procesa koji su, na posredan ili neposredan način, uticali na čitav proces. Može se, uglavnom, govoriti o pet ključnih geopolitičkih procesa koji su uticali na stanje na Bliskom istoku, odnosno na migratorna kretanja ka Evropi.

Prvi predstavlja neuspjeh tzv. Arapskog proljeća, odnosno neosnovana procjena o njegovom stalnom širenju. Osnovni razlog se može tražiti u neiskustvu ključnih političkih činilaca na tim prostorima da iskoriste početnu „kritičnu“ masu za političke promjene. Drugi jeste širenje ratnih sukoba u Iraku, Siriji, Jemenu, odnosno građanskog rata u Libiji. Sirija je, međutim, ostala jedina zemlja u regionu gdje nije došlo do promjene političkog establišmenta. Treći jeste intenziviranje vjerskih sukoba. Četvrto je zaoštavanje odnosa na globalnom nivou, po pitanju podrške najvećih sila različitim islamskim državama, prvenstveno Iranu sa većinskim šiitskim i Saudijskoj Arabiji sa većinskim sunitskim stanovništvom. Peto jeste urušavanje država i proliferacija terora. U periodu tranzicije, odnosno nakon tzv. Arapskog proljeća, islamističke partije progonjene u vrijeme sekularne države bolje se snalaze od novonastalih stranaka i pokreta, uspostavljajući islamske države sa šerijatskim zakonom.

To je i dovelo da jačanja islamističke Džabhat-Al Nusre (Jabhat-Al Nusra), kao ispostave Al Kaide (Al-Quaide) u Siriji, a kasnije stvaranja ISIS-a (ISIS), odnosno tzv. Islamske države koja, van matičnog u Iraku i Siriji. Tokom 2014. godine, vojska Islamske države je osvojila velike dijelove teritorije zapadnog Iraka, odnosno istočne i središnje dijelove Sirije. Zbog ratnih sukoba, preko 4 miliona državljana Sirije napustilo je zemlju, ali je zbog visokih cijena koje su nametnuli krijumčari većina u početku, umjesto ka Evropi, ostala na području Afrike i Azije u najvećim izbjegličkim kampovima. U prvih devet mjeseci 2015. godine, u Evropu je stiglo preko 710 hiljada migranata (Frontex, 2016).

Pored geopolitičkih faktora, koji su uticali na posljednja migratorna kretanja, prema analizi koju je napravio Visoki komesarijat Organizacije ujedinjenih nacija za izbeglice (UNHCR) 2015. godine, postoji sedam osnovnih razloga za migrantski talas ka zemljama Evropske unije. Kao prvi razlog, navodi se gubitak nade, jer su mnogi stanovnici Sirije izgubili svaku nadu da se u njihovoj zemlji stanje može brzo promijeniti u pozitivnom smjeru. Drugi razlog je siromaštvo. Sirijci koji su našli utočište u susjednim zemljama suočeni su sa velikim troškovima života, zbog čega ih napuštaju. To je slučaj i u zemljama koje su bile bogatije od Sirije, kao što je Egipat. Treći razlog jeste ograničena mogućnost zaposlenja, kako zbog zakonskih ograničenja tako i zbog velikog priliva migranata koji su snizili cijenu rada i povećali konkurenciju na tržištu rada u tim zemljama. Kao četvrti razlog migracija ka Evropskoj uniji, navodi se nedovoljna pomoć i nedostatak zdravstvene zaštite. Programi pomoći u zemljama koje su suočene sa velikim prilivom migranata, suočavaju se sa nedostatkom sredstava za takve aktivnosti. Peti razlog jesu prepreke za obnavljanje izbjegličkog statusa u Libanu, koji podrazumijeva plaćanje 200 dolara za one koji su došli do 2014. godine, jamstvo da neće raditi, ugovor o iznajmljenom stanu i slično. Takođe, u Jordanu, prema novim propisima, svako novo izbjeglo lice koje se registruje mora imati potvrdu o zdravstvenom stanju koja košta 42 dolara. Šesti razlog jesu male mogućnosti za obrazovanje. Usljed teških uslova života, mnogi napuštaju školovanje, prvenstveno da bi bili angažovani na tržištu rada. Sedmi razlog jeste nesigurnost i u zemljama u okolini Sirije, u kojima su izbjeglice prvenstveno našle utočište. Strah od širenja sukoba i na teritorije tih zemalja, kao i negativne reakcije domicilnog stanovništva na izbjeglice, osnovni su razlog migracija i sa ovih prostora (UNHCR, 2015).

Veliki priliv migranata sa Bliskog istoka nije samo rezultat „nedostatka“ demokratije ili demokratskih režima u tim zemljama, već potrebe za određenim resursima koje ove države posjeduju. Takođe, mnogi postavljaju pitanje da li su posljednja migratorna kretanja spontana ili organizovana, jer većinu migranata čine vojno sposobni muškarci, a ipak ne ostaju da se bore protiv tzv. Islamske države. Takođe, zašto ne naseljavaju mnogo bliže islamske zemlje, već prelaze ogroman put da bi došli u Evropu? Procjenjuje se da je samo Turska primila više od 2,5 miliona migranata iz Sirije, ali je kriza kulminirala tek kada su oni krenuli put Evrope. Ostaje nejasno kako, i pored ratova koji se vode već godinama u Iraku i Avganistanu, sa tih prostora nije bilo masovnih kretanja u pravcu Evrope, već su ona počela nakon zaoštavanja situacije u Siriji (Ninčić, 2016). Pored toga, uloga Evropske unije je bila takva da je podstakla migrantske procese. S jedne strane, stanje privrede u arapskim zemljama Mediterana pogoršano je tokom 2008. godine stagnacijom i krizom u Evropskoj uniji, zbog pada izvoza na tržište EU, koje je bilo i ostalo glavno tržište mediteranskih i, uopšte, arapskih zemalja.

S druge strane, stanje se dodatno pogoršalo višedecenijskim zahtjevom EU za reformama po svojim mjerilima, po načelu „više za više“, odnosno više reformi sistema po ukusu EU (makar i mimo realnih potreba dotične zemlje) za više trgovinske razmene sa Evropskom unijom, što je bio *de facto* revolucionarni program, jer bi se tom logikom najveći nivo integracije sa EU postigao kroz potpunu promjenu političkih sistema. Treće, liberalizacija na domaćem tržištu, na osnovu sporazuma o slobodnoj trgovini sa EU (FTA) i reforme tražene od EU, praćene redukcijom socijalnih mjera, samo su otežale stanje u zemljama istoka i juga Mediterana. Praksa državnog subvencionisanja hrane i goriva postala je teško održiva, posebno nakon 2008. godine, što je bio jedan od generatora protesta, uz korupciju i nesposobnost vladajućih krugova da se nosi sa ukupnim stanjem. Protesti protiv arapskih diktatora dočekani su u početku sa simpatijama u EU, ali bez jasnih ciljeva u tim procesima, odnosno bez uviđanja mogućih neželjenih tranzicijskih procesa (Tadić i sar. 2016). U takvim uslovima, kada se na putu ka Evropi nađe preko 800 hilj. migranata iz 110 zemalja, od čega najviše iz ratom devastiranih područja Sirije, Iraka i Avganistana, za zemlje EU su karakteristične tri realnosti. Prva, politička, koju odlikuje potpuna zbrka i konfuzija kod najuticajnijih evropskih zemalja oko načina rješavanja krize. Druga, gde strateške odluke nisu pratile razvoj događaja i bile su, pri tome, veoma loše. Treća, gdje zemlje Evropske unije, ali i druge zemlje regiona, u operativnom smislu, nisu uspjele da održe korak sa haotičnim i brzim „razmnožavanjem“ aktera uključenih u krizu.

Takođe, nedovoljni kapaciteti pojedinih država i razlike u njihovoj ekonomskoj moći, s jedne strane, odnosno odlučnost migranata da se, po svaku cijenu, domognu najrazvijenih zemalja Evrope, s druge strane, doprinose određivanju putanje, ali i kraji cilj migracije, što je dodatno otežalo rešavanje krize (Travner, 2016). Glavna anomalija u rješavanju nastale krize jeste zabrana prolaska izbjeglica, čime se krši globalni princip slobode kretanja ljudi, roba i ideja na kome je baziran koncept Evropske unije.

Zatim, velika anomalija je sadržana u činjenici da u demokratskoj Evropi 21. vijeka imamo nepoštovanje ljudskih prava migranata, a naročito prava na naturalizaciju. Porast ksenofobije i politika mržnje prema strancima i susjedima praktikuju zemlje kojima su puna usta demokratije i koje su drugima davale silne lekcije o toleranciji. Usljed svog aktuelnog antimigracionog ponašanja, takve zemlje počinju da liče na učitelje koji podučavaju druge lekciji koju sami nisu savladali. Zidove podižu zemlje u kojima izbjeglice uopšte ne namjeravaju da ostanu već samo teže da kroz njih što prije prođu (Simeunović, 2015).

U posljednjem talasu, migranti direktno napuštaju zemlju porijekla, ali dio njih je „posljedica“ sekundarnih kretanja iz dosadašnjih izbegličkih kampova ili drugih mjesta u Turskoj ili Libanu. Svi oni, zajedno sa migrantima iz drugih područja Azije ili Afrike, slivaju se na područje Turske, u mnogim slučajevima povezuju i organizuju, pa preko obale i kopna pokušavaju dolazak na teritoriju Grčke, odakle nastavljaju put tzv. Balkanskom rutom dalje prema Evropi. Veliki broj migranata je znatan dio vremena proveo na teritoriji Grčke, gdje su pokušavali da konsoliduju vlastite snage i resurse, zarade nešto novca da bi nastavili dalje put prema Zapadnoj Evropi, koristeći razne krijumčarske kanale. Glavninu migranata čine suniti iz Sirije, koji su i većina stanovništva. Prema podacima Visokog komesarijata Organizacije ujedinjenih nacija za izbjeglice (UNHCR), iz Sirije se, od 22,5 miliona stanovnika, iselilo oko 4,3 miliona, od čega najviše u Tursku – 2,3 miliona, odnosno u Liban – oko 1 milion. Međutim, ono što prati svako migratorno kretanje jeste veliki broj stradalih na tom migranskom putu. Prema podacima Međunarodne organizacije za migraciju, u periodu od 2000. do 2014. godine, umrlo je preko 40000 migranata. Od toga je oko 22000 izgubilo život krećući se prema Evropi.

Činjenica da je samo u posljednjih godinu dana sa Bliskog istoka u Evropu došlo preko milion migranata predstavlja, sama po sebi, zabrinjavajući podatak. Radi se o stanovništvu sa različitim ekonomskim i socijalnim statusom, izrazitim jezičkim i kulturološkim razlikama u odnosu na stanovništvo zemalja koje su njihova krajnja destinacija, što izaziva različite efekte. Pored različitih ekonomskih i socijalnih, poseban problem predstavljaju sigurnosni efekti koje migratorna kretanja mogu imati. Terorizam je, svakako, jedna od najvećih sigurnosnih prijetnji na globalnom nivou. Međutim, terorizam može, uz sve druge, „propratne“ sigurnosne prijetnje, biti usko povezan sa migratornim kretanjima. Imajući u vidu da najveći dio migranata dolazi sa ratnih područja, postavlja se realno pitanje: kakvu ulogu, u sigurnosnom smislu, može imati migrantska kriza, koliko je realan njen negativan uticaj i na koji način se može spriječiti ili umanjiti efekat takvog uticaja?

Jedan od uzroka migrantske krize, prema drugim autorima, jeste miješanje moćnih država, zbog ekonomskih, vojnih, geostrateških, političkih i drugih razloga, u unutrašnji život migracionih područja, pri čemu se nije doljno razmišljalo o eventualnim implikacijama po sigurnost evropskih zemalja od uglavnom izazvanih konflikata i razaranja postojećih sistema na pomenutim područjima. Nije se vodilo računa o izazivanju masovnih migracija, kao ni o vjerskim, političkim, kulturološkim, tradicionalnim i ekonomskim razlikama. Dakle, razmišljalo se o ratu, a ne o miru. Ratovi su vođeni, kako se pokazalo, zbog ratova, a ne radi rješavanja krucijalnih sigurnosnih problema poput terorizma, organizovanog kriminala, trgovine ljudima, sprečavanja proizvodnje i distribucije opijata. (Lalić, 2007). Takvi konflikti su po svojoj prirodi etnički i/ili vjerski, ali i rezultat ekonomskih nejednakosti i utrkivanja za prirodnim resursima. Kada se tome dodaju i nedostatak ličnih i vjerskih sloboda, kao i diskriminacija prema rasi, rodu, religiji ili prema drugim osnovama, to svakako može biti značajan uzrok migracija (Lalić, 2007).

Teoretičari iz oblasti ekonomije uzroke savremenih migracija pronalaze u tržišnim zakonitostima, pri čemu ključnu ulogu ima ponuda i tražnja na tržištu rada u najrazvijenijim zemljama Evrope. Nedavno je objavljeno da u Njemačkoj nedostaje blizu 4 miliona radnika, a najveći dio potražnje se odnosi na nižekvalifikovane radne snage iz tercijarne (uslužne) djelatnosti. Raskoraku između ponude i potražnje radne snage u razvijenim državama doprinose smanjenje broja novorođene djece i produženje prosječne dužine života u tim zemljama.

Dakle, višak radne snage u nerazvijenim i državama u razvoju mogu dovesti do povećana stope nezaposlenosti. Sa druge strane, sve starija populacija u razvijenim zemljama sve više iskazuje potrebu za stranom radnom snagom koja bi popunila manjak radno sposobnog stanovništva. Dakle, demografska eksplozija stoji u samom vrhu razloga za migracije koje su kroz istoriju bile jedna od konstanti ljudske zajednice.

Loša vladavina prava, korupcija i nedostatak kvalitetnog obrazovanja i zdravstvene zaštite jačaju migracione procese na međunarodnom planu. Takođe, ne treba zanemariti ni činjenicu da sve veći broj lica odlučuje da migrira zbog industrijskih akcidenata, erozije zemljišta, zemljotresa, posljedica klimatskih promjena, povećane radioaktivnosti, zaraznih bolesti i sl. Ipak većina migranata iz ove grupe zadržava se unutar granica matične države.

Migracije mogu, isto tako, biti uzrokovane njihovim promovisanjem od strane emigrantske zajednice u državam krajnjim destinacijama migracija. Na taj način, emigrantske zajednice formiraju socijalne i kulturne obrasce za potencijalne migrante. Pojedini autori govore i o globalizaciji, prirodi državne kontrole i sl. kao uzrocima savremenih migracija.

Ipak, nesporno je da je ključni faktor pokretanja aktuelnih migracija rat. Ratno stanje, posebno ukoliko je dugotrajno, izaziva nesigurnost kod ogromnog broja ljudi. U prirodi čovjekovoj je potreba sklanjanja od opasnosti, a to najčešće nije moguće na sukobima zahvaćenim prostorima, što je dobro poznato i iz naših iskustava.

3.5. Rizici savremenih migracija

Evropa je suočena sa velikom i ozbiljnom dilemom izbora između slobode kretanja ljudi, robe i kapitala, koja se smatra naprednom demokratskom tekovinom, naspram ograničavanja talasa ekonomskih migranata i lažnih izbjeglica i azilanata sa područja centralne Evroazije, čija sloboda kretanja nastoji da se ograniči jer su navodna prijetnja po interese evropskih država, što je suprotno savremenim demokratskim tekovinama. Sa jedne strane, Evropa je oduvijek pružala utočište i dom za migrante sa svih kontinenata. To je, između ostalog, bilo i u njenom ekonomskom interesu. Sa druge strane, masovne migracije iz 2015. godine podstakle su mnoge evropske države da preispitaju svoje gostoprimstvo i da reaguju kako bi zaštitile svoje nacionalne interese. U cijeloj takvoj situaciji najveću štetu trpe sami migranti, čiji su životi i zdravlje ozbiljno ugroženi, koji ne mogu da ostvare osnovna prava na slobodu kretanja, ishranu, obrazovanje, ličnu sigurnost itd. Dakle, u namjeri da se zaštiti nacionalni interesi država članica EU, dogodilo se da je masovno ugrožena sigurnost migranata, a posredno i nacionalna i međunarodna sigurnost (Simeunović, 2015).

3.5.1. Rizici savremenih migracija po nacionalnu sigurnost

Masovne migracije početkom 2015. godine izazvale su brojne polemike, diskusije i konfrontacije u nacionalnim političkim strukturama. Posljedica toga je bilo narušavanje nacionalnog političkog jedinstva, koje se implicira i na nacionalnu sigurnost¹⁷. Uz to, migracije utiču i na ekonomsku i finansijsku stabilnost država. S jedne strane, postoje nacionalni strahovi od mogućih ekonomskih sankcija i drugih oblika ekonomske prinude između zemalja koje se spore oko politike savremenih migracija. Sa druge strane, strah je opravdan i zbog povećanog opterećivanja bruto društvenog proizvoda i državnih budžeta oko troškova izdržavanja i pomoći migrantima (Simeunović, 2015).

¹⁷ Nacionalna sigurnost je mnogo više od fizičke sigurnosti stanovništva, teritorije i suverene vlasti nad stanovništvom i teritorijom. Danas obuhvata sigurnost društva (bez obzira na etničko, vjersko, rasno i ideološko opredjeljenje članova) i sigurnost države, ali i njihovo participiranje u međunarodnoj i globalnoj sigurnosti. Riječ je o izvjesnom stanju zaštićenosti njihovih vitalnih vrijednosti i interesa koje se optimizuje funkcijom vojnog i civilnog, državnog i nedržavnog sektora nacionalnog sistema sigurnosti, uz oslanjanje na vidove međunarodne saradnje u sigurnosti i na brojne međunarodne (nevladine i međuvladine) aktere (Mijalković, 2011).

Posljedice masovnih migracija su i destabilizacija postojećih nacionalnih tržišta rada, zbog masovnog priliva nove radne snage. Istovremeno, razvijaju se i nova tzv. crna tržišta rada, što dodatno destabilizuje legalno tržište rada, javne finansije i državni budžet, ali i ugrožava postojeća crna tržišta rada. Ovo drugo ozbiljno podstiče sukobe organizovanih kriminalnih grupa zbog prevlasti nad crnim tržištima rada, što može ozbiljno da destabilizuje države.

Masovne migracije dovode i do povećanja obima i raznovrsnosti kriminala svih vrsta, prvenstveno krijumčarenja migranata, trgovine ljudima i drugih krivičnih djela koja imaju veze sa migracijama (falsifikovanje isprava, ilegalno prelaženje državne granice, posredovanje u ilegalnom prelaženju državne granice, otmica, prinuda i sl.). Porast obima i raznovrsnosti organizovanog kriminala, koji uz to prima i transnacionalne dimenzije, svakako ugrožava nacionalnu, ali prije svega ljudsku sigurnost. To značajno narušava i ekonomsku sigurnost¹⁸.

Masovne migracije dovode i do demografske destabilizacije država. Naime, procjene ozbiljnih demografa ukazuju na to da su Evropljani sve stariji (u prosjeku oko 40 godina) i da su potrebe Evropske Unije za mlađom populacijom veoma izražene. Riječ je bila o potrebi za oko 42 miliona mladih ljudi do 2020. godine, i čak za oko 257 miliona mladih ljudi do 2060. godine. Jedno od rješenja problema je i prijem migranata. Takvim potezima značajno se mijenja demografska struktura stanovništva, što može da dovede do sukoba na bazi geografskog, etničkog i vjerskog identiteta. U takvim okolnostima razvijaju se rasizam i ksenofobija. Poznate su određene ultradesničarske struje, odnosno neofašističke i neonacističke organizacije u Evropi, koje se zalažu za odbijanje prijema i protjerivanje migranata, odnosno izbjeglica i azilanata (Vukoičić, 2016).

¹⁸Migracije utiču i na ekonomsku i finansijsku stabilnost država. S jedne strane, postoje nacionalni strahovi od „neostvarivanja ekonomskog – proizvodnog i dohodovnog minimuma“, zbog mogućih ekonomskih sankcija i drugih oblika ekonomske prinude između zemalja koje se spore oko politike savremenih migracija. S druge strane, strah je opravdan i zbog povećanog opterećivanja društvenog bruto proizvoda i državnih budžeta oko troškova izdržavanja i pomoći migrantima

Težnja da se po svaku cijenu stigne do zemalja EU, odnosno da se „zaobiđu“ redovni mehanizmi prijavljivanja i dobijanja statusa migranta, doprinjela je razvoju korupcije javnih službenika, koji odlučuju o daljoj pravnoj sudbini tražioca statusa imigranta, izbjeglice ili azilanta. Osim toga, masovne migracije dovode i do narušavanja javnog reda i mira u većem obimu. S tim u vezi, do sada su zabeleženi slučajevi sukoba između migranata i policije u Mađarskoj, Makedoniji, Grčkoj i Bugarskoj; sukoba antivladinih demonstranata i policije u Grčkoj, koji su zahtijevali da vlada dozvoli da izbjeglice dođu kopnom, a ne da rizikuju živote na pomorskom putu; sukoba između antiimigranata i policije u Njemačkoj; sukoba između fašista, koji protestuju protiv imigranata, i antifašista, koji primarno protestuju protiv fašista, a tek sekundarno u korist migranata, takođe u Njemačkoj.

3.5.2. Rizici savremenih migracija po ljudsku sigurnost

Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) je 1994. godine usvojio Izvještaj o ljudskom razvoju¹⁹. U njemu je ljudska sigurnost određena kao „sigurnost ljudi od svih mogućih oblika ugrožavanja, prvenstveno od prijetnji životu, zdravlju, zarađivanju, ličnoj sigurnosti i ljudskom dostojanstvu“.

U pogledu ekonomske sigurnosti, jasno je da su ugrožena ekonomska prava migranata. Prvo, nemogućnost ostvarivanja prava na rad i prava koja proističu iz prava na rad glavni je migracioni motiv ekonomskih migranata, ali i jedan od dominantnijih motiva onih koja ova prava ne mogu da ostvare zbog toga što žive u konfliktnim sredinama i pod totalitarnim režimima. Drugo, tokom svog kretanja ka zemlji željene destinacije migranti nisu u stanju da ostvare svoja ekonomska prava.

¹⁹U Izvještaju o ljudskom razvoju dati su i parametri za sagledavanje stanja ljudske sigurnosti: ekonomska sigurnost, tj. dovoljan i predvidiv dohodak, predvidivo zaposlenje, sigurnost i zdravlje na radu, socijalno osiguranje, zadovoljstvo nivoom dohotka, disparitet dohotka i kompetitivnost; sigurnost životne sredine, odnosno njena zaštita od zagađenosti i degradacije, kao i nesmetan pristup sanitarno ispravnoj vodi, čist vazduh i nezagađen zemljišni eko-sistem; zdravstvena sigurnost, tj. zaštićenost ljudi od bolesti i infekcija, dostupnost i kvalitet zdravstvene zaštite, zdravstveni status ljudi, razvijenost sistema zdravstvene zaštite; prehrambena sigurnost, kroz fizičku i ekonomsku dostupnost hrane, odnosno dostupnost i kvalitet prehrambenih artikala i kupovnu moć; obrazovanje, odnosno mogućnost ljudi da se obrazuju, nivo obrazovanosti, veza obrazovanosti i mogućnosti zaposlenja, razvijenost nacionalnog obrazovnog sistema, inovacije i aktuelnost kurikuluma; socijalna sigurnost, tj. stabilnost porodice, kvalitet stanovanja, kvalitet života u lokalnoj zajednici, sigurnost kulturnog identiteta, efekti etičkog kodeksa zajednica, razvijenost i sloboda medija i komunikacija, sloboda i efekti sindikalnog organizovanja; politička i institucionalna sigurnost, koje obuhvataju razvijenost i zaštićenost ljudskih prava, uticaj politike na kvalitet života građana i uticaj organa formalne socijalne kontrole (prije svega, vojnih i policijskih snaga, obavještajnih službi i pravosudnog sistema) na sigurnost ljudi i lična i kolektivna sigurnost, odnosno odsustvo nasilja i zlostavljanja na javnom geoprostoru, zaštićenost ljudi od kriminala i autodestruktivnih pojava, sigurnost učestvovanja u saobraćaju, itd. (Mijalković i Popović, 2015).

I najzad, veoma je neizvjesno da će i u zemljama destinacije migranti uspjeti da se zaposle (u legalnom sektoru). Stoga se migranti često oslanjaju na kriminalne organizacije, koje im omogućavaju neregularno useljavnje i angažovanje u sektoru tzv. sive ekonomije i na crnim tržištima rada.

O ugrožavanju zdravlja migranata, kako fizičkog, tako i mentalnog, gotovo i da nije potrebno polemisati. Izvjesni dio migranata dobija oboljenja respiratornih organa (prehlade, virusna oboljenja), organa za varenje (dijareja, čir, enormno mršavljenje), kardiovaskularnog sistema (povišeni krvni pritisak, aritmija srca), centralnog nervnog sistema (sindrom postraumatskog stresa, napadi panike), infekcije hepatitisom, vašima, šugom itd. Nažalost, deo njih strada prilikom potonuća plovila, saobraćajnih nezgoda u drumskom saobraćaju, od gušenja tokom transportovanja ili usled bolesti koje su dobili tokom putovanja. (Mijalković i Žarković, 2012). U pogledu prehrambene sigurnosti, jasno je da migranti ne samo da nisu u prilici da se hrane na način na koji su navikli (kvalitativno i kvantitativno), nego nisu u mogućnosti ni da zadovolje minimalne fiziološke potrebe za unosom hranljivih materija i tečnosti u organizam. To doprinosi ugrožavanju zdravlja migranata.

Putovanjem se onemogućava i ostvarivanje prava migranata na obrazovanje. Time su najugroženiji najmlađi migranti (učenici osnovnog i srednjeg obrazovanja i studenti), ali i starija lica koja se dodatnim školovanjem stručno usavršavaju i specijalizuju.

Migrantima se ograničava pravo na slobodu kretanja (postavljanjem fizičkih barijera na državnim granicama – ograde, bodljikave žice i policijski kordoni), pravo na nastanjanje (onemogućavanjem dobijanja boravišne vize ili stalnog nastanjenja), pravo na sticanje državljanstva, a nerijetko im i pripadnici sektora sigurnosti ugrožavaju život i tijelo (prekomernom zloupotrebom sredstava prinude). Najzad, lična i kolektivna sigurnost migranata²⁰ ugrožene su od trenutka njihovog polaska na put.

²⁰Ukoliko se navedeni parametri dovedu u vezu sa rizicima kojima mogu da budu izloženi migranti, nije teško zaključiti da migracije mogu ozbiljno da ugroze jednu ili više sfera ljudske sigurnosti. U pogledu ekonomske sigurnosti, jasno je da su ugrožena ekonomska prava migranata: prvo, nemogućnost ostvarivanja prava na rad i prava koja proističu iz prava na rad glavni je migracioni motiv ekonomskih migranata, ali i jedan od dominantnijih motiva onih koji ova prava ne mogu da ostvare zbog toga što žive u konfliktnim sredinama i podtotalitarnim režimima; drugo, tokom svog kretanja ka zemlji željene destinacije migranti nisu u mogućnosti da ostvare ekonomska prava; najzad, veoma je neizvesno da će i u zemljama destinacije uspjeti da se zaposle (u legalnom sektoru).

Oni su izloženi brojnim vidovima kriminala, poput korupcije, raznih prevara i imovinskih delikata, pre svega krađe imovine, koje vrše pojedini lokalni stanovnici tranzitnih i destinacionih zemalja, ali i brojnim nezgodama u transportovanju koje ugrožavaju njihov život i zdravlje. (Mijalković i Žarković, 2012).

3.5.3. Rizici savremenih migracija po međunarodnu sigurnost

Načelno, međunarodna sigurnost je sigurnost međunarodnog poretka i zajednice, odnosno sigurnost u međunarodnim odnosima država i u međunarodnim regionima. U posljednje dvije godine, upravo zbog ekspanzije međunarodnih migracija, tenzije u odnosima evropskih država značajno su narasle, zbog čega je ugrožena i međunarodna sigurnost.

Na prvom mjestu, došlo je do diplomatskih nesporazuma i problema u međudržavnoj komunikaciji. Naime, vođene nacionalnim interesima da na svojim teritorijama nastane što manje migranata iz Sirije i ostalih kriznih područja, evropske države su počele da negoduju što pojedine od njih migrantima dozvoljavaju u Evropu i kretanje kroz evropski kontinent. (Simeunović, 2015) Na primjer, Mađarska je protestovala protiv Srbije zbog migranata koje propušta kroz svoju teritoriju; Hrvatska takođe; iz istih razloga, Slovenija je protestovala protiv Hrvatske, Austrija protiv Hrvatske i Slovenije, Makedonija protiv Grčke itd. Takođe, počele su da negoduju i oko „kvota“ izbjeglica kojima bi trebalo da se pruži utočište.

Dalje, države koje su mahom tranzitne za migrante izložene su različitim političkim pritiscima, najčešće kroz nagoveštavanje postavljanja dodatnih uslova zemljama kandidatima na putu ka članstvu u EU. Primjeri su brojni, a tome je i, mada ne toliko direktno, bila izložena i Bosna i Hercegovina. Poseban oblik političkih pritisaka je i prijetnja uvođenjem ekonomskih sankcija i kažnjavanja zbog nedovoljne efikasnosti u kontroli granica i migracionih tokova.

Najzad, očigledna je „kriza efikasnosti“ međunarodnih institucija u vezi sa odgovorom na probleme migracija. Mnoge države su iskazale sumnju u efikasnost sistema sigurnosti evropskih granica u okviru Šengenskog sporazuma. Tako su neke države pozvale na preispitivanje opravdanosti, efikasnosti i suspenziju „Šengena“ (Simeunović, 2015).

3.6. Migrantske rute i njihova osnovna obilježja

Sukobi koji se odvijaju u državama sjeverne Afrike, Bliskog istoka i centralne Azije (Libija, Sirija, sjeverni Irak, Avganistan) učinili su da region jugoistočne Evrope postane jedna od najfrekventnijih migracionih ruta u Evropi.

Ova migraciona ruta nosi naziv Istočnomediteranska i nju uglavnom koriste migranti iz Avganistana, Somalije, Eritreje i Sirije. Istočnomediteranska ruta ima dva pravca: (1) Turska – Grčka – BJR Makedonija – Srbija – BiH – EU, poznatija kao Zapadnobalkanska ruta ili samo kao Balkanska ruta; i (2) Turska – Grčka – Albanija – Crna Gora – BiH – EU, uz napomenu da se rijetko koriste Albanija i Crna Gora kao tranzitne zemlje, već se vrši direktno prebacivanje migranata u Italiju morskim rutama iz izbjegličkih kampova iz Turske i Grčke. Pored ove migracione rute postoje i: Centralnomediteranska migraciona ruta²¹ koju uglavnom koriste migranti iz Libije i Nigerije, pravcem Libija – ostrvo Lampeduza – Italija; i Zapadnomediteranska migraciona ruta koju koriste migranti iz Libije i Tunisa, pravcem Maroko – Gibraltar – Španija.

U 2014. godini u EU je bilo oko 33 miliona ljudi ili oko 7% ukupne populacije EU koji nisu rođeni u zemljama EU, što implicira da su i oni u jednom periodu bili migranti. U periodu od 2010. do 2013. godine, oko 1,4 miliona ljudi je emigriralo u EU, ali ovaj broj se odnosi samo na tražioce azila i izbjeglice, odnosno ljude koji su ušli u EU koristeći regularne migracijske procedure. U pokušaju dolaska u zemlje EU, veliki broj migranata je i izgubio život. Postoji informacija da je, samo na morskim migrantskim rutama od početka 2017. godine pa do danas, život izgubilo 2.600 migranata, prema podacima UNHCR. Prošle godine, broj poginulih je dostigao brojku od 5.100, takođe prema podacima UNHCR.

²¹Prema podacima IOM-a najsmrtonosnija maršruta za migrante na svetu je "Central Mediteran". Procenjuje se da je više od 19.500 ljudi poginulo pokušavajući od 2014. godine da pređe Mediteransko more iz Severne Afrike u Evropu.

3.7. Profil krijumčara

Krijumčari su ljudi koji žele da bez mnogo muke i truda dođu do velikih svoti novca. Pored trgovine i krijumčarenja opojnih droga, alkohola, akciznih proizvoda, otvorila se nova kriminalna grana za ostvarivanje zarade za krijumčare. To je krijumčarenje migranata, odnosno omogućavanje nelegalnog prelaska državne granice. Krijumčari su najčešće stanovnici pograničnih predjela koji poznaju geografske prilike, poznaju granične policajce, i sami često putuju u državu iz koje krijumčare migrante. Najčešće su u pitanju nezaposlena lica, srednjih godina, skoro uvijek su lica muškog pola. Često kao ispomoć angažuju nekog od migranata koji poznaje jezik grupe koju su targetirali kao sljedeću žrtvu. Upravo taj migrant predstavlja njegovog infiltriranog agenta među migrantima kojima će omogućiti nesmetan prelazak državne granice. Najčešće migrante vode alternativnim graničnim prelazima, putem planinskih puteva, tzv. kozjim stazama, odakle ih dovodi do najbližeg mjesta u državnoj granici, a potom organizuje prevoz do dalje destinacije. Prevoz se najčešće obavlja automobilima ili kombijima, mada imamo i slučajeve kada migranti koriste i redovne autobuske ili vozne linije da bi došli do željenog mjesta, odnosno što bliže kapijama Evropske Unije. Često krijumčari koriste sopstveni prevoz, tako što maskiraju automobile u taksi vozila, kombije za prevoz građevinskog materijala ili slično. Imali smo bizarnu stiuaciju gdje je čovjek prevezio migrante obučene kao trubački orkestar, pa je policajac u redovnoj kontroli, zatražio svoju omiljenu pjesmu jer mnogo voli zvuk trube, pa uvidjevši da oni ne da ne umiju da sviraju, već da ne znaju ni naš jezik, i sam je shvatio da nije u pitanju nikakav trubački orkestar nego migranti koje vozač ilegalno prevozi (Telegraf, 2021) ²². Rijetko kada je u pitanju jedan čovjek koji sam organizuje tzv. „šverc migranata“, najčešće je u pitanju organizovana kriminalna grupa koja posluje sa obje strane državne granice, što znači da je među njima uspostavljen visok nivo saradnje. Često su u sprezi sa pograničnom kontrolom, koja faktički postaja dio organizovane kriminalne grupe, jer koristi svoj službeni položaj za šverc migranata.

²²Profili krijumčara takođe se značajno razlikuju u zavisnosti od regiona i motivacije, iako mogu poticati iz svih društvenih i ekonomskih sredina. Zaista, profiti povezani sa krijumčarenjem migranata nisu ništa manje privlačni za bogate nego za siromašne. Potonji često ne djeluju u svrhu sticanja značajne materijalne dobiti, već radije da povećaju svoj ograničeni prihod i, u nekim slučajevima, olakšaju vlastito putovanje do željenog odredišta (na primjer, osoba može upravljati brodom za krijumčarenje migranata u zamjenu za ne naplaćuje se putna naknada). „Profesionalni“ krijumčari, čak i ako nisu religiozni, mogu pribjeći religiji i kulturnim uvjerenjima kako bi zadržali kontrolu nad migrantima i osigurali plaćanje taksi. Nasilje u istom cilju nije neuobičajeno (UNODC, 2022).

3.7.1. Metode krijumčarenja

Većina migranata se ne oslanja na sopstvene snage već se oslanja na krijumčare. Postoji tri kategorije krijumčara fikseri, vratari i organizatori aranžmana.

Veliki deo krijumčarenja migranata na Balkanu se odvija u relativno malim razmjerama. Na primjer, postoje mnogi izvještaji o taksijima (od kojih su neki improvizovani ili nelicencirani) koji prevoze migrante sa sela u velike gradove, iz gradova u naselja blizu granica, ili ih preuzimaju na granicama. Oni rijetko prelaze granice (OEBS, 2020). Takođe je sasvim uobičajeno da privatni građani ili vozači kamiona prevoze mali broj azilanata ili migranata uz naknadu. Jedan od novijih trendova je zapošljavanje „pratećeg osoblja” za vozače kamiona. Migranti dobijaju pravo pismo kompanije sa sjedištem u Zapadnoj Evropi i putne isprave za osobu koja liči na nosioca, ali nije on (Kojić, 2021). Ovi dokumenti mogu se pokazati policiji kao dokaz da se migrant „vraća kući”. Fikseri takođe uspostavljaju veze između migranata i krijumčara ili taksista, predlažu rute i sigurne kuće i upozoravaju ih na policijske patrole. Neki fikseri se bave i osmatranjem ili izviđanjem. Čekaju na autobuskim i željezničkim stanicama da bi dočekali grupe koje treba da stignu. Kada nove grupe migranata stignu u grad, fikseri javljaju krijumčarima podatke o veličini i sastavu grupe. Ako su fikseri iste nacionalnosti kao i članovi migrantske grupe, oni mogu da igraju ulogu posrednika između grupe i krijumčara. (Kojić, 2021). Fikseri obično rade unutar granica jedne države, za razliku od vratara koji pomažu ljudima pri prelasku granice. Karakteriše ih nizak nivo operativne sofisticiranosti. Činjenica da je uloga svih vrsta fiksera toliko istaknuta ukazuje na to da je tržište krijumčarenja migranata relativno otvoreno. Cijene prevoza taksijem se kreću od minimalno 20 evra po osobi registrovanj u Crnoj Gori za prevoz od sela do naselja blizu granice sa Bosnom i Hercegovinom, do maksimalno 500 do 700 evra po vozilu za prelazak preko cijele teritorije Sjeverne Makedonije od područja Đevđelije (blizu granice sa Grčkom) sve do Kumanova, na granici sa Srbijom, pa i Bosnom i Hercegovinom preko Srbije (OEBS, 2020). Cijene se razlikuju u zavisnosti od pređene udaljenosti i broja putnika (djeca u pratnji roditelja često putuju besplatno). Rizičnija putovanja mogu biti skuplja. Na primjer, nekim migrantima u Crnoj Gori naplaćeno je 100 eura da pređu posljednjih 15 kilometara do šume u blizini srpske granice. Sve u svemu, cijene su relativno niske, jer u mnogim slučajevima postoji konkurencija redovnih željezničkih i autobuskih linija (OEBS, 2020)a.

Policija i graničari često mogu da igraju ulogu fiksera. Za određenu naknadu, oni mogu da se slože da ne budu na određenom mjestu u određeno vrijeme ili da prevezu azilante i migrante preko granice. Čini se da se najorganizovaniji i najunosniji oblici krijumčarenja javljaju oko granica koje je najteže preći: između Grčke i Sjeverne Makedonije; Sjeverne Makedonije i Srbije; Srbije i Mađarske i Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Ovi ključni granični prelazi su relativno dobro zaštićeni i samim tim rizičniji za prelazak. Zbog toga je krijumčarima unosno da ljudima naplaćuju bezbjedan prelazak. Čini se da su kriminalne grupe na ovim lokacijama mješavina lokalnog stanovništva koje poznaje teren i kretanje policije i državljana zemalja iz kojih potiču azilanti i migranti (poput Avganistana, Pakistana, Maroka i Sirije). Oni odgovaraju opisu organizovane kriminalne grupe, koja ponekad čak pripada prekograničnim kriminalnim mrežama. Neki krijumčari su dobro opremljeni i dobro povezani, uključujući kontakte u policiji i pograničnim službama. Takođe su vrlo prilagodljivi; čak i tokom krize Kovida 19, krijumčari su pronašli načine da dođu do migranata i da organizuju operacije krijumčarenja. Vratari otvaraju prolaz ka sljedećoj zemlji na ruti, a najvažniji je ulazak u neku zemlju EU, poput Hrvatske ili Mađarske. U nekim slučajevima, do određenog odredišta se stiže pješice: vratari igraju ulogu vodiča koji prebacuju grupu svojih sunarodnika preko zelene granice, a zatim se vraćaju preko granice da bi pomogli sljedećoj grupi. Na primjer, u Unsko-sanskom kantonu, gdje se mnogo ljudi nalazi u izbjegličkim kampovima, krijumčari, koji su i sami migranti, uvlače se u kampove i pregovaraju o detaljima pokušaja krijumčarenja. Zatim igraju ulogu vodiča malih grupa od približno pet migranata koji se pješke kreću kroz šumu do Hrvatske. Ti krijumčari se potom vraćaju u Bosnu i Hercegovinu, u nadi da će zaraditi dovoljno novca da bi mogli da plate drugim krijumčarima da ih relativno bezbjedno prevezu u neku zapadnoevropsku zemlju. Drugi primjer su Avganistanci ili Pakistanci koji prebacuju sunarodnike iz Sjeverne Makedonije u južnu Srbiju.

Vratari takođe organizuju prevoz trajektima i splavovima preko plovnih granica, poput granice između Srbije i Bosne i Hercegovine preko Drine i Save ili od Sombora u sjevernoj Srbiji preko Dunava do Mađarske. Prelazak preko rijeke može koštati od 100 do 500 eura po osobi (Kojić, 2021). Vratari kontrolišu i pristup tunelima, kao što je onaj između Srbije i Mađarske. Krijumčari šalju migrantima GPS koordinate kako bi identifikovali tačke ulaska u tunele. Krijumčari koji kontrolišu ovaj pristup obično su iz zemalja porijekla migranata. Oni takođe mogu imati nekoliko polovnih ili ukradenih automobila, kao i registarske tablice iz različitih zemalja, kako bi izgledali manje upadljivo.

Cijene koje se plaćaju za ovu kategoriju krijumčara uglavnom su više od cijena koje se plaćaju fikserima, jer vratari pomažu azilantima i migrantima da se kreću preko granica, uključujući teško savladive prirodne prepreke poput rijeka i planina. Cijena može uključivati i druge pogodnosti, poput privremenog bezbjednog utočišta. Na primjer, migranti plaćaju približno 2500 evra za putovanje iz Subotice na sjeveru Srbije do naselja u blizini mađarske granice, gdje su smješteni u napuštene seoske kuće i fabrike prije nego što se prokrijumčare u Mađarsku. Da bi prešli iz Grčke u Albaniju, migranti plaćaju od 1000 do 2500 evra: ove cijene uključuju usluge prevoza iz južnih područja Korče i Đirokastre bilo do jadranskih luka Valona i Drač, bilo do sjevernih gradova Skadra i Kukesa. Čak i kratka putovanja mogu biti relativno skupa, posebno za prelazak dobro kontrolisanih granica. Migranti navodno plaćaju oko 700 evra po osobi za krijumčarenje iz Grčke ili Bugarske pješke preko planinskog lanca Belasice do Strumice, na jugu Sjeverne Makedonije. Cijene mogu varirati u zavisnosti od godišnjeg doba, od veličine grupe i od percepcije krijumčara o platežnoj sposobnosti grupe (Kojić, 2021).

Veliki novac od krijumčarenja zarađuje se preko paket aranžmana. Za postizanje takvih aranžmana potreban je visok stepen sofisticiranosti i planiranja; oni iziskuju transnacionalne mreže, dokumenta i pristup vozilima. Za nekoliko hiljada evra migrantima u Grčkoj ili Turskoj se obećava paket aranžman koji će ih odvesti u Zapadnu Evropu. Prelazak više međunarodnih granica u regionu može koštati od 600 do 20.000 evra po osobi, u zavisnosti od polazišta i odredišta. Na ovaj način migranti mogu stići do Hrvatske, Slovenije ili idealno do Austrije sa bilo kog mjesta ulaska na Zapadni Balkan, uključujući Kakaviju i Kapšticu u južnoj Albaniji, Strumicu i Đevdeliju na jugu Sjeverne Makedonije i Niš na jugu Srbije.

Cijena koja se plaća da bi se stiglo iz Irana ili Avganistana u bilo koju zemlju EU kreće se u rasponu od 3000 do 3500 eura po osobi. Migranti intervjuisani u Bosni i Hercegovini, koji su pokušavali da dođu do Hrvatske, prijavili su da su iz Pakistana platili oko 6000 eura (OEBS, 2020). Aranžmani se često sklapaju u Grčkoj ili u Turskoj. Krijumčari koriste kontakte u izbjegličkim kampovima ili velikim gradovima (često oko luka), na mjestima gdje se azilanti i migranti okupljaju ili na koja migranti stižu (na primjer, oko željezničke i autobuske stanice ili luke). Oni nude da organizuju putovanja bilo do granice jedne od šest država Zapadnog Balkana ili sve do Centralne ili Zapadne Evrope. Pružaoci paket aranžmana igraju ulogu savjetnika za putovanja, objašnjavajući kakvi su ruta, smještaj i prevoz.

U nekim slučajevima, uz dodatnu naknadu, paket aranžman može da uključuje i nabavku putnih dokumenata. To mogu biti falsifikati ili legitimni dokumenti nekoga ko liči na korisnika. Plaćanja se često ugovaraju unaprijed. Krijumčari u Grčkoj ili Turskoj oslanjaju se na kontakte u regionu Zapadnog Balkana i u zemljama odredišta. U izvještaju albanskog ministarstva unutrašnjih poslova navodi se da su „organizovane mreže krijumčara, koje sačinjavaju grčki i albanski državljani, često uključene u organizovanje prolaska migranata u Italiju ili do granice sa Albanijom, u zamjenu za novac” (Kojić, 2021).

Mreže sa sedištem u Turskoj navodno igraju značajnu ulogu u krijumčarenju. Tokom godina, Turska je prihvatila veliki broj sirijskih i iračkih azilanata, koji su se često oslanjali na turske krijumčare, koji naplaćuju od 6000 do 20.000 eura za prolazak do Zapadne Evrope kroz Grčku i balkanskom rutom, u zavisnosti od broja i sastava grupe pojedinaca koji se krijumčare. U posljednje vrijeme zabilježeni su i slučajevi krijumčara koji su pokušali da prebace azilante iz albanskih ili crnogorskih luka i marina do italijanskih obala preko Jadranskog mora (Kojić, 2021). Paket aranžmane koriste uglavnom porodice (na primer iz Avganistana i Sirije, ili Kurdi iz Turske) koje imaju dovoljno sredstava i žele da izbjegnu rizik i neugodnosti pristupa „uradi sam” ili pristupa od jedne tačke do druge. Parovi posebno oni sa djecom – u slučaju otkrivanja ili hapšenja imaju mnogo više da izgube od muškaraca koji putuju sami.

Sa stanovišta sigurnosti, nemogućnost pravovremenog otkrivanja potencijalnih pripadnika ekstremističkih i terorističkih grupa koji pod maskom migranata ulaze na teritoriju BiH predstavlja značajan nedostatak.

Naime, iako je uspostavljena saradnja sa Fronteksom, Evropolom i Interpolom, razmjena informacija¹ iz baza podataka je neadekvatna realnim okolnostima i onemogućava pravovremenu reakciju nadležnih organa. Evropskim migracionim programom, koji je Evropska komisija donijela 13. maja 2015. godine, borba protiv krijumčarenja migranata postavljena je kao prioritet kako bi se spriječilo iskorišćavanje migranata u kriminalnim mrežama, te smanjili podsticaji za nezakonite migracije.

Cilj programa je da krijumčarske mreže koje su poduhvat niskog rizika učine poduhvatom visokog rizika. Evropskim programom sigurnosti, koji je Komisija donijela 28. aprila 2015. godine izdvojena je i saradnja protiv krijumčarenja migranata unutar EU-a i trećim zemljama kao prioritet u borbi protiv mreža organizovanog kriminala. Ovim akcionim planom protiv krijumčarenja migranata utvrđuju se posebne mjere potrebne za sprovođenje dva programa na tom području te on obuhvata ključne aktivnosti koje su već utvrđene u njima. Danas je skoro opšteprihvaćen stav po kojem organizovani kriminal, uz terorizam i korupciju, predstavlja prijetnju nacionalnoj, ali i međunarodnoj sigurnosti. Prema mišljenju jednog od autora koji su se bavili pitanjem organizovanog kriminala, Božidara Banovića (2010) „da bi razvio i ostvario svoj osnovni cilj, a to je maksimizacija dobiti, organizovanom kriminalu je potreban odgovarajući društveno–politički ambijent. U autokratskim, totalitarnim i nedemokratskim režimima organizovani kriminal se nije mogao razviti na isti način i u meri koju susrećemo danas u razvijenim demokratskim državama. Proces uvođenja tržišne ekonomije, politička demokratizacija poretka i pluralizam predstavljaju temelj svakog slobodnog demokratskog poretka“.

Prema podacima²⁴ Međunarodne organizacije za migracije (IOM) procijenjeno je da je, na primjer, tokom 2014. godine više od 3.000 migranata izgubilo život, a ti podaci su za 2015. godinu duplirani. Krijumčarenje migranata je izuzetno unosan posao, pri čemu kriminalne mreže profitiraju od niskog rizika otkrivanja i kažnjavanja. Iako podaci o zaradi stečenoj krijumčarskim mrežama globalno nisu dostupni, pojedinačni slučajevi govore da je zarada znatna.

²⁴Jedan od autora, Boin (2010), smatra da je „često vlastima teško da odmah osiguraju korektnu informaciju. Oni se bore sa masom sirovih podataka (izvještaji, glasine, slike), koji se stvore čim se dogodi nešto izuzetno. Pretvoriti te podatke u koherentnu sliku situacije veliki je izazov sâm po sebi. Prezentovanje te slike javnosti u formi precizne, jasne i delatne informacije zahtjeva velike napore u smislu odnosa sa javnošću. Ovi napori su dodatno otežani stanjem u kojem se nalazi publika: ljudi čiji su životi izbiljno pogođeni su uzbuđeni, odnosno pod stresom. Štaviše, oni često vladu ne vide kao svog saveznika“.

Organizatori krijumčarenja²⁵ migranata kroz BiH angažuju mnogo saradnika i krijumčare mnogo ljudi, ali uprkos tome, prilikom ove kriminalne aktivnosti ostavljaju malo dokaza koji bi se na sudu mogli iskoristiti protiv njih. Telefonske razgovore izbjegavaju, ali koriste savremene metode komuniciranja. Po ilegalnom ulasku u BiH, migranti stižu do određene tačke, odakle saradnik organizatora krujumčara šalje koordinate mjesta na kojem se nalaze, i po njih dolazi vozilo. Kad prevoz nije odmah moguć, migrante sklanjaju u odgovarajuće objekte, takozvane „štekove“. Čim je moguće nastavljaju put, najčešće prema Sarajevu. Često je u blizini prestonice još jedna stanica na ilegalnom putovanju migranata prema državama EU, uglavnom pored opštepoznatih objekata na prometnim mjestima. Neke grupe migranata prolaze kroz „štekove“ u Sarajevu, što dokazuje i nekoliko akcija MUP-a KS.

Iz prestonice nastavljaju prema Austriji i Nemačkoj, a sve preko Hrvatske. Iskustvo govori da najviše ilegalnih migranata u BiH ulazi iz Crne Gore i Srbije, s tim što ovaj posljednji kanal krijumčarenja postaje sve intenzivniji.

²⁵Krijumčarenje migranata” podrazumijeva posredovanje u svrhu izravnog ili neizravnog stjecanja finansijske ili druge materijalne koristi od nezakonitog ulaska osobe u državu stranu koje ta osoba nije državljanin ili u njoj nema trajno boravište"Trgovina ljudima" predstavlja vrbovanje, prijevoz, premještanje, pružanje utočišta i prihvatanje osobe putem prijetnje upotrebe sile ili upotrebe sile ili drugih oblika prinude, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe ovlasti ili ugroženog položaja, ili davanja ili primanja novčanih sredstava da bi se dobio pristanak osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom u svrhu iskorištavanja. Iskorištavanje minimalno uključuje korištenje osoba u svrhe prostitucije ili druge oblike seksualnog iskorištavanja, prisilan rad ili usluge, ropstvo, postupke slične ropstvu ili dužničko ropstvo ili trgovinu organima..

4. MIGRACIJE U BIH – POČETAK I TOK MIGRANTSKE KRIZE

Bosna i Hercegovina svojim geografskim položajem nalazi se na raskrsnici od istoka prema zapadu što je čini tranzitnom zemljom na putu emigranata prema državama zapadne evrope. S tim u vezi, unutar ovog poglavlja potrebno je objasniti migracije kroz BIH, njihovo kretanje od samoga početka – ulaza na teritoriju Bosne i Hercegovine, kretanje kroz teritoriju BiH i njihovo eventualno zadržavanje u uspostavljenim migracionim centrima.

4.1. Nastanak migrantske krize u BiH

Bosna i Hercegovina zbog svog geografskog položaja predstavlja centralnu tačku, odnosno čvorište sa koga se migranti na „zapadnobalkanskoj ruti“ dalje usmjeravaju ka zemljama Evropske unije. Drugim riječima Bosna i Hercegovina se nalazi na potezu *Grčka-Albanija-Crna Gora-Bosna i Hercegovina*, pa je tako Bosna i Hercegovina kao svaka zemlja koja nikako nije vezana za migracije i krize izazvane njima došla u problema 2018. godine kada su krenule masovne migracije i zadržavanje dijela migranata.

Osim geografskog položaja svakako najveći razlog nastanka migrantske i izbjegličke krize u BiH jeste posljedica „arapskog proljeća“, vala demonstracija protiv vlasti u zemljama Sjeverne Afrike i Bliskog Istoka, a intenzivirana je tokom sukoba u Siriji. Nakon navedenih događaja na hiljade izbjeglica sa navedenih područja napuštaju svoje domove i kreću prema Njemačkoj i skandinavskim zemljama, kao i u pravcu Francuske i drugih razvijenih zemalja Evropske unije. Tako se Bosna i Hercegovina našla u situaciji slikovito opisanoj kao „između čekića i nakovnja“ gdje Evropska unija s jedne strane od nje traži da se ti migranti situiraju u svakom smislu (smještajno, ekonomski, zdravstveno, itd.), a s druge strane zaglavljena u vlastitim institucionalnim i drugim unutrašnjim problemima i nemanjem snage da ostvari sve potrebno da i zaštiti i ispuni zahtjeve EU. Tokom krize isplivali su svi nedostaci sistema u smislu nepostojanja političkog konsenzusa, koordinacije u operativnom postupanju i dijeljenju odgovornosti za probleme migrantske krize. Piljagić (2022) takođe nalazi da je jedan od problema odbijanje Republike Srpske da prihvati teret rješavanje migrantske krize i smještaja za migrante. Prema tome Republika Srpska se ponijela najvećim dijelom po modelu Mađarske. To je problem koji se može imenovati i kao politički.

Prema tome migrantskom krizom u Bosni i Hercegovini se bavi samo jedan entitet – Federacija Bosne i Hercegovine, a unutar tog entiteta Unsko-sanski kanton je ubjedljivo najopterećeniji najviše zbor blizine sa Republikom Hrvatskom – Evropskom unijom koja je i konačni cilj migranata. Svi ti prihvatni centri smješteni u USK su poluotvorenog tipa i finansirani od strane IOM-a.

Kada je u pitanju Kanton Sarajevo, situacija nije ni približno alarmantna kao u Unsko-sanskom kantonu. U Kantonu Sarajevo postoje dva migrantska centra – Ušivak i Blažuj, dok je u Istočnom Sarajevu (Republika Srpska) smješten Imigracioni centar – Služba za poslove sa strancima.

U svom radu Piljagić (2022) navodi da postoje podaci provedenog istraživanja među migrantima, da oni ne vide Bosni i Hercegovinu kao odredišnu zemlju i da je njihov jedini cilj da je napuste što je pri moguće i to u pravcu zapadne Evrope – zemalja Evropske unije.

Sve vrijeme od početka 2018. godine pa kroz 2019. i 2020. godinu kada je napravljen pregled i izdat dokument *Migracioni profil Bosne i Hercegovine* (2020) koji je objavilo Ministarstvo bezbjednosti Bosne i Hercegovine vidi se stalan rast priliva migranata, nešto usporen 2019. godine uslijed tzv. pandemije Kovida-19.

Tabela 1. Ukupan broj evidentiranih neregularnih migranata po državljanstvu (Ministarstvo bezbjednosti, 2020)

	Državljanstvo	2018. g.	2019. g.	2020. g.
1	<i>Pakistan</i>	7.770	9.806	3.879
2	<i>Afganistan</i>	2.780	4.111	4.553
3	<i>Iran</i>	3.663	1.176	625
4	<i>Sirija</i>	3.017	2.134	220
5	<i>Irak</i>	2.184	2.470	675
6	<i>Bangladeš</i>	452	2.125	2.740
7	<i>Maroko</i>	211	2.221	1.460
8	<i>Alžir</i>	477	1601	362
9	<i>Libija</i>	879	354	153
10	<i>Palestina</i>	752	361	80
11	<i>Egipat</i>	36	817	332
12	<i>Indija</i>	416	461	121
13	<i>Turska</i>	189	406	255
14	<i>Eritreja</i>	112	246	119
15	<i>Tunis</i>	104	224	59
16	<i>Srbija</i>	94	89	100
17	<i>Nepal</i>	59	122	101
18	<i>Jemen</i>	165	76	49
19	<i>Sudan</i>	21	21	25
20	<i>Kamerun</i>	16	5	24
31	<i>Ostale države</i>	504	476	251
	UKUPNO	23.902	29.302	16.190

Dalje, u istom izvještaju Ministarstva bezbjednosti (2020) navodi se sljedeće „*Veliki broj neregularnih migranta koji se kreću i okolnosti u kojima se kreću putevima koji se ukrštanju sa putevima različitih vidova nezakonitih aktivnosti koje predstavljaju bezbjednosnu prijetnju, ukazuje na ozbiljne bezbjednosne implikacije neregularnih migracija koje obuhvataju ugroženost lične bezbjednosti migranata na dugim migracionim rutama do bezbjednosnih prijetnji za zemlje koje se nalaze na migrantskim rutama.*“

Međutim, u izvještaju koji je predmet analize Ministarstvo bezbjednosti ne navodi koje su to glavne prijetnje koje predstavljaju ilegalne migracije po Bosnu i Hercegovinu. Osim uopštenog i načelnog navođenja problema s kojim se država može sresti, navodi se već postojeće i poznate metode krijumčarenja, takođe šturo obrađene, a potom se navodi da krijumčarenju ljudi i migranata u BiH pogoduje situacija u kojoj R. Hrvatska značajno kontroliše svoju granicu i nedozvoljava dalji prodor prema Evropskoj uniji. Samim tim kriminal krijumčarenja je značajno organizovan i postojeći.

Dodatno ugrožavanje sigurnosti predstavlja i krivotvorenje dokumenata. U istom tom izvještaju Ministarstva bezbjednosti BiH (2020) se navodi niz slučajeva u Bosni i Hercegovini gdje je registrovano i procesuirano krivotvorenje dokumenata za potrebe migranata.

Sljedeći problem svakako predstavlja i posjedovanje i trgovina opojnim drogama među migrantima. O tome će posebno biti riječi u nastavku i ovaj oblik ugrožavanje bezbjednosti je takođe kroz primjere obrađen u Migracionom profilu BiH (2020).

Naravno, problem predstavlja i nezakonita trgovina oružjem i minkoeksplozivnim sredstvima, te ugrožavanje lične bezbjednosti građana, itd. Svi ovi problemi su naravno imenovani u izvještaju Ministarstva odbrane BiH (2020) i biće obrađeni dalje u radu, naročito u odnosu na Kanton Sarajevo.

5. PROBLEM MIGRANATA U KANTONU SARAJEVO – OGRANIČENJA I SIGURNOST

Petrović (2021) navodi da je Koordinacijsko tijelo za pitanja migracija u Bosni i Hercegovini uspostavljeno Odlukom o formiranju Koordinacijskog tijela za pitanja migracija u Bosni i Hercegovini (Službeni glasnik BiH, broj 10/13 od 11.02.2013), kao stalno tijelo zaduženo za koordiniranje aktivnosti između nadležnih institucija koje se bave pitanjima migracija i azila u Bosni i Hercegovini. U sastav Koordinacijskog tijela imenovani su rukovodeći državni i policijski službenici iz Ministarstva sigurnosti (Služba za poslove sa strancima, Granična policija BiH, Državna agencija za istrage i zaštitu, Sektor za imigraciju i Sektor za azil), Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH (Sektor za emigraciju i Sektor za izbjeglice, raseljene osobe, readmisiju i stambenu politiku) i Ministarstva vanjskih poslova (Sektor za međunarodno-pravne i konzularne poslove). Predsjednik Koordinacijskog tijela je ministar sigurnosti. Koordinacijsko tijelo za pitanja migracija u Bosni i Hercegovini je u 2016. godini održalo 4 sastanka. Na sastancima Koordinacijskog tijela je razgovarano o konkretnim temama koje su u nadležnosti ovoga tijela, vršena je razmjena informacija između predstavnika institucija koje provede migracijsku politiku, praćena je primjena legislative s ciljem kontinuiranog usklađivanja pravnog sistema u Bosni i Hercegovini u ovoj oblasti s međunarodnim pravom i *acquis* standardima koji se odnose na oblasti imigracija i azila, te poduzeto niz aktivnosti na provedbi Strategije u oblasti migracija i azila i Akcijskog plana za razdoblje 2016.-2020. godina. U procesu reformi migracijskog sistema u Bosni i Hercegovini, nakon što je u 2015. godini usvojen Zakon o strancima (Službeni glasnik BiH” broj 88/15, 2015.), u 2016. godini je usvojen i na snagu stupio Zakon o azilu (Službeni glasnik BiH“ broj 11/16, 16/16, 2016.) čime je u potpunosti zamijenjen raniji Zakon o kretanju i boravku stranaca i azilu, kojim se uređivala oblast imigracija i azila u Bosni i Hercegovini. Koordinacijsko tijelo je u kontinuitetu sagledavalo cjelokupnu situaciju u oblasti migracija i azila, pitalo i osiguravalo interresornu suradnju između relevantnih institucija koje se bave poslovima migracije i azila, te vršilo procjene budućih migracijskih kretanja i nadležnim institucijama predlagalo mjere za unaprjeđenje migracijske politike.

Sukladno potrebama za pokretanje aktivnosti i projekata u oblasti migracija i azila od interesa za BiH, na sastanke Koordinacijskog tijela su pozivani predstavnici domaćih i međunarodnih institucija, a u izvještajnom razdoblju posebno se ističe sastanak na kojem je razgovarano o raspoloživim fondovima Švicarske i EU- IPA 2017 vezano za projekte u oblasti migracija i azila i Strategiji partnerstva u migracijama Švicarske- Zapadni Balkan 2016-2019 koja se realizira s partnerima iz Švicarske agencije za međunarodnu suradnju i razvoj (SDC) (Izvještaj o radu Koordinacijskog tijela za pitanja migracija u BiH za 2016 godinu, str. 1.)

Ranije je pomenutu da u Kantonu Sarajevo postoje dva prihvatna centra za migrante, to su Blažuj i Ušivak, te Delijaš u blizini Sarajeva. Oni praktično predstavljaju bivše vojne objekte koliko-toliko prilagođene naglo nastaloj potrebi prijema i smještaja migranata. Kada je počela migrantska kriza 2018. godine i kada su na granične prelaze Bosne i Hercegovine počeli da pristižu prvi migranti, a potom i da ulaze unutar države nelegalno na različite načine. Tada smještajni kapaciteti unutar cijele Bosne i Hercegovine nisu bili spremni za prijem ilegalnih migranata. Jednako tako nije bio spreman ni Kanton Sarajevo, pa je došlo do naglog formiranja i osposobljavanja centara za prijem migranata Ušivak i Blažuj, i nemalo po završetku priprema prvi migranti su prebačeni u te prihvatne centre. Smještajni objekti u pravilu pružaju minimum uslova za život, smještaj i gragu. Migranti se ne nalaze pod otvorenim nebom, imaju ćebad i grijanje. Kada je riječ o geografskoj distribuciji migranata i izbjeglica, u Sarajevu i okolini smještajni kapaciteti dijele Centar za azil, smještaj u hostelima pod pokroviteljstvom UNHCR-a ili IOM-a.

Migrantski centar - Ušivak

Vlada Kantona Sarajevo je dala saopštenje još 2019. godine da neće otvarati nove prihvatne centre, naročito ukoliko oni ne budu dio rješenja za cijelu Bosni i Hercegovinu. Pored toga Vlada KS je u istom saopštenju iznijela stav da će od odnosa lokalnih zajednica i opština prema migrantima u mnogome zavisiti život i kvalitet života građana Kantona Sarajevo sveukupno.²⁶ Kasnije, 2023. godine Vlada Kantona Sarajevo je saopštila da je „*U dva privremena prihvatna centra za migrante u Kantonu Sarajevo - Ušivak i Blažuj trenutno smješteno 728 migranata, a od početka godine ova dva centra su bila mjesta prihvata 12.061 osobe, što je oko 75% ukupne migrantske populacije u našoj zemlji.*“² Prema istom saopštenju većina migranata Afganistana, Pakistana, Alžira i Maroka i Bangladeša, dok je u posljednje vrijeme evidentiran priliv migranata i sa Kube, ali i sa Burundija.³ Na taj način je glavni teret migracije i smještaja migranata pored Unsko-sanskog kantona pao i na Kanton Sarajevo.

Postoje ograničeni institucionalni kapaciteti za smještaj ugroženih ljudi i porodica u odgovarajuće strukture, posebno izvan Sarajeva. Kao takvo, obezbjeđivanje adekvatnog smještaja i usluga ugroženim migrantima i tražiocima azila predstavlja izazov. Na primjer, obezbjeđivanje adekvatnog smještaja djeci bez pratnje i razdvojenoj djeci (UASC) je otežano teškoćama da se unaprijed odrede staratelji. Prema podacima UNHCR-a, samo šestoro djece bez pratnje i razdvojene djece imenovano je za staratelja u BiH prije završetka vježbe MIRA (UNHCR, 2018). Pored toga, strukturni problemi koji već podrivaju sisteme imigracije i azila se dodatno pogoršavaju zbog nastavka trenutnog trenda dolazaka. To uključuje prepreke u pristupu postupku azila i zdravstvenoj zaštiti za osobe koje su smještene van Centra za azil i imigraciju, izazove u vezi sa identifikacijom i upućivanjem djece bez pratnje i razdvojene dece (UASC), bez zvanične i održive podrške – kao što je obezbjeđivanje hrane – za izbjeglice i migrante van Sarajeva, te prisustvo nagaznih mina.

²⁶ Vlada Kantona Sarajevo (2023). *DOLASKOM PROLJEĆA BILJEŽI SE RAST BROJA MIGRANATA, STANJE U KANTONU SARAJEVO POD KONTROLOM I BEZ PROBLEMA*. Dostupno na: <https://vlada.ks.gov.ba/aktuelnosti/novosti/dolaskom-proljeca-biljezi-se-rast-broja-migranata-stanje-u-kantonu-sarajevo-pod>, pristupljeno: 1.7.2023. godine.

³ Vlada Kantona Sarajevo (2023). *DOLASKOM PROLJEĆA BILJEŽI SE RAST BROJA MIGRANATA, STANJE U KANTONU SARAJEVO POD KONTROLOM I BEZ PROBLEMA*. Dostupno na: <https://vlada.ks.gov.ba/aktuelnosti/novosti/dolaskom-proljeca-biljezi-se-rast-broja-migranata-stanje-u-kantonu-sarajevo-pod>, pristupljeno: 1.7.2023. godine.

Ovaj posljednji problem je izuzetan problem za državu, Kanton Sarajevo, službe i same migrante. Nagazne mine su u izuzetno velikom broju ostale nakon rata i, iako se njihov broj značajno neutralisao, ipak postoje i prisutne su. Migranti na različite načine i preko različitih ruta prelaze granicu kako vanjsku, tako i unutrašnju izlažući se izuzetnoj opasnosti od nagaznih mina koje nisu neutralisane i ukloljene.

U početku, uprkos postojanju propisa koji dozvoljavaju registraciju tražilaca azila koji borave van Centra za azil, proces nije funkcionisao. Tražioci azila koji borave u smještaju koji nije Centar za azil moraju prvo da prijave adresu svog boravka policijskoj stanici nadležnoj za oblast u kojoj su smješteni. To je prvenstveno u Kantonu Sarajevo. Ova registracija adrese zahtjeva garanciju vlasnika imovine da lice zaista živi na navedenoj adresi. Na početku povećanog dolaska migranata i izbeglica, garancije vlasnika imovine uključivale su jezik koji je od njih zahtijevao da preuzmu finansijsku odgovornost za one koji su smješteni, posebno za njihovu zdravstvenu zaštitu, hranu, itd. Razumljivo je da su vlasnici nekretnina, uprkos svom altruizmu, nerado preuzeti takvu obavezu sa potencijalnim finansijskim posljedicama. Unoseći dalju zabunu, potvrda ukazuje da tražioci azila treba da idu u Centar za azil na smeštaj bez obzira na kapacitet Centra za azil u trenutku izdavanja dokumenta (UNHCR, 2018).

Važno je pomenuti i problem zdravstvene zaštite. Bolnice u Kantonu Sarajevo su primale sve uputnice od volontera, BHWI-a i IOM-a; međutim, IOM je neformalno primio informaciju da će početi da insistira na tome da migranti i izbeglice imaju dokaz o legalnom statusu u zemlji i da neće pomagati u slučajevima koji nisu hitni u suprotnom (urgentne službe će nastaviti da primaju i liječe sve hitne slučajeve). Sa povećanjem broja dolazaka, IOM je angažovao ljekara da izbjeglicama i migrantima koje je granična policija uputila mobilnim timovima IOM-a hitnu medicinsku njegu i upućivanje na dalje medicinske usluge. U složenijim i hitnijim slučajevima IOM pokriva i troškove medicinskih intervencija. UN također imaju informacije o drugim akterima koji planiraju potencijalni budući angažman u ovoj oblasti, uključujući Ljekare bez granica i Crveni krst FBiH.

²⁷Vlada Kantona Sarajevo (2023). *DOLASKOM PROLJEĆA BILJEŽI SE RAST BROJA MIGRANATA, STANJE U KANTONU SARAJEVO POD KONTROLOM I BEZ PROBLEMA*. Dostupno na: <https://vlada.ks.gov.ba/aktuelnosti/novosti/dolaskom-proljeća-bilježi-se-rast-broja-migranata-stanje-u-kantonu-sarajevo-pod>, pristupljeno: 1.7.2023. godine.

Pitanje hrane, kvaliteta i sigurnost hrane zavisi od lokacije. Značajna je razlika između izbjeglica i migranata koji se nalaze na širem području Sarajeva i onih na istoku i zapadu zemlje. Opskrba hranom u Sarajevu je sistematičnija. U Centru za azil i Imigracionom centru redovno se obezbjeđuje hrana za sve štice. U oblasti Sarajeva, sigurnost hrane za brojne izbjeglice i migrante obezbjeđuju UNCHR i njegov partner, IOM, i volonteri.

5.1. Problem trgovine ljudima i organizovanog krijumčarenja migranata u Kantonu Sarajevo

Prvi problem sa kojim se vlasti Kantona Sarajeva susreću u svom radu jeste problem trgovine ljudima i organizovanog krijumčarenja migranata. Migranti su naročito ranjiva kategorija ljudi koji su spremni da se upuste u lanac krijumčarenja ljudi i samim tim vrlo lako upadnu u lanac krijumčarenja ljudima i postanu žrtve krijumčara. U svemu tome poseban problem predstavljaju djeca u pratnji ili bez pratnje. Kasnije taj problem vrlo lako prerasta u mnogo veći i kompleksniji problem kriminaliteta trgovine ljudima, seksualnog eksploatisanja, pa čak i trgovine organima. Naročit problem trgovine ljudima i organizovanog krijumčarenja migranata u Kantonu Sarajevo predstavlja veliki broj djece sa ili bez pratnje koja nisu registrovana u evidencijama Službe za rad sa strancima. Ove godine (2023) na Palama je presječen lanac prevoženja migranata među kojima su djeca, a u kojima su učestvovali ljudi koji su stacionirani u Kantonu ili gradu Sarajevo. To već govori o formiranim kriminalnim grupama koje se organizovano bave trgovinom ljudima i krijumčaranjem migranata.⁴ O tome je ranije pisao i portal Klix koji je prenosio policijske izvještaje da su u Banja Luci lišena lica iz Sarajeva koja su se bavila organizovanim krijumčarenjem migranata u pokušaju prelaska granice Republike Hrvatske.²⁸

²⁸Dnevni avaz (2023). *Vozač iz Sarajeva uhapšen na Palama: U Mercedesu prevezio 14 migranata*. Dostupno na: <https://avaz.ba/vijesti/crna-hronika/838434/vozac-iz-sarajeva-uhapsen-na-palama-u-mercedesu-prevezio-14-migranata>, pristupljeno: 2.7.2023. godine.

Od samog početka migrantske krize u BiH pisano je na portalu Radiosarajevo da je krijumčaranje migranata izuzetno unosan posao, pa do te mjere da je isplativiji od trgovine opojnom drogom. Dio teksta kaže ovako „*U nelegalno prebacivanje migranata na tzv. Balkanskoj ruti uključuju se već registrovane organizovane krijumčarske grupe i pojedinci koji su bili aktivni u krijumčarenju droge, uglavnom skanka, visokotarifnih roba, kao i oružja, a migracijska sigurnost je u drugoj polovini 2017. bila posebno opterećena pojačanim trendom u pokušajima migranata da se preko teritorije BiH prebacuju u države EU. Time je u znatnoj mjeri osnaženo krijumčarenje, a pri tom su zamijenjene vrste kriminalnih aktivnosti, ocjena je Centra za društvena istraživanja Global Analitika iz Sarajeva.*“⁵

Trgovina ljudima predstavlja jedan od najsurevrijih načina kršenja ljudskih prava. Istovremeno je i krivično djelo koje je, sa aspekta svoje prirode, jedno od najprofitabilnijih, usljed težine dokazivanja i malog rizika za otkrivanje njenih počilaca. Kao zločin protiv čovječnosti trgovina ljudima negira ljudska prava pojedinca u potpunosti, ali i širu zajednicu imajući u vidu da su ljudska prava temelj svakog modernog društva. Negirajući ljudska prava, trgovina ljudima vodi ka tome da čovjek postaje objekat, kao i bilo koji predmet namenjena prometu, prodaji ili iskorišćavanju. U tom smislu, čovjek sa aspekta trgovine ljudima služi samo za postizanje određenog cilja – ostvarivanju imovinske dobiti. Namjera eksploatacije predstavlja centralni element trgovine ljudima.

Poseban problem predstavljaju djeca i naročito djeca bez pratnje. Njih naravno ima u Bosni i Hercegovini i ona su naročito ugrožena. Jedna od najvećih teškoća u zaštiti djece migranata je u identifikaciji djece, u smislu otežanog utvrđivanja uzrasta i stepena ugroženosti. Mnoga djeca su instruisana od strane krijumčara ili drugih izbjeglica da ne saopštavaju svoje godine. Neki od njih se izjašnjavaju kao punoljetni da bi imali povoljniji položaj, pogotovo kada su u pitanju krivična djela jer tako ne podliježu zakonima za odrasle, dok neki saopštavaju da su punoljetni kako bi nastavili put ka željenoj destinaciji. Utvrđivanje uzrasta od strane Bosne i Hercegovine u nedostatku dokumenata se svodi na prihvatanje iskaza djece i mladih, jer nijedna metoda dokazivanja uzrasta nije trenutno na raspolaganju.

² Radiosarajevo (2018). *Za prevoz migranata od Bileće do Mostara 100 eura, pljačke i prevare česte*. Dostupno na: https://radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/za-prevoz-migranata-od-bilece-do-mostara-100-eura-pljacke-i-prevare-cesta/288588?fbclid=IwAR2XnsGqC9rmm1R_IP39I dn5mmfyt3Py-e8racWY-biK6i9kptuq0nl9LjM, pristupljeno: 1.7.2023. godine.

Predlozi za uvođenje nekih metoda postoje, kao što je na primjer obuka za utvrđivanje starosti prema veličini i razvoju kostiju, ali za sada se ne koriste. U trenutnoj situaciji kada je protok ljudi kroz Bosnu i Hercegovinu zaustavljen evidentiran je novi problem, a to je pojavljivanje i zadržavanje neregistrovane djece migranata bez pratnje. Ovaj izazov otvara nove dileme, kako na normativnom tako i na praktičnom nivou dokumentovanja, zbrinjavanja i odgovora na specifične potrebe. Pored toga, teško je odrediti i da li su odrasle osobe sa kojima oni putuju zaista njihovi srodnici, kao i da li oni imaju kapacitete da se o toj djeci brinu. O ovom problemu je se govori i na njega se ukazuje. Jedan od takvih promjera je i intervju sa Laurom Lungarotti koji je vodila Dženana Halimović sada već prošle, 2022. godine.⁶ U tom razgovoru Lungarotti je naglasila da je problem trgovina ljudima i djecom migrantima veliki problem za Bosnu i Hercegovinu, da postoji i da je organizovan zaista na najvišem nivou. S tim u vezi, naglasila je kompleksnost otkrivanja i dokazivanja ovog krivičnog djela.

EMMAUS (2021)⁷ takođe daje zabrinjavajući podatak..., *U toku 2020. i 2021. godine registrovan je veći broj asistencija nego ranijih godina, te je u ovom period MFS-EMMAUS-a zbrinuo 328 maloljetnika bez pratnje u miješanim migracijskim tokovima u Bosni i Hercegovini*“ gdje je jasno naglašeno koliki je to problem za Bosnu i Hercegovinu, pa samim tim i za Kanton Sarajevo. Problem sa Kantonom Sarajevo je što je on najbogatiji i najmnogoljudniji kanton sa velikim protokom ljudi, roba i usluga, pa je tu ujedno i najveća koncentracija organizovanih kriminalnih grupa koje se bave trgovinom ljudima (migrantima) i i njihovim krijumčarenjem, a u sve to naravno su umiješana i djeca. To sa sobom posebno vuče neke druge probleme, kao što su oni finansijski, ali o tome više u nastavku, jer je ipak to više problem niova Bosne i Hercegovine, nego Kantona Sarajevo. Za Kanton Sarajevo je to problem u smislu opterećenja policijskih i drugih službenika koji često imaju kontakt sa imigrantima obzirom da je njihovo prisustvo u samom gradu Sarajevu značajno. Često se sreću u grupama, često prodaju maramice ili druge sitne predmete na mjestima sa velikim protokom saobraćaja, čiste vjetrobranska stakla i sl. Nerijetko se sreću i kao prosjaci. Sa svim tim problemima mora da se suočava Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo.

²⁹Halimović, Dž. (2022). *Šefica IOM-a u BiH: Nalazimo puno djece migranata bez roditelja*. Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/trgovina-ljudima-migranti-izbjeglice-bih-iom/31945108.html>, pristupljeno: 8.7.2023. godine.

³⁰EMMAUS (2021). *SPREČAVANJE TRGOVINE LJUDIMA I ILEGALNIH MIGRACIJA U BIH*. Dostupno na: <https://mfs-emmaus.ba/projekti/sprecavanje-trgovine-ljudima-i-ilegalnih-migracija-u-bih/>, pristupljeno: 7.7.2023. godine.

5.2. Problem krivotvorenih i lažnih dokumenata unutar problema migrantske krize

Problem ilegalnih migracija, kako je ranije navedeno, generišu problem trgovine ljudima i oranzovanog krijumčarenja migranata, a taj problem dalje generiše problem krivotvorenih i lažnih dokumenata. Obradović (2004) se u svojoj dubinskoj analizi bavio uzrocima i pojavnim oblicima trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini. Prema spomenutoj studiji, zbog neposjedovanja odgovarajućih putnih isprava, svaka je druga intervjuisana žrtva trgovine ljudima “izložena strepnji da će biti otkrivena za počinjeno krivično djelo prelaska granice s krivotvorenim dokumentima i/ili ilegalnog ulaska u BiH što je čini vulnerabilnom i objektivno izloženom mogućim mentalnim zlostavljanjima, prijetnjama i ucjenama” (Obradović, 2004).

Jedna od karakteristika neregularnih migracija novijeg doba je to što migrant uglavnom ne koriste originalne lične dokumente, nego se kreću bez njih ili uz korištenje krivotvorenih ličnih dokumenata (pasoš, lična karta, dozvola boravka, viza i drugi dokumenti). Oni koji koriste krivotvorene lične dokumente obično se kreću uz pomoć krijumčara, dok s druge strane krijumčari za prelazak granica obično koriste regularne putne ispravne. Omerhodžić i Spasovski navode kako na na ulazu u BiH, falsifikovane putne isprave koriste nelegalni migranti koji ne mogu zakonito ući i boraviti u BiH. Najčešćese radi o licima koji dolaze iz država visokog migracionog rizika sa kojima BiH nema potpisane sporazume o bezviznom režimu. Na izlazu iz BiH krivotvorene putne isprave koriste nelegalni migranti, koji su ušli u BiH i na zakonit i na nezakonit način. Dokument može biti krivotovren totalno i djelimično kada se krivotvore neki dijelovi originalne putne isprave. Najveći broj osoba koji zakonito uđe u BiH, a pokušavaju da izađu na nezakonit način, u graničnom pojasu, odnosno na mjestima na kojima nije predviđen prelazak državne granice, kao i na graničnim prelazima, sa falsifikovanim putnim ispravama iz BiH jesu državljani Turske, sa kojom BiH ima potpisan bezvizni režim. Državljan Turske ulaze zakonito u BiH, na graničnim prelazima na kopnu ili vazdušnim putem, a zatim dalje pokušavaju nezakonito da izađu iz BiH. Krivotvorene putne isprave koje koriste prilikom pokušaja nezakonitog izlaza iz BiH, najčešće preuzimaju u BiH, tako što prethodno krivotvorene putne isprave iz Turske dođu u BiH putem brze pošte ili krijumčarskim kanalima, u ličnom prtljagu lica koji su angažovani od strane krijumčarskih kanala.

Najveći problem za Kanton Sarajevo mogao bi predstavljati jedan drugi oblik ponašanja migranata, a to je kriminalni. S obzirom na to da je deo migranata direktno učestvovao u ratnim dejstvima i da je obučen za izvršenje borbenih dejstava u ruralnim i urbanim sredinama, postoji realna mogućnost izvođenja pojedinačnih terorističkih akcija po objektima i metama visoke vrijednosti radi izazivanja straha i panike kod stanovništva. Zato se može reći da migrantska kriza predstavlja pretnju po nacionalnu bezbednost Bosne i Hercegovine i Kantona Sarajevo naročito. Posebno zabrinjavaju pretpostavke obavještajno-sigurnosnih organa vodećih zemalja EU u pogledu trajanja krize. Veliki broj migranata, vođeni savjetima migranta koji su se uspješno domogli željene destinacije i krijumčarskih grupa, odbacuju ili skrivaju svoj lični identitet tako što se rješavaju ličnih dokumenata (uništavaju ih, bacaju i dr.) ili ih vješto skrivaju misleći da će na taj način doći do azilantskog statusa (Ministarstvo bezbjednosti, 2020). Značajan broj migranata nema dokumente i identitet se u najvećem broju slučajeva ustanovljava kroz njihove izjave koja naravno ne mora biti istinita. Sve to u mnogome usložnjava problem ukoliko se ispostavi da imigrant kasnije učestvuje u kriminalnim aktivnostim i postoji potreba za njegovim procesuiranje.

³¹ Dnevni avaz (2023). *Vozač iz Sarajeva uhapšen na Palama: U Mercedesu prevezio 14 migranata*. Dostupno na: <https://avaz.ba/vijesti/crna-hronika/838434/vozac-iz-sarajeva-uhapsen-na-palama-u-mercedesu-prevezio-14-migranata>, pristupljeno: 2.7.2023. godine.

³² Klix (2022). *Dvije osobe iz Sarajeva i jedna iz Bihaća uhapšene u Banjoj Luci zbog krijumčarenja 12 migranata*. Dostupno na: <https://www.klix.ba/vijesti/crna-hronika/dvije-osobe-iz-sarajeva-i-jedna-iz-bihaca-uhapsene-u-banjoj-luci-zbog-krijumcarenja-12-migranata/220717020>, pristupljeno: 1.7.2023. godine,

³³ Radiosarajevo (2018). *Za prevoz migranata od Bileće do Mostara 100 eura, pljačke i prevare česte*. Dostupno na: https://radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/za-prevoz-migranata-od-bilece-do-mostara-100-eura-pljacke-i-prevare-cesta/288588?fbclid=IwAR2XnsGqC9rnm1R_IP391dn5mmfyt3Py-e8racWY-biK6i9kptuq0nl9LjM, pristupljeno: 1.7.2023. godine.

5.3. Problem kriminaliteta krađa, teških krađa i drugih oblika kriminaliteta

Migranti unutar Bosne i Hercegovine već značajno vrijeme, preko tri godine, izazivaju niz nereda i problema u smislu krivično kažnjivog ponašanja svake vrste, pa čak i najtežih krivičnih djela poput ubistva na podmukao način. To naravno nije prisutno u svim dijelovima Bosne i Hercegovine, ali ugrožavanje domaćeg stanovništva svakako postoji. U Sarajevu, konkretno na opštini Ilidža izvršeno je krivično djelo ubistva od strane migranta i bilo je medijski praćeno u velikoj mjeri.

Portal Fokus je 2020. godine iznio podatak o broju učinjenih krivičnih djela od strane migranata kako slijedi „*od 3.433 događaja sa obilježjem krivičnog djela, koje su evidentirali policijski službenici na području Kantona Sarajevo, njih 88 poćinili su migranti*“.⁸

U tom smislu policijski službenici Uprave policije MUP-a Kantona Sarajevo lišili su slobode 60 migranata, 31 je predat u nadležnost Kantonalnog tužilaštva Kantona Sarajevo, a 29 je predato Službi za poslove sa strancima.

Postoje i analitićari ko što je Denis Hadžović iz sarajevskog Centra za sigurnosne studije koji smatra da dodatni broj migranata u BiH povećava ukupni broj krivičnih djela i smanjuje sigurnost. Ovo je potpuno opravdano i skoro da se ne mora biti poseban analitićar da bi se ovako rezonovalo stanje. Dovoljno je bilo pratiti stanje sa naturalizovanim Njemcima, Francuzima i sl. U tom smislu Hadžović govori sljedeće „*Imamo tuće između njih, pa imamo i pljaćke stranaca, provaljivanje u objekte i vikendice što se dešava na području Krajine tako da su to sve sigurnosni problemi koji su se povećali. Migranti su bez novca, izmućeni i bolesni te se nastoje izboriti sa svojim problemima i sitnim kraćama sebi obezbijediti egzistenciju*“.⁹

³⁴ Fokus (2020). *Ko je kriv za porast kriminala u Sarajevu: Od 3.433 krivićna djela tek 88 su poćinili migranti!* Dostupno na: <https://www.fokus.ba/vijesti/bih/ko-je-kriv-za-porast-kriminala-u-sarajevu-od-3-433-krivica-djela-tek-88-su-pocinili-migranti/1926257/>, pristupljeno: 9.7.2023. godine.

³⁵ Klix (2018). *Više od 3.000 migranata odgovorno za devet krivićnih djela u BiH*. Dostupno na: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/vise-od-3-000-migranata-odgovorno-za-devet-krivicnih-djela-u-bih/180511117>, pristupljeno: 5.7.2023. godine.

Različite grupe kao što je Koalicija za borbu protiv govora mržnje i zločina iz mržnje prije upozoravala je da se radi o „lažnim migrantima“, osobama koje kroz BiH samo prolaze i koje su u državu došle da se „odmore“, uživaocima „raznih opijata i narkotičkih sredstava“ koji predstavljaju „zdravstveni rizik“ i „ne žele biti smješteni u postojeći smještaj, nego žele smještaj u centru Sarajeva“. ¹⁰ Činjenica je da njihov loš položaj i materijalni status jedan od glavnih okidača činjenja krivičnih djela treba biti svjestan da uvijek može doći do značajnih ugrožavanja sigurnosti građana Kantona Sarajevo, ali i uopšte. Džeparenja, krađe, teške krađe, pa čak i razbojništva se mogu očekivati u narednom periodu. Takvi oblici ponašanja su preplavili Evropsku uniju koja je primila veliki broj migranata.

U tom smislu sigurnosna situacija još uvijek nije značajno narušena, ali vjerovatno postoji tendencija da će biti ukoliko se sagledaju iskustva drugih zemalja.

5.4. Problem imigranata i nezakonite trgovine opojnim drogama

Ljudi su vijekovima na pojedinim područjima planete Zemlje koristili neke biljke sa opojnim dejstvima za ublažavanje bolova, odnosno kao lijek. Međutim, saznanja amoralnih i pohlepkih pojedinaca o respektabilnom broju ljudi koji su zainteresovani za upotrebu opojnih droga, rezultovala su zloupotrebi medicinske namjene opojnih droga u antihumane svrhe. Ukoliko se opojna droga ¹¹ uzima redovno i prekomjerno, njen korisnik postaje zavisnik od droge, postaje bolesnik (svoje zdravlje i život izlaže velikom riziku) i problem (socijalni, bezbjednosni...) društvene zajednice. Na razmjere problema zloupotreba droga, poznatiji kao trgovina narkoticima ili narkomanija ¹², ukazuje procjena da je oko 230 miliona ljudi, ili 5% svjetskog odraslog stanovništva koristilo nezakonitu drogu najmanje jednom u 2010. godini, a problem zavisnosti od droga ima 27 miliona ljudi.

³⁶ Klix (2018). *Više od 3.000 migranata odgovorno za devet krivičnih djela u BiH*. Dostupno na: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/vise-od-3-000-migranata-odgovorno-za-devet-krivicnih-djela-u-bih/180511117>, pristupljeno: 5.7.2023. godine.

³⁷ Pod opojnim drogama podrazumjevaju se supstance ili materije koje imaju psihoaktivni efekat i utiču na promjenu stanja svijesti, mišljenje, zapažanje, raspoloženje i ponašanje, i koje pri produženom uzimanju mogu dovesti do stanja zavisnosti, te zbog toga stvaraju zdravstvene i socijalne probleme.

³⁸ Kao sinonim pojmu opojna droga, koristi se izraz narkotik (grč. *narkotikos* – stanje letargije i inertnosti), koji se odnosi samo na opijum i njegove derivate. Iz korjena te riječi izvedeni su izrazi narkomanija i narkoman, koji se koriste kao sinonimi za zavisnost od opojnih droga, odnosno osobu – zavisnika od ovih supstanci. Takođe, i umjesto termina opojne droge, sve češće se koristi izraz psihoaktivne supstance (Marinković, 2004).

Heroin, kokain i druge droge ubijaju oko 0,2 miliona ljudi svake godine i razaraju na hiljade porodica, podrivaju ekonomski i društveni razvoj i utiču na porast „klasičnog“ kriminala i širenje HIV-a (Fedorov, 2012).

Kroz godine „sudara“ sa migrantskom krizom Kanton Sarajevo je imao problema sa posjedovanjem i uživanjem opojnih droga od strane migranata. Već po samom njihovom prijemu počeli su se pojavljivati izvještaji o migrantima koji su lišeni slobode i protiv kojih se vodi krivični postupak zbog krivičnog djela *posjedovanje i omogućavanje uživanja opojnih droga iz člana 239. Kaznenog zakona Federacije Bosne i Hercegovine*.¹³ Posjedovanje opojne droge ujazuje na nekoliko problema. Prvi je da su migranti stupili u kontakt sa dilerima opojnih droga na području grada Sarajeva, da poznaju njihov identitet, da im je neko otkrio njegov identitet (vjerovatno i sami krojumčari) i da su oni uživaoci opojnih droga koji su radi njenog posjedovanja ili dalje prodaje spremi da počine i druga krivična djela.

U jednom od izvještaja Federalne uprave policije veznog za akciju koju su provodili na području Kantona Sarajevo navodi se da su od lica lišenog slobode opojnu drogu kupovali i migrantim ali i da su učestvovali u njenoj distribuciji i to najviše državljani Turske, Pakistana i Maroka.¹⁴ U nekim od izvještaja se često spominju i državljani Afganistana.

Kad su u pitanju poveznice između neregularnih migracija i nelegalne trgovine narkoticima kao sigurnosne prijetnje, mišljenja smo da iste treba posmatrati sa više aspekata i to migranata kao konzumenata narkotika i migranta koji učestvuju u krijumčarenju i nelegalnoj trgovini narkoticima. Kad su u pitanju konzumenti, pojačanje stepena sigurnosne prijetnje se odnosi na povećanje broja lica koji otkupljuju narkotike od dilera čime se nelegalno krijumčarenje narkotika mora povećati. Kod učesnika u nelegalnoj trgovini narkoticima, treba spomenuti one migrante koji dobrovoljno učestvuju u istoj bilo da se od ranije bave tom vrstom aktivnosti ili su na nekom dijelu puta to počeli. Također, postoje i oni koji su prisiljeni na takve vrste aktivnosti s ciljem prekida dužničkog odnosa u kojem su se našli kao žrtve trgovine ljudima, kao i oni koji su se kao dileri počeli baviti tom vrstom aktivnosti kako bi sebi osigura novac za dalje kretanje i život uopšte (Ministarstvo bezbjednosti BiH, 2020).

³⁹ Krivični zakon FBiH („Službene novine FBiH“ br. 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016, 75/2017 i 31/2023).

⁴⁰ Avaz (2020). *FUP uhapsio dvije osobe u Sarajevu: Drogu kupovali i migranti*. Dostupno na: <https://avaz.ba/vijesti/crna-hronika/580362/fup-uhapsio-dvije-osobe-u-sarajevu-drogu-kupovali-i-migranti?amp=1>, pristupljeno: 10.7.2023. godine.

Posebnu vrstu bezbjednosnog izazova sa sobom nose migranti iz Avganistana i Pakistana, zemalja koje se smatraju najvećim proizvođačima i distributerima narkotika.

Pretragom javnih izvora, može se naći veliki broj konkretnih podataka o učešću neregularnih migranata u nelegalnoj trgovini narkoticima sa različitim ulogama. Česti su tekstovi na internet portalima novinskih kuća u BiH koji ukazuju na uspješne policijske akcije u migrantksim kampovima gdje su pronađene različite vrste narkotika.

Godine 2020. je portal Radio Sarajevo izvještavao o policijskim akcijama u privatnim centrima koji su bili usmjereni na pronalazak opojnih droga. Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo uz saradnju sa službom sa poslove sa strancima je provelo akciju prilikom koje su pretresli objekat u sarajevskom naselju Stupsko Brdo u kojem su smješteni migranti.

Tom prilikom pronađena je određena količina narkotika, te uhapšen migrant koji su se dovodili u vezu sa posjedovanjem i prodajom iste.¹⁵

Iste te godine, 2020. izvještavao je i portal Faktor o policijskoj akciji u Sarajevu koja je imala za cilj lišavanje sloboda licima koja su posjedovala i prodavala opojne droge migrantima i drugim licima. Na tom portalu saopšteno je sljedeće „*Tužilaštvo Kantona Sarajevo uputilo je sarajevskom Općinskom sudu prijedlog da odredi pritvor Mirzi Dž. (40), kojeg su pripadnici FUP-a uhapsili u srijedu u akciji „Lipa“ zbog dilanja droge. Pritvor je zatražen i za njegovu „mušteriju“ Hashimu H., državljaninu Alžira.*“¹⁶

Problem se nastavljao kroz godine, pa je Federalna 2021. izvještavala o lišenju slobode migranta porijeklom iz Maroka zbog napada na drugog migranta takođe iz Maroka. Na toj stranici stoji sljedeća obavjest „*Policija u Sarajevu je uhapsila migranta iz Maroka zbog ranjavanja migranta, takođe iz Maroka i posjedovanja i omogućavanja uživanja droge, saopšteno je iz Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo.*“¹⁷

⁴¹ Radio Sarajevo (2020). *Pronađena droga, osumnjičeni uhapšen, ostale migrante šalju u Blažuj*. Dostupno na: <https://radiosarajevo.ba/vijesti/crna-hronika/pronađena-droga-osumnjiceni-uhapsen-ostale-migrante-salju-u-blazuj/370022>, pristupljeno: 9.7.2023. godine.

⁴²Faktor (2020). *Migrantima prodavao drogu za 10 - 50 KM: Zatražen pritvor za dilera i njegovu "mušteriju"*. Dostupno na: <https://faktor.ba/vijest/migranti-prodavao-drogu-za-10-50-km-zatrazen-pritvor-i-za-dilera-i-njegovu-musteriju/89828>, pristupljeno: 8.7.2023. godine.

⁴³Federalna (2021). *Sarajevo: Uhapšen migrant zbog napada nožem i posjedovanja narkotika*. Dostupno na: <https://www.federalna.ba/sarajevo-uhapsen-migrant-zbog-ranjavanja-migranta-i-posjedovanja-narkotika-uqsyb>, pristupljeno: 10.7.2023. godine.

Interesantno je i to da je u najvećem broju slučajeva kod migranata koji su lišeni slobode uglavnom pronađeno i hladno oružje, najčešće nož (u nekoliko slučajeva čak i nekoliko noževa). Takođe, najveći broj slučajeva registrovan je u Kantonu Sarajevo što predstavlja već značajan alarm za sigurnost građana Sarajeva. Treba se voditi računa o nekoliko sljedećih činjenica. Prvo, Kanton Sarajevo kao najbogatiji i najmnogoljudniji kanton je ujedno i najveće tržište kako za ličnu nabavku opojnih droga i njenu konzumaciju, tako i za dalju prodaju. Posjedovanje hladnog oružja jasan je znak da su migranti svjesni svog postupanja i moguće ugroženosti, međutim problem postoji što postoji i mogućnost upotrebe tog oružja pod dejstvom opojnih droga, a sve u odnosu na građane Sarajeva. Suštinski, ovdje se govori o nekoliko poznatih slučajeva gdje se postupalo po nastupanju različitih vrsta posljedica, ali se ne zna tačan ili približno tačan broj migranata koji posjeduju opojnu drogu za vlastitu upotrebu ili dalju prodaju, a koji je dobijen operativnim radom ili nekim drugim metodama.

Naravno, ne zna se ni način stupanja tih migranata sa narkodilerima na području Kantona Sarajevo. Ne treba zaboraviti da veliki broj njih dolazi iz zemalja koje su vodeće u proizvodnji opojnih droga (npr. Afganistan) i da su izuzetno snalažnjivi u polju trgovine opojnom drogom. Dodatno problem postoji koji je već ranije pomenut, a to je da se ne zna tačan identitet migranata zbog neposjedovanje dokumenata, pa ne postoji mogućnost uvida u istoriju lica zvaničnim putem i provjera učesća u mogućoj trgovini opojnom drogom u zemlji porijekla. To je sve dio jedne vrlo komplikovane i složene slagalice u kojoj značajan problem predstavljaju ograničeni kapaciteti cijele Bosne i Hercegovine, pa i Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo.

5.5. Problem nezakonite trgovine oružjem i minskoeksplozivnim sredstvima u odnosu na migrantsku krizu

Oružje je svako sredstvo namijenjeno uništavanju živih bića i materijalnih dobara. Postoje različiti kriterijumi za podjelu oružja¹⁸, a proizvode ga državne i privatne firme, uglavnom za domaće potrebe, ali i za prodaju, poznatija kao međunarodna trgovina oružjem.

¹⁸Prema namjeni se dijeli na vojničko (ratno), lovačko i sportsko; prema izvoru energije se dijeli na hladno, vatreno i pneumatsko; prema načinu dejstva na cilj dijeli se na eksplozivno, hemijsko i biološko itd. (Vojni leksikon, 1981).

U oba slučaja, posebno drugog, trgovina oružjem usko je povezana s pitanjem mira i sigurnosti, kršenje ili čuvanje ljudskih prava, poštovanja ili nepoštovanja međunarodnog prava. Naime, prodaja oružja mora da utiče na izazivanje lokalnih i regionalnih sukoba i time, pored ostalog, bude uzrok ilegalnih migracija. Prema društveno-pravnom statusu, nosioci pomenutih načina transfera oružja mogu biti suvereni – država ili nesuvereni – nedržavni subjekt, legalni ili ilegalni. U zavisnosti od toga da li trgovac oružjem vrši njegovu prodaju poštovanjem ili nepoštovanjem nacionalnih i međunarodnih pravnih normi, trgovina oružjem može biti legalna i ilegalna. Višedimenzionalne su opasnosti po mir i sigurnost od trgovine oružjem na ilegalan način, bez obzira na motive njegovog aktera: politički ili kriminalni.

Ilegalna trgovina oružjem terminološki se naziva krijumčarenje oružja i municije, koja predstavlja osnovnu ili dopunsku delatnost određenog organizovanog kriminalnog kolektiviteta. Krijumčarenje podrazumjeva izbjegavanje carinskog nadzora robe, korupciju nadležnih lica na carini ili korišćenje ilegalnih graničnih prelaza za prebacivanje robe, sredstva, droga i ljudi.

Transnacionalno obilježje organizovanog kriminaliteta ukazuje na veliki značaj krijumčarenja, kao njegovu djelatnost. Krijumčarenje podrazumjeva postojanje odgovarajućeg organizovanog kriminalnog kolektiviteta, koji uključuje krijumčarski centar, krijumčarske punktove i krijumčarsku mrežu

Krijumčarenje oružja i municije obuhvata ilegalno prenošenje te smrtonosne „robe“ preko državne granice na organizovan način i u vidu zanimanja. Nosioci te protivzakonite djelatnosti su uglavnom organizovani kriminalni kolektiviteti koji prodaju oružje i municiju unapred određenim kupcima - politički pokret, pobunjenički, teroristički kolektivitet ili država, radi sticanja i uvećanja profita. Oni transportuju oružje raznovrsnim prevoznim sredstvima drumskog, vazdušnog i pomorskog saobraćaja, koja nastoje da koriste u oba smjera – za transport oružja do krajnje destinacije i od destinacije do područja porjekla oružja ili drugog područja, za krijumčarenje neke robe, droge *ili migranata*. Proces krijumčarenja u jednom ili u oba smjera može biti visoko rizičan, kada realizator je vansistemske organizovani kriminalni kolektivitet – njegovi članovi su privatna lica, ili nisko rizičan, ukoliko u realizaciji učestvuju i korumpirana službena lica. Prethodno smo vidjeli da BiH po pitanju nelegalne trgovine narkoticima spada u tranzitno područje. Međutim, kad je u pitanju nelegalna trgovina oružjem i miskoekplozivim sredstvima, situacija je dosta dramatičnija.

Nakon održanog Ministarskog foruma za pitanja pravde i unutrašnjih poslova za Evropsku uniju i Zapadni Balkan u Tirani 2012. godine, BiH je prema izvještajima evropskih sigurnosnih agencija, apostrofirana kao jedan od izvora nelegalne nabavke i trgovine oružjem (Piljević, 2022).

Problem Bosne i Hercegovine je prevashodno u zaostalom oružju poslije ratnog sukoba u kome je značajan broj građana zadržao oružje radi održavanja vlastite sigurnosti i bojazni od mogućeg produbljenja krize. Danas, skoro trideset godina poslije, to oružje je i dalje u posjedu građaja, a prema određenim procjenama Fronteksa i UNDP-a radi se o količini između 750.000 i 800.000 komada zaostalog oružja (Piljević, 2022). To je impresivno velika cifra koju trgovci oružjem svakako koriste kako bi došli u njegov posjed i stavili ga u opticaj na ilegalnom tržištu. Jednom kada nelegalno oružje postane predmet krijumčarenja, njegove tokove je teško pratiti i ono može doći u bilo čije ruke bilo da je riječ o kriminalcima, ratnicima na udaljenim ratištima ili teroristima, a o čemu onaj ko ga je na početku prodao, pa i onaj koji ga je prokrijumčrio ne mora znati ništa.

Eskalacijom migrantske krize u BiH, sve je više i onih koji prevozeći neregularne migrante trguju i oružjem. Takođe, oni koji se bave nelegalnom trgovinom oružja, bave se i drugim vrstama nelegalnih aktivnosti u koje spada i krijumčarenje migranta i trgovina ljudima. Problem sa tim je što i migranti dolaze u posjed oružja u Bosni i Hercegovini ili ga da, opet, prenose sa sobom kada nelegalno prelaze granicu. Dubina problema posjedovanja oružja od strane migranata je višeslojna.

Sa početkom krize 2018. godine policija Kantona Sarajevo se odmah suočila sa problemom nezakonite trgovine oružjem i posjedovanjem vatrenog oružja od strane migranata. O tome na svojoj internet stranici piše u septembru radio Slobodna Evropa na sljedeći način: *„Pripadnici Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo uhapsili su dvojicu migranata iz Sirije i iz Alžira. Kod uhapšenih nakon uviđaja pronađena značajna količina naoružanja. Tom prilikom je pronađena jedna puška, četiri pištolja, prigušivač i preko 100 komada municije različitog kalibra“, navedeno je iz MUP-a KS. Policijski službenici su, kako se navodi, najprije pokušali legitimisati, nakon čega su se njih dvojica dali u bjekstvo.*

*Nakon potjere privedeni su, te je na nekoliko lokacija u općinama Centar i Stari Grad pronađeno sporno naoružanje.*⁴⁵ Dakle, grad Sarajevo i Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo su se odmah na samom početku migrantske krize susreći sa problemom nelegalnog oružja u posjedu migranata koji su nelegalno ušli u državu. Slojevitost problema ogleda se prevashodno u dvije dimenzije. Prva je svakako ta da su oni posjedovali nelegalno oružje i to naročito duge cijevi, zatim četiri komada kratke cijevi, prigušivač i 100 metaka. Da li su oni sa tim oružjem došli u Bosni i Hercegovinu držeći ga u svom posjedu još iz zemlje polaska teško je reći, ali je malo vjerovatno da se to desilo i da je neko sposoban toliki put preći noseći oružje toliki put bez da bude evidentiran. Drugi problem je da su imali lokacije na kojima su držali to oružje koje je bilo na području Kantona Sarajevo i da je otkriveno sasvim slučajno – rutinskom kontrolom. Dakle, vidljiva su dva momenta, a to je da su oni do oružja vjerovatno došli u Bosni i Hercegovini, pa samim tim to impicira zaključak jednak kao i kod posjedovanja opojnih droga, a to je da oni na vrlo lagan način dolaze do krijumčara oružjem u Bosni i Hercegovini, i drugo je da imaju organizovanu aktivnost skladištenja tog oružja. To je za grad Sarajevo, i za cijeli kanton izuzetan problem.

Treći problem je možda i najveći, a to je da migranti koji dolaze u Bosnu i Hercegovinu i ostaju zadržani u njoj i spriječeni da idu dalje, imaju krajnje kriminalne namjere. Suštinski, posjedovanje oružja duge cijevi u Bosni i Hercegovini za njih ne može značiti ništa dobro. Niko nema potrebu nošenja i upotrebe oružja sa dugom cijevi radi lične sigurnosti kako je to i predviđeno zanima u BiH.

Na ovaj problem je kasnije 2020. godine upozoravalo Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske i okružno tužilaštvo u Banja Luci. O tome je pisalo na poratlu BHRT-a kako slijedi: *„Sve je veći broj migranata u Bosni i Hercegovini koji ilegalno nabavljaju oružje, a određeni broj njih već je napravio saradnju sa domaćim kriminalnim grupama. Migranti sve češće dolaze u posjed oružja, što pokazuje da imaju svoj ilegalni put nabavke. Pokazao je to i slučaj iz Banjaluke, kada je migrant usmjerio oružje prema policijskom službeniku. Ne postoji oblik krivičnog djela koji migranti do sada nisu počinili, kaže ministar unutrašnjih poslova*

⁴⁵ Radio Slobodna Evropa (2018). *Sarajevo: Uhapšena dvojica migranata, pronađeno oružje*. Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/29506756.html>, pristupljeno: 10.7.2023. godine.

Kantona Sarajevo, gdje je sve više migranata.“²⁰ U istom tom pisanju za BHRT stoji i sljedeće: „Ministar unutrašnjih poslova KS kaže i da su se migranti uvezali sa domaćim kriminalnim grupama, čime im je olakšana i nabavka oružja. Zato je neophodna veća angažovanost sigurnosnih agencija.“

Kasnije 2022. godine Avaz izvještava na svom internet portalu da su u Sarajevu lišena slobode dva imigranta porijeklom iz Afganistana koji su, pretpotavlja se, izvršio ubistva koje se desilo u Bihaću i kod kojih je pronađeno vatreno i hladno oružje.²¹ Suštinski, vidljivo je da taj problem postoji, da je on kontinuiran i da se oružje nabavlja od trgovaca nelegalnim oružjem unutar Bosne i Hercegovine. Međutim, nije problem samo posjedovanja nelegalnog oružja, već kanala njegove nabavke, upletenost u kriminal daljeg krijumčaranje migranata, opojnih droga, trgovine ljudima i mogućnosti vršenja drugih, mnogo ozbiljnijih krivičnih djela koja su nažalost već zabilježena u Bosni i Hercegovini. Dakle, Kanton Sarajevo, pored navedenih i ranije obrađenih problema itekako ima i ovaj problem zaostalog oružja koje kroz ilegalne kanale snabdijevanja završava u rukama imigranata. Tu se problem značajno usložnjava obzirom na činjenicu da se ne može utvrditi identitet i porijeklo migranata koji su ilegalno ili čak legalno ušli u Bosni i Hercegovinu, pa uvijek postoji velika mogućnost prolaska osoba koje su učestvovala na Sirijskom ili nekom drugom ratištu, bile dio ekstremističkih grupa pod upravom Sjedinjenih Američkih Država, koje su obučene u rukovanju oružjem i koje su obavljale poslove likvidacija, bili profesionalni vojnici i ratnici na strani Islamske države ili drugih terorističkih organizacija.

5.6. Problem straha od kriminaliteta

Problem straha od kriminaliteta je takođe jedna vrlo važna kategorija koja nažalost još uvijek u Bosni i Hercegovini nije do kraja ispitana, a u odnosu na migrantsku krizu i izuzetno veliki broj migranata koji se nalazi u Bosni i Hercegovini. Ovo je česta kriminološka tema i ona tek odnedavno vrlo skromno ulazi na istraživačka i izdavačka vrata evrpskih država, a najprije Italije.

⁴⁶BHTR (2020). *Sve veći broj migranata u BiH ilegalno nabavlja oružje*. Dostupno na: <https://bhrt.ba/sve-veci-broj-migranata-u-bih-ilegalno-nabavlja-oruzje/>, pristupljeno: 10.7.2023. godine.

⁴⁸Avaz (2022). *Pronađena dva pištolja i nož: U Sarajevu uhapšen migrant koji se sumnjiči za ubistvo u Bihaću*. Dostupno na: <https://avaz.ba/vijesti/crna-hronika/735116/pronadena-dva-pistolja-i-noz-u-sarajevu-uhapsen-migrant-koji-se-sumnjici-za-ubistvo-u-bihacu>, pristupljeno: 10.7.2023. godine.

Odmičući se od Bosne i Hercegovine, pomenućemo istraživanje koje su proveli Elia, Ferraresi i Bove (2019) u Italiji koja ima veliki problem sa ulaskom migranta i njihovim prelaskom preko morskih površina iz Afrike ili Azije do Italije. *U periodu od 2014. do 2017. godine, više od 600.000 migranata prešlo je Mediteran i nastanilo se u Italiji. Iako je stopa kriminala u istom periodu nastavila da opada, većina Italijana kaže da se osjećaju sve nesigurnije.* Ovo je ključni nalaz do kojeg je došlo istraživanje.

Migranti i migracije se uvijek povezuju sa rastom kriminaliteta, kod građana povećavaju strah i nesigurnost, što posljedično jača pritisak na organe formalne socijalne kontrole u smislu preduzimanja restriktivnih mjera prema migrantima. Konačni ishod može biti krajnje restriktivna migrantska politika, a na planu prevencije i suzbijanja kriminaliteta veći broj hapšenja i pritvaranja migranata i imigranata u odnosu na ukupnu populaciju, jačanje socijalnih tenzija i podjeljenosti. Savremena (globalno populistička) politika kontrole kriminaliteta dodatno pogoduje procesima zaoštavanja kontrole migranata na osnovu pretpostavljene veze migracija i kriminaliteta. Kriminološke analize ukazuju da migranti nisu homogena grupa, da je veza kriminaliteta i migracija izuzetno kompleksna, a rezultati kriminoloških istraživanja ne podržavaju vjerovanje o direktnoj povezanosti kriminaliteta i migracija (Soković, 2019).

U pogledu kriminološko-teorijskog objašnjenja povezanosti imigranata i kriminaliteta brojne socio-etiološke teorije kriminaliteta mogu se za potrebe ovog rada svrstati u dvije grupe. Obje grupe potvrđuju vezu imigracija i kriminaliteta, tim prije što prve objašnjavaju zašto i kako imigracije utiču na rast kriminaliteta, a druge predstavljaju „zdravu imigrantsku tezu“ i ukazuju na mogućnost da imigrantski priliv redukuje postojeći kriminalitet i revitalizuje zajednicu. Prva grupa teorija prihvata povezanost imigracija i kriminaliteta i ukazuje da su imigracije ugrađene u sociološko-etiološke teorije kriminaliteta još od samog njihovog nastanka. Objašnjenja koja ove teorije daju u pogledu mehanizma povezanosti imigrantskog priliva i kriminaliteta suštinski se svode na imigracijom izazvan proces socijalne dezorganizacije, na demografske razloge i ekonomsko-socijalne razloge, odnosno na povezanost ovih razloga (Soković, 2019).

Novije kriminološke teorije ukazuju na mogućnost da imigrantski priliv redukuje postojeći kriminalitet i revitalizuje zajednicu. Naime, savremena imigrantska kretanja se u mnogome razlikuju od pretežno ekonomskih migracija ranijeg perioda i ukazuju na promjenu imigrantskog profila.

Vrlo često za imigraciju motivisani vanekonomske razlozima, savremeni imigranti su konkurentniji na tržištu rada jer su bolje obrazovani, posjeduju različite radne vještine i ne mogu se uklopiti u sliku socijalno izolovanog migranta slabog obrazovanja i ograničenih prilika za rad nastanjenog u problematičnom okruženju (Wadsworth, 2010).

Pitanje koje se ovdje postavlja, pogotovo u odnosu na Kanton Sarajevo, vjerovatno nije samo pitanje moguće viktimizacije i straha od viktimizacije, nego uopšte od prisustva migranata i stanje opšte ugroženosti. Naravno da su šanske manje da se postane žrtvom na bilo koji način od strane migranta jer je u ukupnoj populaciji njih znatno manje, a unutar njihove populacije ljudi skloni vršenju krivičnih djela takođe predstavljaju značajnu manjinu. Međutim, stvar je u tome da ovdje nije riječ o migrantima koji su zaista i pod stvarnim potrebama migrirali, ovdje se radi o nasilnim migracijama koje su dio jedne izuzetno široko postavljene geostrateške igre u kojoj će se govoriti u zaključku i iz tog razloga treba voditi računa da među građanima Kantona Sarajevo uvijek postoji bojana i strah od prisustva migranata.

To je jedan od vrlo važnih sigurnosnih aspekata koji se kod nas, bar u načnoj i stručnoj literaturi itekako zanemaruje.

Od početka tzv. „migrantske krize“ u medijima se često pojavljuje veliki broj izvještaja u kojima se migranti prikazuju kao prijetnja sigurnosti i opštedruštvenim vrijednostima. U takvim izvještajima sadržane su i izjave predstavnika vlasti određenih zemalja. Međutim, u vezi sa tim može se postaviti pitanje da li se radi o strahu od terorizma imajući u vidu da terorizam predstavlja veliku prijetnju sigurnosti ili o prikrivenoj ksenofobiji i rasizmu. Bosna i Hercegovina je takođe imala zabilježene slučajeve terorističkog djelovanja i to baš u Sarajevu, s tim da su u pitanju njeni državljani. Dalje, ne treba sumnjati da je značajan broj migranata, kako je to ranije naglašeno u radu, sasvim sigurno imao učešća u ratnim dejstvima na različitim borbenim linijama i da je vjerovatno i određeni broj njih bio značajno pozicioniran u hijerarhiji terorističkih organizacija ili samo njihov član. To je dovoljan motiv da se ljudi Kantona Sarajevo osjećaju nesigurno. Sasvim sigurno da takvo istraživanje treba provesti i dati određeni sud o ovoj pretpostavci, ali da se Kanton Sarajevo suočava i sa ovim problemom, to je neminovno.

Obzirom da je Bosna i Hercegovina vrlo slabo organizovana i nesuverena zemlja treba očekivati i moguće institucionalizovanje radikalizacije.

6. ZAKLJUČAK

Nezavisno od toga da li su unutrašnje ili prekogranične, dobrovoljne ili prisilne, pojedinačne ili masovne, organizovane ili neorganizovane, migracije stanovništva u kontinuitetu obilježavaju oblikovanje čovječanstva. Utvrđeno je da su uzroci masovnih prisilnih prekograničnih migracija uglavnom politički, počev od raznovrsnog sistematskog ugrožavanja ljudskih prava, preko kampanjskih političkih progona do oružanih unutrašnjih i međudržavnih sukoba. Naravno, nije zanemarljiv ni učinak ekonomskih i ekoloških uzroka migracija. Ustanovljeno je da uzrok koji presudno utiče na neku osobu da privremeno ili trajno napusti izvorno mjesto življenja s ciljem da se nastani u drugoj državi, određujuće utiče na njen društveni status, izbjeglica - politički migrant ili ekonomski migrant. Kretanje migranata se odvija u geografskom prostoru koji, vjekovima ima suverenog vlasnika, nacionalna država. Društvena istraživanja fenomena migriranja registruju dvije grupe faktora: potisne/gurajuće (push) i privlačeće (pull) faktore i ističu primarnu ulogu potisnih, političkih ili ekonomskih faktora. Analogno tome, kretanje migranata se odvija između države porijekla - emigraciona država i države destinacije - imigraciona država. Međutim, dužina kretanja uglavnom podrazumjeva prelazak preko teritorije tzv. država tranzita.

Dovođenjem u vezu preduzetih mjera na međunarodnom planu u periodu od Drugog svjetskog rata do danas (poboljšanje kvaliteta života i opadanje masovnih migracija) i aktuelnog stanja u međunarodnoj zajednici u vezi sa migrantskim pitanjem, može se zaključiti da nisu postignuti vidni rezultati u otklanjanju uzroka masovnih migracija. Štaviše, relevantne činjenice ukazuju na sistematsko osnaživanje uticaja između potisnih (pull) faktora, naročito izraženih na jugozapadno azijskom i afričkom kontinentu i privlačećih (push) faktora, prvenstveno svojstvenih visoko razvijenim državama članica Evropske unije. To, između ostalog, potvrđuje efikasno funkcionisanje brojnih tzv. „migrantskih ruta“ koje se protežu od emigracionog afroazijskog područja preko Balkana i Sredozemnog mora do imigracionog zapadnoevropskog područja. U traganju za odgovorom na pitanje – zašto je održivo-osnažujuća migracija stanovništva iz emigracionog ka imigracionom području, registrovan je kompleks međuzavisnih društvenih i prirodnih činilaca.

Konstatovano je da je Bosna i Hercegovina zemlja koja pripada tranzitnim zemljama prema Evropskoj uniji, ali to svakako ima svoje posljedice. One su se počele osjećati odmah 2018. godine kada se došlo do velikog vala migranata i kada je Bosna i Hercegovina morala značajan dio migranata zadržati na svojoj teritoriji obezbjeđujući im životne uslove poput smještaja, hrane, zdravstvene pomoći i sl. Sve to uticalo je a formiranje nekoliko centara za prijem migranata na nekoliko dijelova Bosne i Hercegovine među kojima je Kanton Sarajevo bio jedan od njih sa dva prihvatna centra kako je to ranije navedeno – Blažu j i Ušivak. Radi se u stvari o dvije nefunkcionalne kasarne koje su preuređene za tu potrebu i namjenu.

Prošlo je već pet godina otkako su došli prvi migranti u Bosnu i Hercegovinu, pa samim tim i u Kanton Sarajevo, i otkako se sigurnosna situacija u znatnoj mjeri promijenila. Prvo je nastao značajan problem za Graničnu policiju, zatim za Službu za poslove sa strancima, ministarstva unutrašnjih poslova koja pokrivaju teritoriju i u čijoj su nadležnosti centri za prijem migranata, potom sudstvo, tužilaštvo, itd. Sa svim ovim problemima susreo se i Kanton Sarajevo.

Odmah treba naglasiti razloge zašto je migrantska kriza koja se desila 2018. godine zapravo tako značajan problem i zaslužuje posebno tretiranje. Po svemu sudeći tzv. „migrantska kriza“ o kojoj se ovdje raspravlja je umjetno izazvana kriza, koja je imala za cilj naseljavanje Evrope ili barem najvećeg dijela država Evropske unije (a prevashodno Francuske i Njemačke) mladim muškarcima porijeklom sa Bliskog Istoka i Afrike iz nekoliko razloga. Prvi razlog je biološko odumiranje države Evropske unije od kojih su neke već odavno sišle na stopu nataliteta koja je 1,1 i ne može se više vratiti nazad. Drugi razlog je jeftina radna snaga. Treći razlog je znavljanje vojske mladim ljudima koji su već iskusili rat ili su voljni da budu dio vojnih struktura za buduće vojne operacije koje se planiraju provesti. Pored zvaničnih izjava najviših dužnosnika kao dokaza da je to tako, dodatnu potvrdu ove tvrdnje predstavlja i činjenica da ubjedljivo najveći broj migranata muškog pola i mlađe životne dobi. Žene i djeca su u najmanjem dijelu zastupljeni.

Kao posljedica velikih geopolitičkih tumbanja i namjera desio se i problem sa migrantima unutar Bosne i Hercegovine i to na više nivoa.

Prvo problem trgovine ljudima i organizovanog krijumčaranja ljudi je u značajnom porastu. U njega su direktno uključeni imigranti, kako kao žrtve, tako i kao izvršioc. Kriminalne grupe širom Bosne i Hercegovne, pa tako i one sa područja Kantona Sarajevo imaju svoje učešće u tome. To dalje generiše drugi problem, a to je krivotvorenje dokumenata za prelazak granice ili boravak u Bosni i Hercegovini. To je takođe jedna velika organizacija koja seže sve do zemlje porijekla. U nju su uključene i kriminalne grupe iz BiH.

Konkretan sigurnosni problem za Kanton Sarajevo predstavljaju problem krađa, teških krađa i drugih oblika kriminaliteta, naročito nasilnog kriminaliteta sada i u određenoj perspektivi prijete da će prerasti u nešto značajniji udio. Kanton Sarajevo i Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo je već imalo nekoliko slučajeva ovakvog kriminaliteta. Sigurnosni izazov u velikoj mjeri predstavlja nezakonita trgovina opojnih droga i posjedovanje opojnih droga i njihova konzumacija. I takvi slučajevi su zabilježeni u Kantonu Sarajevo i takođe je za očekivati povećanje problema sa opojnim drogama među migrantima, naročito na polju konzumacije. Sve to dalje zahtijeva značajno veći angažmana MUP-a KS na svim poljima, a naročito prevencije. To iziskuje dodatne napore u ljudstvu, novcu, opremi, itd. Ovdje je takođe značajno napomenuti da je dolazak u posjed opojne droge ostvaren na teritoriji Bosne i Hercegovine što govori da postoji mnogo problema među migrantima i njihovim stvarnim namjerama u migraciji. Sve to dodatno otežava i nemogućnost identifikacije izvršilaca, prespore procedure, itd. Tako se to dalje i vrlo povezano odražava na vrlo konkretan i postoći problem posjedovanja nelegalnog vatrenog oružja od strane migranata što radi dalje prodaje, što radi moguće upotrebe. Ovo je možda i najkonkretniji problem, pored toga što skoro uvijek posjeduju hladno oružje.

Na poslijetku strah od kriminaliteta ili postajanja žrtvom domaćeg stanovništva od strane migranata je postojeći i neistražen problem barem u Kantonu Sarajevo. Vrlo da je interesantno proučiti ne zbog same izloženosti kriminalnom djelovanju, koliko zbog stvarnih razloga osjećaja straha kod stanovništva.

LITERATURA

- Altman, F. (2016). *Germany and the Migrants and Refugees Flow, The Middle East and North Africa (MENA)*. Sarajevo: Security Challenges for Southeast Europe,
- Avaz (2020). *FUP uhapsio dvije osobe u Sarajevu: Drogu kupovali i migranti*. Dostupno na: <https://avaz.ba/vijesti/crna-hronika/580362/fup-uhapsio-dvije-osobe-u-sarajevu-drogu-kupovali-i-migranti?amp=1>, pristupljeno: 10.7.2023. godine,
- Azinović, V., Jusić, M. (2016). *Novi zov rata u Siriji i bosanskohercegovački kontigent stranih boraca*. Sarajevo: Atlanska inicijativa,
- Banović, B. (2010). *Organizovani kriminal*. Beograd: Zbornik Rizik, moć, zaštita, Službeni glasnik i Fakultet bezbjednosti,
- Beker, J., Komlozi, A. (2005). *Granice u savremenom svetu*. Beograd: Filip Višnjić,
- BHTR (2020). *Sve veći broj migranata u BiH ilegalno nabavlja oružje*. Dostupno na: <https://bhrt.ba/sve-veci-broj-migranata-u-bih-ilegalno-nabavlja-oruzje/>, pristupljeno: 10.7.2023. godine,
- Boin, A. (2010). *Krizni menadžment: Pregled ključnih koncepata i glavnih nalaza*. Beograd: Zbornik Rizik, moć, zaštita, Službeni glasnik i Fakultet bezbjednosti, Beograd,
- Buzan, B., Waeber, O., De Wilde, J. (1998). *Security A New Frameworkfor Analysis*. Boulder, CO: Lynne Rienner,
- Collins, A. (2007). *Contemporary Security Studies*. New York: Oxford University Press,
- Ćurin, T. (2010). *Bezbjednosne i obaveštajne službe države – zapažanja o savremenim tendencijama i rizicima*. Beograd: Službeni glasnik,
- Direktiva 2011/95/EU Evropskog parlamenta i Vijeća od 13. prosinca 2011. o standardima za kvalifikaciju državljana trećih zemalja ili osoba bez državljanstva za ostvarivanje međunarodne zaštite, za jedinstveni statusa izbjeglica ili osoba koje ispunjavaju uvjete za supsidijarnu zaštitu te sadržaj odobrene zaštite (preinačena). Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex:32011L0095>, pristupljeno: 13.6.2023. godine,
- Dnevni avaz (2023). *Vozač iz Sarajeva uhapšen na Palama: U Mercedesu prevezio 14 migranata*. Dostupno na: <https://avaz.ba/vijesti/crna-hronika/838434/vozac-iz-sarajeva-uhapsen-na-palama-u-mercedesu-prevezio-14-migranata>, pristupljeno: 2.7.2023. godine.

- Ejodus, F. (2009). *Međunarodna bezbjednost*. Beograd: Beogradski centar za bezbjednosnu politiku,
- Elia, L., Ferraresi, M. Bove, V. (2019). Immigration, Fear of Crime, and Public Spending on Security. *The Journal of Law, Economics, and Organization*, Volume 39, Issue 1, March 2023, str. 235–280,
- EMMAUS (2021). *SPREČAVANJE TRGOVINE LJUDIMA I ILEGALNIH MIGRACIJA U BIH*. Dostupno na: <https://mfs-emmaus.ba/projekti/sprecavanje-trgovine-ljudima-i-ilegalnih-migracija-u-bih/>, pristupljeno: 7.7.2023. godine,
- Eraković, R., Erkić, D. (2016). *Migracije kao prijatna bezbjednosti, Četvrti međunarodni naučni skup Migracije u XXI vijeku – uzroci i posljedice*. Brčko: Zbornik radova,
- Fajn, Dž. (2010). *Opažanje neprijatelja u islamu – nekad i sad*. Beograd: Zbornik Rizik, moć, zaštita, Službeni glasnik i Fakultet bezbjednosti,
- Faktor (2020). Migrantima prodavao drogu za 10 - 50 KM: Zatražen pritvor za dilera i njegovu "mušteriju". Dostupno na: <https://faktor.ba/vijest/migrantima-prodavao-drogu-za-10-50-km-zatrazen-pritvor-i-za-dilera-i-njegovu-musteriju/89828>, pristupljeno: 8.7.2023. godine,
- Fedotov, Y. (2012). *World Drug Report*. New York: United Nations,
- Fokus (2020). *Ko je kriv za porast kriminala u Sarajevu: Od 3.433 krivična djela tek 88 su počinili migranti!* Dostupno na: <https://www.fokus.ba/vijesti/bih/ko-je-kriv-za-porast-kriminala-u-sarajevu-od-3-433-krivicna-djela-tek-88-su-pocinili-migranti/1926257/>, pristupljeno: 9.7.2023. godine,
- Fridman, L. F. (2007). *Svet je ravan - Kratka istorija XXI veka*. Beograd: Dan graf,
- Frontex (2015). 710.000 migrants entered EU in first nine months of 2015. Dostupno na: <http://frontex.europa.eu/news/710-000-migrants-entered-eu-in-first-nine-months-of-2015-UiBkk>, pristupljeno:
- Halimović, Dž. (2022). *Šefica IOM-a u BiH: Nalazimo puno djece migranata bez roditelja*. Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/trgovina-ljudima-migranti-izbjeglice-bih-iom/31945108.html>, pristupljeno: 8.7.2023. godine.
- International Rescue Comitee (2015). *Europea's Refugee Crisis*. London: Policy Brief, London,

- Jakšić, B. (2023). *Turska odbija da bude skladište izbjeglica*. Dostupno na: <https://www.politika.rs/scc/clanak/554921/Tur-ska-od-bi-ja-da-bu-de-skla-di-ste-iz-be-gli-ca>, pristupljeno: 5.6.2023. godine,
- Klix (2018). *Više od 3.000 migranata odgovorno za devet krivičnih djela u BiH*. Dostupno na: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/vise-od-3-000-migranata-odgovorno-za-devet-krivicnih-djela-u-bih/180511117>, pristupljeno: 5.7.2023. godine,
- Klix (2022). *Dvije osobe iz Sarajeva i jedna iz Bihaća uhapšene u Banjoj Luci zbog krijumčarenja 12 migranata*. Dostupno na: <https://www.klix.ba/vijesti/crna-hronika/dvije-osobe-iz-sarajeva-i-jedna-iz-bihaca-uhapsene-u-banjoj-luci-zbog-krijumcarenja-12-migranata/220717020>, pristupljeno: 1.7.2023. godine,
- Kojić, M. (2021). *Međunarodna policijska saradnja u borbi protiv organizovanog kriminala, sa posebnim osvrtom na krijumčarenje migranata – diplomski rad*. Niš: pRavni fakultet univerziteta u Nišu,
- Kuper, R. (2007). *Raspad nacija*. Beograd: Izdavačko preduzeće Filip Višnjić,
- Lalić, V. (2007). *Defendologija*. Banja Luka: Centar za bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja,
- Marinković, D. (2004). *Identifikacija droga u postupku dokazivanja njihove zloupotrebe*. Podgorica: Experitus Forensis,
- Mijalković, S., Žarković, M. (2012). *Ilegalne migracije i trgovina ljudima*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija,
- Miletić, S. (1997). *Policijsko pravo*. Beograd: Policijska akademija,
- Mole, N., Meredith, C. (2010). *Assylum and European Convention of Human Rihts and Fundamental Freedoms*. Strasbourg: oCuncil of Europe Publishing,
- Mullins, S. (2016). *Jihadist terrorism and mass migration, The Middle East and North Africa (MENA)*. Sarajevo: Security Challenges for Southeast Europe,
- Naj, Dž. (2006). *Kako razumeti međunarodne odnose*. Beograd: Stubovi kulture,
- Ninčić, Ž. (2016). *Migrantska kriza kao bezbednosna pretnja. Beograd: Bezbednost, policija, građani, godina XII broj 3–4/16, str. 85-103*,
- Ninčić, Ž. (2016). *Savremena migrantska kriza i rizik od terorizma, Evropske integracije: pravda, sloboda i bezbednost – Tom 3*. Beograd: Kriminalističko – policijska akademija,

- Obradović, V. (2004). *Trgovina ženama u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Fakultet kriminalističkih nauka, Centar za naučno-istraživački rad,
- OEBS (2020). *Vodič kroz saradnju u unutrašnjim poslovima u Evropskoj uniji*. Sarajevo: OEBS,
- Omerhodžić, M., Spasovski, O. (2020). *Ilegalne migracije i krijumčarenje ljudi preko granice s osvrtom na Bosu i Hercegovinu*. Dostupno na: <https://www.ceps.edu.ba/Files/DIT/Godina%206%20Broj%202/8.pdf?ver=1>, pristupljeno: 8.7.2023. godine,
- Petrović, B. (2021). *Sigurnost i povjerenje građana za vrijeme migratnske krize u Graničnu policiju BiH: stanje i perspektive – magistarski rad*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka,
- Piljagić, S. (2022). *Neregularne migracije kao bezbjednosna prijetnja – studija slučaja BiH – magistarski rad*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka,
- Radio Slobodna Evropa (2018). *Sarajevo: Uhapšena dvojica migranata, pronađeno oružje*. Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/29506756.html>, pristupljeno: 10.7.2023. godine,
- Radiosarajevo (2018). *Za prevoz migranata od Bileće do Mostara 100 eura, pljačke i prevare česte*. Dostupno na: https://radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/za-prevoz-migranata-od-bilece-do-mostara-100-eura-pljacke-i-prevare-ceste/288588?fbclid=IwAR2XnsGqC9rnm1R_IP391dn5mmfyt3Py-e8racWY-biK6i9kptuq0nl9LjM, pristupljeno: 1.7.2023. godine.
- Shelley, L. (2014). *Human Smuggling and Trafficking into Europe: A Comparative Perspective*. Washington DC: Migration Policy Institute,
- Simeunović, D. (2015). Migracije kao uzrok političkih anomalija u Evropi. *Beograd: Nauka, bezbednost, policija, 20, str. 1-17*,
- Simić, D. (2002). *Nauka o bezbjednosti*. Beograd: Službeni glasnik SRJ i FPN,
- Soković, S. (2019). Kriminalitet (i)migranata – opšte stanje i perspektive u Srbiji. *Beograd: GLASNIK PRAVA, godina X, br. 2/2019, str. 4-15*,
- Stajić, Lj. (2010). *Neke nedoumice oko shvatanja bezbjednosti u XXI veku, Rizik, moć, zaštita – uvođenje u nauke bezbjednosti*. Beograd: Fakultet bezbjednosti,

- Tadić, J., Dragović, F., Tadić, T. (2016). Migracijska i izbjeglička kriza – sigurnosni rizici za EU. *Zagreb: Policija i sigurnost*, 1/2016, str. 14–41,
- Tatalović, S., Malnar, D. (2015). *Nova sigurnosna paradigma i krizno upravljanje*. Dani kriznog upravljanja, Zbornik radova, Velika Gorica,
- Telegraf (2019). Lik iz Vlasotinca obukao migrante u belo, kupio im trube i prevezio ih kao muzikante: Otkriven kad je policajac zatražio jednu pesmu. Dostupno na: <https://www.telegraf.rs/vesti/srbija/3049137-lik-iz-vlasotinca-obukao-migrante-u-belo-kupio-im-trube-iprevezio-ih-kao-muzikante-otkriven-kad-je-policajac-zatražio-jednu-pesmu>, pristupljeno: 24.6.2023. godine,
- Travner, A. (2016). *Regional Security Implications of Mass Migration*. The Middle East and North Africa (MENA). Sarajevo: Security Challenges for Southeast Europe,
- Trifković, S. (2007). *Senka Džihada*. Beograd: Srpska književna zadruga,
- Ujedinjene nacije (1951). *Konvencija i protokol o statusu izbjeglica*. Dostupno na: https://www.unhcr.org/hr/wp-content/uploads/sites/19/2018/11/konvencija_1951.pdf, pristupljeno: 15.5.2023. godine,
- UNGA (United Nations General Assembly – Generalna skupština Ujedinjenih naroda) (1994). *Note on International Protection*A/AC.96/830. Geneva: United Nations Assembly,
- UNHCR (2016). Syrian Refugees. Dostupno na: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>, pristupljeno: 1.6.2023. godine,
- UNHCR (2018). *Refugee and Migrant Situation in Bosnia and Herzegovina*. Sarajevo: United Nations,
- Vijeće Evrope – Agencija Evropske unije za osnovna prava (2014). *Priručnik o Evropskom pravu u području azila, zaštite granica i imigracije*. Luksenburg: Kancelarija Evropske unije,
- Vlada Kantona Sarajevo (2019). *UKOLIKO NE BUDU DIO RJEŠENJA ZA CIJELU BOSNU I HERCEGOVINU: KANTON SARAJEVO I SVE SARAJEVSKE OPĆINE NEĆE DOZVOLITI OTVARANJE NOVIH MIGRANTSKIH KAMPOVA*. Dostupno na: <https://www.vlada.ks.gov.ba/aktuelnosti/novosti/ukoliko-ne-budu-dio-rjesenja-za-cijelu-bosnu-i-hercegovinu-kanton-sarajevo-i>, pristupljeno: 1.7.2023. godine.

- Vlada Kantona Sarajevo (2023). *DOLASKOM PROLJEĆA BILJEŽI SE RAST BROJA MIGRANATA, STANJE U KANTONU SARAJEVO POD KONTROLOM I BEZ PROBLEMA*. Dostupno na: <https://vlada.ks.gov.ba/aktuelnosti/novosti/dolaskom-proljeca-biljezi-se-rast-broja-migranata-stanje-u-kantonu-sarajevo-pod>, pristupljeno: 1.7.2023. godine,
- Vojni leksikon. (1981). Beograd: Vojnoizdavački zavod,
- Vukoičić J. (2016). Islamizam, sekularizam i terorizam – Razlozi i perspektive ideološkog i političkog konflikta. *Banja Luka: Politika nacionalne bezbednosti, Vol.1. str. 261-279*,
- Wadsworth, T. (2010). Is immigration responsible for the crime drop? An assessment of the influence of immigration on changes in violent crime between 1990 and 2000. *Social Science Quarterly* 91 (2), str. 531–553, Wither, .J. (2016). *Salafi-Jihadists in the Western Balkans, The Middle East and North Africa (MENA)*. Sarajevo: Security Ch